U&UR

URBANISMUS A ÚZEMNÍ ROZVOJ

4
2021

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR
ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE

POKYNY PRO AUTORY

NABÍDKA RUKOPISŮ
REDAKCE PŘIJÍMÁ POŽADAVKY SPOLU SE ZASLANÝMI ČLÁNKY NA E-MAILOVÉ ADRESE redakce@uur.cz. GRAFICKÉ PŘÍLOHY VĚTŠÍHO ROZSAHU JE MOŽNO ZASLAT PROSTŘEDNICTVÍM SERVERU USCHOVNA.CZ. ZASLANÝ PRŮVODNÍ DOPIS MUSÍ OBSAHOVAT PLNÉ JMÉNO, ADRESU PRACOVIŠTĚ A KONTAKTNÍ ÚDAJE (E-MAILOVÁ ADRESA, TELEFONNÍ ČÍSLO). PŘI ŽÁDOSTI O ZAŘAZENÍ ČLÁNKU DO RECENZNÍHO ŘÍZENÍ JE TŘEBA TUTO SKUTEČNOST V PRŮVODNÍM DOPISE VÝSLOVNĚ UVÉST. PODROBNĚJŠÍ INFORMACE NALEZNETE NA www.uur.cz V SEKCI ČASOPIS URBANISMUS A ÚZEMNÍ ROZVOJ – RECENZNÍ ŘÍZENÍ.

FORMÁLNÍ POŽADAVKY
ROZSAH TEXTU BY MĚL ČINIT CCA 3–10 NORMOSTRAN (1 NORMOSTRANA = 60 ÚHOZŮ NA 30 ŘÁDKŮ), NEDOHODNETE-LI SE S REDAKCÍ JINAK. ZA KAŽDÝM TEXTEM PŘÍSPĚVKU MUSÍ BÝT UVEDENO JMÉNO AUTORA. STANDARDNÍMU PŘÍSPĚVKU BY MĚL PŘEDCHÁZET ZHRUBA DESETIŘÁDKOVÝ SOUHRN – ABSTRAKT (PRO RECENZOVANÉ PŘÍSPĚVKY PLATÍ SAMOSTANÉ PRAVIDLO – VIZ NÍŽE), KTERÝ BUDE MOŽNO POUŽÍT TAKÉ PRO REDAKCÍ ZAJIŠTĚNÉ ANGLICKÉ SHRNUTÍ V HLAVNÍCH RUBRIKÁCH (NETÝKÁ SE INFORMACÍ).
ZA NEDÍLNOU SOUČÁST PŘÍSPĚVKU JE POVAŽOVÁN SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A JEJICH DOSTUPNOST. BIBLIOGRAFICKÉ CITACE MUSEJÍ BÝT ZPRACOVÁNY PODLE NORMY ČSN ISO 690. TEXTOVÁ ČÁST JE VYŽADOVÁNA V TEXTOVÉM EDITORU WORD. GRAFICKÁ ČÁST SE ZÁSADNĚ POSÍLÁ SAMOSTATNĚ JAKO PŘÍLOHA S UVEDENÍM ZDROJŮ. POČÍTAČOVĚ ZPRACOVANÉ OBRÁZKY SE DODÁVAJÍ VE FORMÁTU TIFF (PŘÍP. JPG) V ROZLIŠENÍ MIN. 300 DPI; VEKTOROVÁ GRAFIKA VE FORMÁTU CDR, EPS, WMF AI. REDAKCE SI VYHRAZUJE PRÁVO VÝBĚRU GRAFICKÉHO DOPROVODU TEXTU. ZA PŮVODNOST PŘÍSPĚVKU ODPOVÍDÁ AUTOR (VIZ PROHLÁŠENÍ AUTORA). RUKOPISY A GRAFIKU REDAKCE VRACÍ POUZE NA ŽÁDOST AUTORA.

AUTORIZACE
POKUD SE AUTOR NEVYJÁDŘÍ DO PĚTI DNŮ OD ODESLÁNÍ REDAKČNÍ ŽÁDOSTI O AUTORIZACI TEXTU, POVAŽUJE REDAKCE TEXT ZA ODSOUHLASENÝ A ZVEŘEJNÍ JEJ S PŘÍPADNÝMI REDAKČNÍMI ÚPRAVAMI.

RELEVANTNÍ PŘÍSPĚVKY JSOU RECENZOVÁNY (www.uuur.cz – ČASOPIS – RECENZNÍ ŘÍZENÍ).

ŽADATELŮM O RECENZNÍ ŘÍZENÍ:
K RECENZOVANÝM PŘÍSPĚVKŮM POŽADUJE REDAKCE ŠIRŠÍ SHRNUTÍ V ČEŠTINĚ (V ROZSAHU CCA JEDNÉ NORMOSTRANY), KTERÉ BUDE V PŘÍPADĚ SCHVÁLENÍ REDAKČNĚ PŘELOŽENO DO ANGLIČTINY A K ČLÁNKU PŘIPOJENO. RECENZOVANÉ PŘÍSPĚVKY NEJSOU HONOROVÁNY.

NÁZORY PUBLIKOVANÉ V ČLÁNCÍCH NEMUSEJÍ VŽDY VYJADŘOVAT STANOVISKO REDAKCE A ÚÚR.

VYDÁVÁ ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE, ORGANIZAČNÍ SLOŽKA STÁTU,
ZŘÍZENÁ MINISTERSTVEM PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR.

U&UR URBANISMUS A ÚZEMNÍ ROZVOJ 4 2021

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR | ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE

Urbanismus a územní rozvoj
Číslo 4/2021, ročník XXIV.
Vychází šestkrát ročně.
ISSN 1212-0855, MK ČR E 7021

Vydává:
Ústav územního rozvoje
Jakubské nám. 3, 602 00 Brno
www.uur.cz

Redakce:
E-mail: redakce@uur.cz
Mgr. Tamara Blatová (šéfredaktorka)
Tel.: 542 423 116; blatova@uur.cz
Hana Čechlovská (redaktor)
Tel.: 542 423 123; cechlovska@uur.cz
Ing. arch. Lubor Fridrich (externí redaktor)
Tel.: 542 423 121; fridrich@uur.cz

Redakční rada:
Ing. arch. Hana Bártová
Ing. Eva Fialová
prof. Ing. arch. Maroš Finka, PhD.
prof. Anna Geppert, Ph.D., Paříž, Francie
Dipl.-Ing. Peter Gero, Hamburg, Německo
prof. Ing. arch. Jan Koutný, CSc.
Ing. arch. Milan Körner, CSc.
Ing. Zdeňka Kučerová (místopředsedkyně)
prof. Ing. Vítězslav Kuta, CSc.
Ing. Iveta Laštůvková
prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.
doc. Dr. Otakar Máčel, Delft, Nizozemí
Ing. arch. Vladimír Matuš, Toronto, Kanada
Ing. arch. Jaroslav Sedlecký
Ing. Milota Sidorová, PhD., Bratislava, Slovensko
Ing. arch. Bernard Storch, Londýn, Velká Británie
Ing. arch. Veronika Šindlerová, Ph.D.
Mgr. Petr Tonev, Ph.D.
RNDr. Václav Treml
Ing. arch. Martin Tunka, CSc. (předseda)
Ing. Roman Vodný, Ph.D. (místopředseda)
doc. Ing. arch. Jakub Vorel, Ph.D.
Ing. arch. Karel Wirth

Roční předplatné: 480 Kč + poštovné
E-mail: cechlovska@uur.cz

Sazba a tisk:
GRAFEX-AGENCY, s. r. o.
Helceletova 16, 602 00 Brno

Náklad: 1 400 výtisků

Úplný obsah čísel je zveřejněn s půlročním zpožděním na webových stránkách ÚÚR.

Toto číslo vyšlo v srpnu 2021

Foto na titulní straně obálky:
Dolní Břežany © MěÚ Dolní Břežany

© Ústav územního rozvoje 2021

OBSAH

ZÁKON č. 283/2021 Sb., STAVEBNÍ ZÁKON VYŠEL 29. ČERVENCE 2021 VE SBÍRCE ZÁKONŮ
/ Roman Vodný, Eva Fialová **3**

VLÁDA SCHVÁLILA AKTUALIZACI č. 4 POLITIKY ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČESKÉ REPUBLIKY
/ Jakub Kotrla, Filip Novosád **13**

NOVÁ SOUSTAVA STÁTNÍ STAVEBNÍ SPRÁVY */ Aleš Mácha* **15**

NÁZORY A DISKUSE

Recenzovaný článek

VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ V SUBURBÁNNÍ ZÁSTAVBĚ OBCÍ V ZÁZEMÍ HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY */ Václav Hofman* **23**

Recenzovaný článek

AUDIT UDRŽITELNÉHO ROZVOJE
EFEKTIVNÍ NÁSTROJ HODNOCENÍ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE MĚST ČR
/ Svatava Janoušková, Tomáš Hák, Bedřich Moldan **32**

EVROPSKÝ ÚZEMNÍ ROZVOJ PO COVIDU
VÝZVY A VIZE */ Klaus. R. Kunzmann* **41**

ATLAS MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE */ Jaroslav Burian, Stanislav Šťastný, Radim Fojtík* **46**

AKTUALITY A INFORMACE

URBANISTICKÝ PROJEKT ROKU 2021 */ Jan Fibiger* **50**

PROJEKT CORCAP */ Elena Fedrová* **53**

CO PÍŠÍ JINDE **54**

PŘÍLOHY

Pořizovatelská praxe

Stavebně správní praxe

Mimořádná příloha:
ZÁKON č. 283/2021 Sb., STAVEBNÍ ZÁKON

SLOVO ÚVODEM

Letošní čtvrté číslo časopisu U&ÚR je kromě jiného věnované rekodifikaci veřejného stavebního práva v souvislosti se schválením odborníky i veřejností tolik diskutovaného nového stavebního zákona, který se stal součástí právního řádu ČR v červenci tohoto roku. Zákon přináší zásadní změny v institucionální oblasti. Těmto a dalším změnám na úseku územního plánování a stavebního řádu jsou věnovány příspěvky hlavní rubriky spolu s mimořádnou přílohou – úplným zněním zákona č. 283/2021 Sb. Nový stavební zákon se věnuje mimo jiné standardizaci a digitalizaci, jež jsou nosnými tématy 23. celostátní konference o územním plánování a stavebním řádu, která se koná na přelomu září a října v Hradci Králové a na kterou jste srdečně zváni.

Aktualizace č. 4 Politiky územního rozvoje ČR je dalším příspěvkem hlavní rubriky reflektující důvody pořízení tohoto významného dokumentu.

Rubrika Názory, diskuse vám přináší dva recenzované články – první z nich seznamuje s výzkumem zabývajícím se systémem veřejných prostranství nových suburbánních zástaveb, druhý je věnován hodnocení udržitelného rozvoje měst ČR, nástroji, který je důležitým podkladem pro udržitelné vedení obcí a měst.

Z časopisu Narchrichten der ARL přetiskujeme článek prof. Kunzmana reflektující covidovou pandemii a její vliv na evropský územní rozvoj.

Poslední článek diskusní rubriky popisuje tvorbu Atlasu Moravskoslezského kraje z pohledu jeho využití v oblasti strategického rozvoje a územního plánování.

V informační rubrice vám přiblížíme výsledky soutěže Urbanistický projekt roku 2021 a projekt CORCAP, konkrétně závěry z červencové pilotní akce týkající se identifikace lokalit, které jsou atraktivní z hlediska multimodální logistiky. Podrubrika Co píší jinde vás pak seznámí s výsledky domácích i zahraničních architektonických soutěží a dalšími zajímavostmi z oboru.

Na vaše ohlasy se těší a příjemné babí léto přeje

redakce U&ÚR

ZÁKON č. 283/2021 Sb., STAVEBNÍ ZÁKON VYŠEL 29. ČERVENCE 2021 VE SBÍRCE ZÁKONŮ

Roman Vodný, Eva Fialová

Rekodifikace veřejného stavebního práva má za cíl zrychlení a zefektivnění povolovacích procesů ve všech právních předpisech, které upravují nebo se dotýkají veřejného stavebního práva v České republice. Právní základ rekodifikace veřejného stavebního práva byl položen schválením nového stavebního zákona, který vyšel ve Sbírce zákonů pod č. 283/2021 Sb., současně se zákonem č. 284/2021 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím stavebního zákona. Vzhledem k tomu, že nový stavební zákon přináší zásadní změny v institucionální oblasti, předpokládá se jeho postupné nabývání účinnosti s tím, že od 1. 1. 2022 by mělo nabýt účinnosti ustanovení zřizující Nejvyšší stavební úřad. Plné účinnosti by měl zákon z důvodu koordinace s digitalizací stavebního řízení nabýt od 1. 7. 2023. Článek popisuje nejvýznamnější změny na úseku územního plánování a stavebního řádu, které přináší nová právní úprava.

Dne 13. července 2021 schválila Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky návrh nového stavebního zákona, který byl do Poslanecké sněmovny vrácen Senátem, který návrh odmítl. Současně poslanci schválili i návrh tzv. změnového zákona, tedy zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím stavebního zákona. Následně byly oba schválené návrhy odeslány do Sbírky zákonů, kde vyšly v částce č. 124 dne 29. července 2021 pod čísly 283 a 284.

Krátká rekapitulace dosavadního průběhu na úvod je vhodným začátkem. Rekodifikace veřejného stavebního práva byla deklarována jako jedna z priorit vlády, v jejímž programovém prohlášení je uvedeno, že vláda podpoří a zrychlí výstavbu v České republice a prosadí rekodifikaci veřejného stavebního práva, která povede ke zjednodušení a zkrácení přípravy staveb pro zvýšení konkurenceschopnosti České republiky. Proces rekodifikace veřejného stavebního práva byl zahájen v roce 2017, návrh nového stavebního zákona schválila vláda 24. srpna 2020 a do Poslanecké sněmovny byl předložen 10. září 2020. První čtení proběhlo v listopadu 2020, následovalo projednání ve výborech a druhé čtení proběhlo v předvečer Velkého pátku, 1. dubna 2021 na k tomuto bodu svolané mimořádné schůzi. V rámci druhého čtení bylo uplatněno celkem 76 jednotlivých pozměňovacích návrhů, které obsahovaly cca 300 dílčích změn, z nichž 2 byly komplexní. Třetí čtení poté probíhalo v květnu 2021 (5., 7., 12. a 26. 5. 2021).

Oba návrhy byly postoupeny Senátu Parlamentu ČR dne 4. 6. 2021 jako senátní tisky 105 a 106. V Senátu byly tyto tisky projednány ve Stálé komisi Senátu pro rozvoj venkova (22. 6. 2021), Výboru pro hospodářství, zemědělství a dopravu (23. 6. 2021), Ústavně-právním výboru (23. 6. 2021) a Výboru pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí (30. 6. 2021). Všechny výbory oba návrhy zamítly. Návrhy byly poté projednány na 13. schůzi Senátu dne 1. července 2021. Senát oba návrhy zamítl, a to hlasy všech přítomných senátorů (v případě obou návrhů).

Dne 2. července 2021 se tak oba návrhy vrátily do Poslanecké sněmovny a byly rozeslány poslancům. Hlasování o obou návrzích proběhlo 13. července 2021 na 111. schůzi Sněmovny. Sněmovna setrvala na původním návrhu zákona (pro bylo 104 poslanců, potřeba bylo 101 poslanců). Již následující den byly oba zákony doručeny prezidentovi, který je 15. 7. 2021 podepsal a 19. 7. 2021 byly návrhy odeslány k publikaci do Sbírky zákonů. Oba byly, jak bylo uvedeno výše, vyhlášeny v částce 124 dne 29. července 2021 pod čísly 283/2021 a 284/2021.

Nový stavební zákon na úseku územního plánování

Pojmy

V oblasti pojmů nedochází na úseku územního plánování k zásadním změnám. Zákon **definuje veřejnou infrastrukturu**, která obsahuje pozemky, stavby a zařízení pro dopravní infrastrukturu, technickou infrastrukturu, občanské vybavení a veřejná prostranství. Nově se mezi veřejnou infrastrukturu **zahrnuje i zelená infrastruktura**. Ta byla do návrhu nového stavebního zákona vložena pozměňovacím návrhem **vedeným pod číslem 8027**, který uplatnila sama ministryně Dostálová a spolu s ní poslanec Dolínek. Cílem návrhu bylo zavedení pojmu „zelená infrastruktura“ v rámcovém rozsahu sdělení Evropské komise COM (2013) 249 final do stavebního zákona.

Součástí pojmů je i definice veřejně prospěšné stavby a veřejně prospěšného opatření, které váže na definici veřejné infrastruktury. Podstatnou změnou je zde skutečnost, že je rušeno předkupní právo, které bylo obsahem § 101 stávajícího stavebního zákona s tím, že vyvlastnění bude za splnění zákonem stanovených podmínek možné pro celý rozsah veřejné infrastruktury, tedy i pro občanské vybavení a pro veřejná prostranství.

Ve vlastních pojmech (§ 12) nebyly provedeny zásadní změny. Zejména dochází k tomu, že dosavadní plochy přestavby se v novém zákoně označují jako transformační plochy, což lépe charakterizuje jejich věcnou náplň. Nově jsou zákonem definovány pojmy jako uliční čára, stavební čára, stavební proluka, vystavěné prostředí nebo asanace. Definovány jsou i hierarchické vazby územně plánovacích dokumentací formou dvou nových pojmů, a sice nadřazená územně plánovací dokumentace a navazující územně plánovací dokumentace.

Působnost ve věcech územního plánování

Institucionální změny jsou asi nejzásadnější novinkou, kterou nový stavební zákon přináší. Na úseku územního plánování jsou však tyto změny spíše okrajové. Novým stavebním zákonem totiž není zásadním způsobem měněn způsob přípravy územně plánovacích dokumentací, byť tyto snahy v průběhu projednání byly značné. Princip, kdy proces pořízení je přeneseným výkonem státní správy a rozhodování o pořízení a schvalování je výkonem samosprávy, je i v novém zákoně zachován.

Zákon nově definuje **kompetence vlády**, která bude zejména schvalovat Politiku architektury a stavební kultury a vydávat územní rozvojový plán.

Ústředním orgánem ve věcech územního plánování bude nově Nejvyšší stavební úřad (NSÚ), nikoliv Ministerstvo pro místní rozvoj. NSÚ bude mít sídlo v Ostravě. Podobně jako v dnešním stavebním zákoně jsou definovány kompetence Ministerstva obrany.

Jak bylo uvedeno výše, proces pořízení územně plánovací dokumentace je i nadále přeneseným výkonem státní správy, který je primárně svěřen úřadům územního plánování. Za úřad územního plánování jsou zákonem označeny krajské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Zde se kompetence oproti stávajícímu stavebnímu zákonu žádným zásadním způsobem nemění. Výjimkou jsou dvě nové pravomoci. První je pořizování a také vydávání územních opatření o stavební uzávěře nebo o asanaci území, druhou pak (pouze na úrovni obecního úřadu obce s rozšířenou působností) je pořízení a vydání vymezení zastavěného území u obcí, které nemají územní plán.

Pořizovatelem, jako v současné době, pak může být i obecní úřad, který není obecním úřadem obce s rozšířenou působností, a to při splnění kvalifikačních požadavků. Zde však dochází k rozsáhlejším úpravám, neboť na tomto úseku bylo v minulosti identifikováno množství vad a pochybení (zejména v případech, kdy osoba, prostřednictvím které pořizovatel vykonával svou činnost, nesplňovala kvalifikační požadavky).

Zastupitelstva obcí a krajů pak mají obdobné kompetence jako v současném zákoně. Tedy zejména rozhodují o pořízení územně plánovací dokumentace, schvalují zadání, vydávají územně plánovací dokumentaci a rozhodují o její případné změně. V případě rady (u obcí, kde se rada nevolí, její kompetence přebírá zastupitelstvo) dochází ke zrušení těch pravomocí, které byly vykonávány v přenesené působnosti státní správy (pořízení a vydání územních opatření a vymezení zastavěného území).

Cíle a úkoly územního plánování a obecná ustanovení

Co se týká cílů a úkolů územního plánování, je nezbytné je i nadále vnímat jako základní zákonný rámec pro činnost orgánů územního plánování a stavebních úřadů pro hodnocení možných změn v území a pro stanovení podmínek pro jejich uskutečnění. Při vymezování cílů a úkolů územního plánování navazuje právní úprava do značné míry na stávající stavební zákon, resp. je třeba uvést, že základní cíle a úkoly územního plánování byly obsahem již předešlé právní úpravy, zákona č. 50/1976 Sb. Na druhé straně se některé cíle a úkoly územního plánování modernizují a doplňují, zejména podle požadavků Politiky architektury a stavební kultury České republiky nebo ve vazbě na doplnění zelené infrastruktury mezi veřejnou infrastrukturu.

Významným úkolem územního plánování je také posouzení vlivů územního rozvojového plánu, zásad územního rozvoje a územního plánu na udržitelný rozvoj území (zavedena je současně legislativní zkratka „vyhodnocení vlivů“). Jedná se o úkol, který je obsažen již v dosavadní právní úpravě v § 19 odst. 2. Nová úprava text rozvádí do samostatného paragrafu a činí jej tak přehlednějším a lépe aplikovatelným.

Nový zákon dále zavádí definici pojmu charakter území. Jedná se o pojem, se kterým pracuje již stávající právní úprava, avšak neuvádí, jakým způsobem má být charakter území určen. Pro určení charakteru území je klíčové funkční využití a prostorové uspořádání území. Charakter území formuje morfologické uspořádání území, přírodní hodnoty, jeho historický vývoj. Charakter každého území je jedinečný, je ovlivněn prostorovými vazbami, kompozičním uspořádáním, měřítkem prostorů i budov, ve větším detailu pak např. materiály či charakteristickými prvky staveb. Podstatný vliv na charakter území mají veřejná prostranství, a to stávající i nově vymezovaná.

Také obecná a společná ustanovení do značné míry vycházejí z dosavadní právní úpravy. Podstatných změn nedoznala ustanovení, která se týkají oprávněného investora, kvalifikačních požadavků, zveřejňování a ukládání dokumentů, územní rezervy, řešení rozporů, úplného znění a koordinačního výkresu, jednotného standardu nebo mapových a jiných podkladů pro územně plánovací činnost. Jedná se zde spíše o změny vyvolané upraveným procesem nebo institucionálními změnami.

Podrobněji je však rozpracována část, která se týká pořizovatelské činnosti, a to i na základě požadavku Legislativní rady vlády. Zákon stanovuje, kdo je pořizovatel a prostřednictvím jakých osob svou činnost vykonává. Právě zde se

zavádí pojem „zástupce pořizovatele“ jakožto osoby splňující kvalifikační požadavky pro výkon územně plánovací činnosti, které bylo uděleno oprávnění k tomuto výkonu Nejvyšším stavebním úřadem. Zástupce pořizovatele je podrobně rozpracován v následných ustanoveních. Jedná se v zásadě o značně rozpracovaný § 6 odst. 2 současného stavebního zákona tak, aby již nedocházelo k situacím, kdy je územně plánovací dokumentace pořizována osobami, které nesplňují kvalifikační požadavky či k situacím, kdy příslušný pořizovatel (zde obecní úřad, který není úřadem územního plánování) přestane splňovat kvalifikační požadavky (např. dojde k ukončení pracovního poměru nebo rozvázání dosavadní smlouvy). Současně zákon výslovně uvádí vztah mezi pořizovatelem a určeným zastupitelem tak, aby již nevznikaly pochybnosti, jaké kompetence pořizovatel má. Stručně řečeno, pořizovateli nepřísluší hodnotit věcnou stránku věci, která je vždy záležitostí samosprávy, není-li v rozporu s těmi skutečnostmi, které jsou v kompetenci pořizovatele (tedy zejména zákonnost, stanoviska dotčených orgánů nebo soulad s nadřazenou územně plánovací dokumentací).

Územně plánovací podklady a Politika architektury a stavební kultury ČR

U územně plánovacích podkladů nedochází k zásadnějším úpravám. Podrobněji rozpracované jsou některé části, které byly shledány praxí jako obtížně aplikovatelné nebo problematické. I nadále jsou územně plánovacími podklady územně analytické podklady a územní studie.

Je třeba upozornit, že pozměňovací návrh uplatněný v Poslanecké sněmovně, do zákona vložil povinnost pořizovateli, aby ta územní studie, která je podmínkou pro rozhodování uloženou územním plánem, byla předložena zastupitelstvu obce k projednání. Platí však, že zastupitelstvo musí návrh projednat ve lhůtě 60 dnů, jinak se má zato, že s návrhem souhlasí. Současně také platí, že zastupitelstvo studii v žádném případě neschvaluje ani nevydává. K takovému kroku nemá žádné zákonné zmocnění.

Zákon již neobsahuje Politiku územního rozvoje ČR. Ta je nahrazena v zásadě dvěma dokumenty. Prvním je závazná územně plánovací dokumentace, kterou je územní rozvojový plán. Druhou pak Politika architektury a stavební kultury ČR. Tento dokument má být strategickým materiálem vlády s celostátní působností, který však nepředstavuje rámec pro povolování staveb.

Územně plánovací dokumentace

Územně plánovací dokumentace je závazná pro rozhodování v území (nelze se od ní při rozhodování odchýlit) a také pro další změny v území, což je obdoba současné právní úpravy. Územně plánovací dokumentace je hierarchická v úrovni:
- stát – územní rozvojový plán,
- kraj – zásady územního rozvoje,
- obec – územní plán a regulační plán.

Každá územně plánovací dokumentace musí obsahovat to, co podle tohoto zákona obsahovat má, tedy nemůže obsahovat takovou podrobnost, která náleží navazující (tedy podrobnější) územně plánovací dokumentaci nebo rozhodnutí, pokud není zákonem stanoveno jinak (např. u územního plánu s prvky regulačního plánu).

Elaborát územně plánovací dokumentace obsahuje vždy závaznou část a odůvodnění. Obě části pak obsahují textovou část a grafickou část. Obsah a struktura celého elaborátu každé územně plánovací dokumentace je stanovena v přílohách k zákonu a v zásadě se příliš neliší od obsahů, které stanovují dosavadní právní předpisy. Zákon umožňuje zpracovat územně plánovací dokumentaci (konkrétně územní plán a regulační plán) také pro území vojenského újezdu.

Všechny územně plánovací dokumentace se vydávají formou opatření obecné povahy postupem podle tohoto zákona. Přitom s ohledem na hierarchickou strukturu územně plánovací dokumentace platí, že nadřazená územně plánovací dokumentace je vždy závazná pro pořízení a vydání územně plánovací dokumentace navazující. Dojde-li k rozporu mezi nadřazenou a navazující dokumentací, nepřihlíží se při rozhodování k těm částem navazující dokumentace, která je v rozporu s nadřazenou územně plánovací dokumentací.

U pořizování územně plánovací dokumentace taktéž nedochází k zásadním změnám. Nutné je upozornit, že pro většinu kroků jsou stanoveny objektivní lhůty (jednalo se o pozměňovací návrh uplatněný v Poslanecké sněmovně), a to jak pro pořizovatele, tak pro schvalující orgány. Tyto lhůty jsou však v mnoha ohledech nevhodné, obtížně aplikovatelné (až neaplikovatelné) a v některých případech si vzájemně odporují. Bude proto nezbytné v této věci podrobnější rozbor a následné metodické usměrnění praxe.

Obecné zásady pro pořizování jsou zejména následující:
- proces pořízení je stejný pro všechny územně plánovací dokumentace (vždy se jmenovitými výjimkami),
- pořizování je v přenesené působnosti,
- jedná se o kombinaci standardního a zkráceného postupu,
- u některých kroků jsou stanoveny konkrétní lhůty,
- je zachováno dvojí projednání (společné jednání a veřejné projednání, obojí lze ale konat v jeden den a u změn je lze sloučit na základě rozhodnutí schvalujícího orgánu),
- dokumentace se neupravuje mezi společným jednáním a veřejným projednáním,
- k návrhu veřejnost uplatňuje pouze připomínky, nikoliv námitky,
- změna ÚPD – z vlastního nebo jiného podnětu; pořízení, zpracování a vydání pouze v rozsahu měněných částí.

Zákon dále řeší také otázky rušení územně plánovací dokumentace schvalujícím orgánem a následky zrušení územně plánovací dokumentace v soudním nebo správním přezkumu. Obcím a krajům je nově stanovena povinnost zaslat NSÚ rozhodnutí soudu o tom, že jim byla zrušena jimi vydaná územně plánovací dokumentace nebo její část. NSÚ pak tento judikát zveřejní v národním geoportálu územního plánování.

Další nástroje územního plánování

Vymezení zastavěného území

Nový stavební zákon přináší podstatnější změnu u vymezování zastavěného území. Je nezbytné upozornit, že u obcí, které nemají územní plán a ani neplánují jej pořídit a vydat, bude mít pořizovatel (úřad územního plánování) **povinnost, pořídit a vydat vymezení zastavěného území**. Cílem je, aby již nadále nebylo využíváno vymezení intravilánů, které byly vymezeny k 1. září 1966, a toto vymezení je tudíž již značně překonané.

Tím, že bude povinnost mít na celém území ČR vymezeno zastavěné území (ať už územním plánem nebo samostatným postupem), bylo nutné řešit také standardizaci tohoto vymezení a případné aktualizace. Zákon také obsahuje **ustanovení k nezastavěnému území**, které je jistou obdobou současného § 18 odst. 5.

Územní opatření

Územními opatřeními jsou územní opatření o stavební uzávěře a územní opatření o asanaci území. Pořízení a vydání územního opatření je svěřeno úřadu územního plánování (v případě stavební uzávěry též NSÚ). Obsahy obou územních opatření jsou stanoveny přímo zákonem. Obě územní opatření se vydávají formou opatření obecné povahy.

Kromě způsobu pořizování a vydávání je nezbytné ještě upozornit na dvě změny, které jsou zde provedeny. První je skutečnost, že územním opatřením o stavební uzávěře **nelze zakázat realizaci veřejně prospěšné stavby dopravní nebo technické infrastruktury** vymezené v územním rozvojovém plánu nebo v zásadách územního rozvoje. Důvodem pro toto ustanovení jsou praktické zkušenosti, kdy některé obce skrze stavební uzávěry dlouhá léta blokovaly významné infrastrukturální projekty, aniž by tento nástroj k tomuto účelu vůbec sloužil. Druhou novinkou je, že **územní opatření o stavební uzávěře lze vydat pouze na dobu určitou**, a to nejvýše na 6 let.

Plánovací smlouvy

Stavební zákon **definuje plánovací smlouvy jako veřejnoprávní smlouvy**, které uzavírá stavebník a obec nebo kraj v samostatné působnosti nebo vlastník veřejné infrastruktury, jejímž obsahem je vzájemná povinnost stran poskytnout si součinnost při uskutečnění ve smlouvě uvedeného záměru a postupovat při jeho uskutečňování ujednaným způsobem. Cílem institutu plánovací smlouvy je umožnit smluvním stranám dohodnout se na podrobnějších podmínkách pro realizaci staveb a dalších záměrů, v souladu s jejich zájmy na způsobu využití území.

Dalšími smluvními stranami mohou být i další osoby (obvykle ty, které jsou nebo budou účastníky řízení o povolení záměru, ale není to podmínkou). To umožňuje stavebníkovi dosáhnout dohody se všemi zainteresovanými subjekty, včetně dotčených vlastníků, spolků, příspěvkových organizací obce apod.

Stavební zákon stanovuje obsah plánovací smlouvy, resp. stanovuje, k čemu se může obec, kraj nebo vlastník veřejné infrastruktury nebo jiná osoba zavázat. Konkrétně se mohou zavázat k tomu, že:

- poskytne stavebníkovi součinnost k uskutečnění záměru,
- obec nebo kraj učiní veškeré kroky k vydání územně plánovací dokumentace, v případě, že záměr nelze uskutečnit bez předchozího vydání územně plánovací dokumentace,
- po sjednanou dobu nevydá nebo nezmění územně plánovací dokumentaci nebo neučiní jiný úkon, který by ztížil nebo vyloučil uskutečnění záměru,
- po dobu trvání plánovací smlouvy nebude ve správních nebo soudních řízeních týkajících se povolení záměru uplatňovat návrhy, vyjádření a opravné prostředky, které by byly v rozporu s obsahem uzavřené plánovací smlouvy.

Zákon dále uvádí další skutečnosti, ke kterým je možné se ze strany obce, kraje, vlastníka veřejné infrastruktury nebo jiné osoby zavázat a dále ty skutečnosti, ke kterým se může zavázat stavebník nebo jiná osoba.

Protože plánovací smlouva je uzavírána v samostatné působnosti, v případě obce nebo kraje ji schvaluje vždy příslušné zastupitelstvo.

Jednání v rozporu s plánovací smlouvou může být podle okolností považováno za zjevné porušení práva, kterému není poskytnuta právní ochrana. Např. pokud by se obec zavázala v plánovací smlouvě neuplatňovat ve správních řízení návrhy, vyjádření a opravné prostředky a takovýto závazek by porušila, jednalo by se o zjevné zneužití práva, kterému by správní orgány ani soudy neměly poskytnout ochranu.

Náhrady za změnu v území

Úprava náhrad za změnu v území vychází v maximální možné míře z dosavadního stavebního zákona. Obecně platí, že vlastníkovi pozemku nebo stavby a fyzické nebo právnické osobě, která má jiná věcná práva k pozemku nebo stavbě (např. právo stavby), jehož práva k pozemku nebo stavbě byla územním opatřením o stavební uzávěře nebo vydáním územně plánovací dokumentace nebo její změny omezena a byla mu tím způsobena škoda, náleží náhrada.

Národní geoportál územního plánování

Nový stavební zákon zavádí národní geoportál územního plánování jakožto agendový informační systém veřejné správy, který slouží pro zveřejňování výstupů z územně plánovací činnosti, zabezpečování přístupu k evidenci územně

plánovací činnosti, sledování postupu pořizování územně plánovací dokumentace nebo poskytování prostorových dat k tématu plánované využití území (směrnice INSPIRE).

Cílem úpravy by mělo být zavedení jednotného geoportálu, jakožto informačního systému veřejné správy, přístupným způsobem umožňujícím dálkový přístup, na kterém budou zobrazeny výstupy územního plánování v České republice v jednotném datovém formátu tak, aby bylo umožněno nad těmito daty zpracovávat také geografické úlohy. Tento stav je žádoucí nejen pro veřejnou správu a občany, ale i pro investory a developery, kteří se pohybují napříč celou Českou republikou. Ti by tak nově na jednom místě:

- obdrželi přehledné informace o veškerých existujících dokumentech územního plánování, které se daného území dotýkají,
- získali tyto informace v jednotném formátu (z hlediska formálního, nikoliv z hlediska věcného řešení),
- získali informace o podmínkách, za jakých je záměr v jednotlivých plochách realizovatelný a bude tudíž ze strany stavebního úřadu pravděpodobně povolen,
- mohli provádět jednoduché geografické úlohy, které by jim např. umožnily výběr nejvhodnější lokality pro umístění jejich záměru.

Národní geoportál územního plánování je taktéž již součástí stávajícího stavebního zákona a úprava v novém stavebním zákoně tuto stávající úpravu maximálně respektuje.

Kontrola ve věcech územního plánování

S ohledem ponechání pořizování nástrojů územního plánování v přenesené působnosti, je kontrola na úseku územního plánování řešena velmi podobně, jako je řešena v § 171 dnešního stavebního zákona.

Stavební zákon stanovuje, které orgány provádí kontrolu (Nejvyšší stavební úřad a krajské úřad) a vůči komu je kontrola směřována. Jednoznačně se také uvádí, že kontrola ve věcech územního plánování je vykonávána nejen nad výkonem přenesené působnosti, ale též nad výkonem samostatné působnosti.

Součástí kontroly na úseku územního plánování je také ukládání nápravných opatření v případě, kdy je zjištěna nečinnost pořizovatele. Je-li pořizovatel nečinný, stanoví mu kontrolní orgán přiměřenou lhůtu, ve které má úkon učinit. Lhůtu nelze zákonem stanovit pevně, bude vždy odvislá od rozsahu a náročnosti úkonu, který má být ze strany pořizovatele učiněn.

K základní úpravě ve stavebním zákoně se subsidiárně použije zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole (kontrolní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Přechodná ustanovení k územnímu plánování

Stavební zákon v § 316 až 328 obsahuje poměrně rozsáhlý systém přechodných ustanovení k územnímu plánování. Jejich podrobný rozbor bude součástí případných dalších příspěvků, a to i s ohledem na zásahy, které byly do zákona provedeny pozměňovacími návrhy v Poslanecké sněmovně, kdy došlo k některým nevhodným, ba dokonce i neaplikovatelným úpravám.

Vhodné je se zmínit ke třem přechodným ustanovením, která nabyla účinnosti již k 30. červenci 2021. První z nich je § 322 odst. 1 a 3. Tímto ustanovením byla zejména posunuta účinnost územně plánovacích dokumentací vydaných dle zákona č. 50/1976 Sb. až do 31. prosince 2028. Byť nový stavební zákon neruší § 188 stávajícího stavebního zákona, lze zde aplikovat jedno z kolizních pravidel *lex posterior derogat priori*, tedy že později účinný právní předpis má přednost před dřívějším právním předpisem.

Ke 30. 7. 2021 nabylo účinnosti také ustanovení § 324. Zde je potřeba uvést, že se jedná o legislativní chybu, způsobenou legislativní kreativitou poslanců ve Sněmovně, kdy docházelo k uplatňování mnoha pozměňovacích návrhů, které vkládaly nová ustanovení, rušily stávající apod. Výsledkem tak je dřívější účinnost tohoto ustanovení, které je však ve svých důsledcích neaplikovatelné, a to zejména z toho důvodu, že nelze posuzovat obsahy územně plánovacích dokumentací podle těch částí zákona, které nejsou dosud účinnými.

Posledním ustanovením je v médiích hojně vířený § 326 odst. 1, který se týká ukončení účinnosti vybraných stavebních uzávěr. Toto ustanovení ruší stavební uzávěry, které musí vždy kumulativně splnit dvě podmínky. První podmínkou je, že byly vydány podle stavebního zákona z roku 1976 a druhou podmínkou je, že byly vydány za účelem zamezení možnosti ztížení nebo znemožnění budoucího využití území podle připravované územně plánovací dokumentace. Důvodem pro zrušení těchto stavebních uzávěr je zejména to, že tyto stavební uzávěry jsou účinné již více než 15 let. Není možné, aby tak dlouhou dobu byla blokována jakákoliv část území republiky, aniž by příslušná samospráva byla schopna provést kroky k naplnění jejich účelu, tedy vydání územního plánu, případně jeho změny, nebo regulačního plánu. Přitom tyto kroky jsou v rukou samosprávy (zastupitelstva obce), a to jak v současném zákoně, tak v zákoně novém. Nelze přijmout ani uváděnou argumentaci, že v tomto případě mají obce oprávněný zájem na ponechání těchto stavebních uzávěr v účinnosti i nadále. Obce měly naplnit účel těchto uzávěr, tedy prověřit dané území a na základě tohoto prověření případně vydat územně plánovací dokumentaci či její změnu. Je třeba uvést, že podle stavebního zákona z roku 1976 byly stavební uzávěry vydávány dvojím způsobem. Územním rozhodnutím nebo nařízením obce nebo kraje. Pro toto ustanovení však není relevantní, kterým způsobem byla stavební uzávěra vydána. Relevantní jsou pouze dvě výše zmíněná kritéria.

Nový stavební zákon na úseku stavebního řádu

Jak již bylo zmíněno výše, rekodifikace měla především za cíl zrychlení a zefektivnění povolovacích procesů – a tento cíl se promítl nejen v textu nového stavebního zákona, ale také ve všech právních předpisech, které upravují nebo se dotýkají veřejného stavebního práva v České republice. Původní idea byla taková, že zatímco dnes je pro stavebníky nezbytné získat postupně řadu stanovisek a vyjádření, nový stavební zákon by toto měl výrazně změnit. Rekodifikace staví na integraci dosavadních samostatných procesů do jediného řízení se souběžným vyhodnocováním všech veřejných zájmů zakončeného jediným rozhodnutím – povolením záměru. Rekodifikace by tak měla přinést možnost získat povolení k realizaci stavby do 1 roku od podání „bezvadné" žádosti, a to včetně případného odvolání proti tomuto rozhodnutí a soudního přezkumu. Předpokladem je reforma stavební správy založená na vzniku státní stavební správy a vytvoření Nejvyššího stavebního úřadu jako ústředního orgánu státní správy a integrace dotčených orgánů do této soustavy. Na úseku stavebního řádu došlo tedy k významným změnám, jejichž podrobný rozbor by byl značně obsáhlý a nad rámec tohoto článku. Z tohoto důvodu se na následujících řádcích zaměříme pouze na stručné shrnutí problematiky.

Pojmy

V oblasti pojmů došlo ke zpřesnění a doplnění některých definic, některé naopak byly zjednodušeny. Většina pojmů navazuje ve svém pojetí na současnou právní úpravu. Vzhledem k tomu, že základ pro věcné řešení hmotného stavebního práva je stanoven přímo ve stavebním zákoně, jsou přímo do zákona zahrnuty i definice pojmů, které doposud upravovaly podzákonné právní předpisy.

Mezi zcela novými pojmy je nezbytné zmínit „záměr" (§ 4 nového stavebního zákona), čímž se rozumí stavba, soubor staveb, zařízení, údržba dokončené stavby, změna využití území, dělení nebo scelování pozemků a stanovení ochranného pásma. Záměrem EIA je pak takový záměr, který podléhá posouzení vlivů na životní prostředí. Stavební zákon pak v rámci úpravy procesů povolování záměrů pracuje se členěním na stavební a nestavební záměry.

Oproti současné právní úpravě byla rozšířena definice změny dokončené stavby tak, aby se předešlo problémům při aplikaci v praxi. Změnou dokončené stavby se v souladu s § 6 odst. 2 nového stavebního zákona rozumí také změna v užívání stavby.

Nesmíme opomenout, že v rámci 3. čtení v Poslanecké sněmovně byl schválen mediálně velmi diskutovaný pozměňovací návrh poslance Kalouse načtený pod číslem 7935, který změnil definici „obytné místnosti". V důsledku změny definice byly původní požadavky na zajištění „přímého denního osvětlení" a „přímého větrání" zmírněny na požadavky na bydlení z hlediska „osvětlení" a „větrání". Vzhledem k tomu, že obytná místnost je definována jako „část bytu, která je určena k bydlení a splňuje požadavky na bydlení z hlediska velikosti, osvětlení, větrání, vytápění a hluku" mělo by být možné tento problém řešit specifikací požadavků na bydlení v rámci připravované prováděcí vyhlášky.

Působnost ve věcech stavebního řádu

Působnost ve věcech stavebního řádu budou vykonávat státní stavební úřady, kterými jsou Nejvyšší stavební úřad, Specializovaný a odvolací úřad, krajské stavební úřady a dále jiné stavební úřady (Ministerstvo obrany, Ministerstvo vnitra a Ministerstvo spravedlnosti). Vzhledem k tomu, že o tématu státní stavební správy podrobně pojednává další z článků uveřejněných v tomto časopise, je dostačující zde shrnout základní fakta.

Nejvyšší stavební úřad se sídlem v Ostravě bude ústředním správním úřadem s celostátní působností, nebude podléhat žádnému ministerstvu. V jeho čele bude předseda, který bude jmenován a odvoláván vládou. Nejvyššímu stavebnímu úřadu bude podřízen Specializovaný a odvolací stavební úřad, který bude stavebním úřadem pro vyhrazené stavby a odvolacím správním úřadem pro krajské stavební úřady. Specializovaný a odvolací stavební úřad bude sídlit v Praze a vzhledem k jeho funkci odvolacího správního orgánu se počítá s územními pracovišti ve všech krajských městech. Krajské stavební úřady se svými územními pracovišti, do kterých budou integrovány dnešní prvoinstanční stavební úřady, budou rozhodovat v prvním stupni o všech stavbách s výjimkou staveb vyhrazených.

Nová státní stavební správa by měla přinést zastupitelnost úředníků a také možnost jejich „sdílení" v případě potřeby v návaznosti na digitalizaci. Výhodou bude jednotné metodické vedení, což povede k eliminaci chyb v rozhodování. Zároveň dochází k odstranění tolik mediálně diskutované systémové podjatosti, protože úředníci již nebudou zaměstnanci obcí, ale státu.

Kategorie staveb

Nový stavební zákon přináší členění staveb do čtyř kategorií (§ 5 odst. 2 zákona) – stavby drobné, jednoduché, vyhrazené (viz. přílohy č. 1 až 3 k zákonu) a stavby ostatní (stavby ostatní jsou takové stavby, které překročí v přílohách uvedené parametry staveb). Toto členění se pak promítá do jejich povolování, provádění i odstraňování.

Například drobné stavby nevyžadují povolení stavebního úřadu, jednoduché stavby již povolení stavebního úřadu vyžadují, stejně tak stavby vyhrazené (povoluje v prvním stupni Specializovaný a odvolací stavební úřad) a ostatní. Stavby jednoduché a drobné lze provádět svépomocí (s určitými

výjimkami), musí být zajištěn stavební dozor nebo stavbyvedoucí. Vyhrazené a ostatní stavby provádí stavební podnikatel a musí být zajištěn stavbyvedoucí. Pro stavby drobné nejsou stanoveny kvalifikační požadavky na zpracovatele dokumentace. U staveb jednoduchých může dokumentaci kromě projektanta zpracovat též kvalifikovaná osoba, pokud se nejedná o dokumentaci staveb pro bydlení, staveb pro rodinnou rekreaci, stání pro obytné automobily a přívěsy, podzemní stavby, reklamní zařízení a stavby pro reklamu, kterou musí zpracovat projektant. U staveb vyhrazených a ostatních musí dokumentaci zpracovat projektant.

Do kategorie drobných staveb je zařazena například stavba do 40 m^2 zastavěné plochy a do výšky 5 m s jedním nadzemním podlažím, podsklepená nejvýše do hloubky 3 m, na pozemku rodinného domu nebo stavby pro rodinnou rekreaci (splňující další zákonem stanovené podmínky), dále například skleník do 40 m^2 zastavěné plochy a do 5 m výšky bez podsklepení nebo bazén do 40 m^2 zastavěné plochy na zastavěném pozemku rodinného domu nebo stavby pro rodinnou rekreaci v odstupové vzdálenosti nejméně 2 m od hranice pozemku. Řadí se sem ale například také běžné dobíjecí body (neveřejné dobíjecí stanice) nebo stavby obnovitelných zdrojů energie s celkovým instalovaným výkonem do 20 kW (vyjma záměrů povolovaných jiným stavebním úřadem).

Příkladem jednoduchých staveb jsou pak stavby pro bydlení a rodinnou rekreaci, které mají nejvýše dvě nadzemní a jedno podzemní podlaží a podkroví nebo ustoupené podlaží, nebo například podzemní stavby do 300 m^2 zastavěné plochy a do 3 m hloubky, pokud nejde o stavby technické infrastruktury. Z nestavebních záměrů stojí za zmínku terénní úpravy sloužící k zadržování vody v krajině do 1,5 m hloubky o výměře nad 300 m^2, nejvíce však 20 000 m^2 v nezastavěném území, které nemá společnou hranici s veřejnou pozemní komunikací.

Mezi vyhrazené stavby se řadí například stavby dálnic, stavby drah, stavby letecké, stavby vodních nádrží s celkovým objemem nad 1 000 000 m^3 nebo s výškou vzdutí nad 10 m ode dna základové výpusti. Patří sem také stavby určené k nakládání s výbušninami, stavby a zařízení ropovodů a produktovodů, výrobny elektřiny o celkovém instalovaném výkonu 100 MW a více. Zmínit je možné také stavby, které mají sloužit otvírce, přípravě a dobývání ložisek a stavby v areálu jaderného zařízení.

Požadavky na výstavbu

Požadavky na výstavbu, které zahrnují požadavky na vymezování pozemků, požadavky na umisťování staveb a technické požadavky na stavby, budou uplatňovány při územně plánovací a projektové činnosti, při povolování, provádění, užívání a odstraňování staveb. Výjimku z požadavků na výstavbu bude možné v jednotlivých případech povolit pouze z těch ustanovení prováděcího právního předpisu, ze kterých tento předpis povolení výjimky výslovně umožní a jen za zákonem stanovených podmínek. Výjimku z požadavků na výstavbu bude možné za stejných podmínek stanovit také v regulačním plánu, popřípadě v části územního plánu, která obsahuje prvky regulačního plánu.

Nový stavební zákon cílí na zpřehlednění hmotného stavebního práva a předpokládá, že dosavadní roztříštěná právní úprava hmotněprávních požadavků na výstavbu, která je nyní tvořena mnoha různými předpisy různé právní síly bude nahrazena jednou komplexní vyhláškou s celostátní působností. Výjimku z tohoto pravidla tvoří hlavní město Praha, Brno a Ostrava, které budou mít na základě zákonného zmocnění možnost vydat pro svá správní území prováděcí předpis upravující odchylně požadavky na výstavbu – tzv. městské stavební předpisy. Tato úprava může přinést řadu problémů v případě staveb, které zasahují na více území, na kterých se uplatní různé požadavky na výstavbu. Jak již bylo zmíněno výše, problematiku požadavků na bydlení v souvislosti s definicí obytné místnosti je možné řešit v rámci vyhlášky. Je zde však reálné riziko, že některé z těchto tří měst si stanoví v rámci svých městských stavebních předpisů požadavky na bydlení zcela odchylně od požadavků na výstavbu platných pro zbytek republiky. Navíc se použijí odlišná pravidla pro přijetí vyhlášky, kterou připraví Nejvyšší stavební úřad v souladu s Legislativními pravidly vlády, a pro přijetí nařízení hlavního města Prahy nebo obce. Vyvstávají zde také rizika plynoucí z případného nesplnění povinnosti zajistit transpozice směrnic EU do technického předpisu – tedy i do nařízení, které bude upravovat požadavky na výstavbu v případě hl. m. Prahy, Brna a Ostravy. Nezbývá než dodat, že podle přechodného ustanovení, které bylo vloženo do textu nového stavebního zákona na základě přijatého pozměňovacího návrhu poslance Kalouse, se nynější Pražské stavební předpisy zcela nestandardně stanou prováděcím předpisem nového stavebního zákona. V praxi tak lze očekávat problémy při aplikaci z důvodu nesouladu Pražských stavebních předpisů s novým stavebním zákonem.

Stavební právo procesní

V rámci povolování záměrů dochází k nahrazení současného množství povolovacích postupů jedním řízením, kterým bude záměr povolen. Nový stavební zákon dále stanovuje nepřekročitelné lhůty pro stavební úřady i neintegrované dotčené orgány.

Úkony před zahájením řízení

Před zahájením řízení bude umožněno si požádat o předběžnou informaci nejen stavební úřad, ale nově i dotčený orgán. Předběžnou informaci stavební úřad nebo dotčený orgán vydá do 30 dnů.

Rekodifikace si dala za cíl maximální integraci dotčených orgánů do nové soustavy stavebních úřadů. U těch dotčených orgánů, které integrovány nejsou, bude využita fikce souhlasu bez podmínek v případě, že se dotčený orgán

nevyjádří v zákonné lhůtě. Vyjádření, koordinované vyjádření, popřípadě závazné stanovisko v případě neintegrovaných dotčených orgánů, vydá na základě žádosti dotčený orgán do 30 dnů, přičemž lhůtu může prodloužit o 30 dnů, jestliže je třeba ohledání na místě nebo jde o zvlášť složitý případ. Vyjádření musí obsahovat závěr, zda je záměr z hlediska dotčených orgánem hájených veřejných zájmů přípustný, a odůvodnění.

Nový stavební zákon zavádí lhůty i pro vyjádření vlastníka veřejné dopravní nebo technické infrastruktury z hlediska možnosti a způsobu napojení záměru nebo k podmínkám dotčených ochranných a bezpečnostních pásem. Vlastník veřejné dopravní nebo technické infrastruktury vydá vyjádření na základě žádosti do 30 dnů, ve složitých případech do 60 dnů. Pokud by vlastník technické infrastruktury nesplnil výše uvedenou povinnost, dopustí se tím podle § 302 odst. 5 nového stavebního zákona přestupku. Za tento přestupek lze uložit pokutu až do výše 400 000 Kč.

Povolení záměru

Současné umísťování a povolování v celé škále řízení a jiných postupů je v novém stavebním zákoně nahrazeno jedním řízením o povolení záměru. Dvoustupňová forma povolení je ponechána pouze v případě staveb v areálu jaderného zařízení (včetně staveb souvisejících) nebo je-li povolení záměru v působnosti jiného stavebního úřadu (MO, MV, MSP). V těchto případech vydá stavební úřad na žádost stavebníka rámcové povolení, které ale ještě neumožňuje provedení záměru. V rámcovém povolení stavební úřad pouze vymezí stavební pozemek a v jeho rámci stanoví skladbu, druh a účel staveb a rámcové podmínky pro jejich umístění v maximálních nebo minimálních prostorových parametrech a další parametry. Provedení záměru se následně povolí povolením záměru v souladu s rámcovým povolením.

K urychlení povolovacího procesu by měla dále přispět i možnost vydat povolení ve zrychleném řízení pro případy, kdy stavebník podá bezvadnou žádost, doloží souhlasy všech účastníků řízení se záměrem a záměr splňuje zákonné požadavky. Povolení vydané ve zrychleném řízení stavební úřad vydává jako první úkon v řízení. Vydání povolení ve zrychleném řízení nelze využít u záměru s EIA.

V případě standardního řízení o povolení záměru stavební úřad vyrozumí o zahájení řízení nejpozději do 7 dnů od podání žádosti. Ve vyrozumění o zahájení řízení se uvede, jakým způsobem se mohou účastníci řízení se záměrem seznámit. V případě, kdy bude nařízeno ústní jednání nebo veřejné ústní jednání, popřípadě spojené ohledání na místě, vyrozumí stavební úřad účastníky řízení a dotčené orgány o termínu konání nejméně 15 dnů předem. V případě, že není nařízeno ústní jednání, vyrozumění musí obsahovat určení lhůty pro podání námitek, která nesmí být kratší než 15 dní. V řízení stavební úřad posuzuje, zda je záměr v souladu s územně plánovací dokumentací, s požadavky stavebního zákona, jeho prováděcích právních předpisů a s požadavky jiných zákonů chránících dotčené veřejné zájmy.

V případě podání žádosti o povolení záměru s EIA je vedeno řízení o povolení záměru s posouzením vlivů. Je ale zachována i možnost samostatného posouzení vlivů před podáním žádosti o povolení záměru.

Lhůty pro rozhodnutí stavebního úřadu o žádosti o povolení záměru se liší pro jednotlivé kategorie staveb. Povolení u jednoduchých staveb vydá stavební úřad ve lhůtě do 30 dnů od zahájení řízení, v ostatních případech do 60 dnů od zahájení řízení. Lhůty lze před jejich uplynutím prodloužit o 30 dnů ve zvlášť složitých případech, resp. až o 60 dnů v řízení s velkým počtem účastníků, je-li třeba doručovat veřejnou vyhláškou nebo do ciziny. V případě záměrů EIA rozhodne stavební úřad nejpozději do 120 dnů ode dne zahájení řízení s tím, že má možnost lhůtu před jejím uplynutím v případě splnění zákonem daných podmínek prodloužit až o 60 dnů.

Platnost povolení je dva roky, nejdéle pět let od nabytí právní moci. Doba platnosti povolení se v případě zahájení stavby prodlužuje na 10 let. Nový stavební zákon tímto omezuje dobu platnosti povolení v případě zahájení stavby, což je reakce na rozestavěné a dlouhodobě nedokončené stavby. V případě stavby, která nebude dokončena v době platnosti povolení, bude následovat nařízení odstranění nedokončené stavby.

Řízení o odvolání

Řízení o odvolání urychlí speciální právní úprava odlišná od správního řádu založená na apelačním principu. V případě podání odvolání nadřízený stavební úřad bude muset sám ve věci rozhodnout, tedy rozhodnutí buď potvrdit, nebo změnit. Nebude přípustné rozhodnutí zrušit a věc vrátit prvoinstančnímu orgánu k novému rozhodnutí. Pokud odvolací správní orgán dojde k závěru, že je napadené rozhodnutí v rozporu s právními předpisy nebo že je nesprávné, napadené rozhodnutí nebo jeho část změní.

Užívání staveb

Před dokončením stavby může stavební úřad povolit změnu záměru před dokončením, povolit předčasné užívání stavby, povolit nebo nařídit zkušební provoz, pokud byla tato podmínka stanovena v povolení.

Kolaudační rozhodnutí bude vydáváno pouze tam, kde je zákonem vyžadováno. Kolaudační rozhodnutí nevyžadují stavby drobné a jednoduché (s výjimkami dle § 230 odst. 2 stavebního zákona). Stavební úřad provede závěrečnou kontrolní prohlídku a vydá kolaudační rozhodnutí ve lhůtě 15 dnů ode dne provedení závěrečné kontrolní prohlídky. Neprovádí-li stavební úřad kontrolní prohlídku, vydá kolaudační rozhodnutí do 15 dnů od podání žádosti jako první úkon v řízení.

Na žádost vlastníka stavby bude možné povolit také změnu v užívání zkolaudované stavby, která není podmíněna úpravou stavby vyžadující povolení. Tzv. rekolaudace bude mít náležitosti kolaudačního rozhodnutí s tím, že bude ve výrokové části uveden dosavadní a nový účel užívání stavby. V případě zrychleného řízení (za zákonem stanovených podmínek) vydá stavební úřad povolení změny v užívání stavby jako první úkon v řízení. Obdobně se bude postupovat i při povolení změny v užívání drobné a jednoduché stavby.

Digitalizace

Významnou součástí nového stavebního zákona je digitalizace a elektronizace procesů stavebního řízení, která by měla přinést zrychlení povolování záměrů, ale také zjednodušení procesu nejen pro žadatele a účastníky řízení, ale také pro stavební úřady a neintegrované dotčené orgány. Nový stavební zákon navazuje na právní úpravu zakotvenou novelou nyní platného stavebního zákona zákonem č. 47/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 200/1994 Sb., o zeměměřictví a o změně a doplnění některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Cílem je digitalizace celého procesu – od podání žádosti o povolení záměru a nahrání dokumentace do úložiště, přes obstarání vyjádření, koordinovaných vyjádření nebo závazných stanovisek dotčených orgánů, vyjádření vlastníků veřejné technické nebo dopravní infrastruktury, vydání povolení záměru stavebním úřadem až po nabytí právní moci rozhodnutí. Součástí tohoto konceptu je nejen vznik informačních systémů digitalizace stavebního řízení a územního plánování, ale také softwarová a hardwarová podpora úřadů.

Nový stavební zákon umožňuje podat žádost o povolení záměru na příslušném formuláři elektronicky prostřednictvím Portálu stavebníka. Interaktivní formulář by měl žadatele intuitivně provést celým procesem. Možnost podání žádosti v listinné podobě zůstává zachována. Zároveň bude do Evidence elektronických dokumentací nahrána dokumentace pro povolení záměru nebo projektová dokumentace. Projektovou dokumentaci a přílohy bude možné podat v digitální podobě ve standardizovaných formátech, aby bylo možné jejich další využití. Doposud musel žadatel před vlastním podáním získat desítky příloh, potvrzení a razítek. Prostřednictvím Portálu stavebníka bude možné získat podklady pro rozhodnutí – např. vyjádření vlastníků dopravní a technické infrastruktury a neintegrovaných dotčených orgánů. K ukládání všech písemností bude sloužit Evidence stavebních postupů. Pro účastníky řízení, jejich zástupce a dotčené orgány bude veden plnohodnotný elektronický správní spis, který nahradí spis papírový.

Proces stavebního řízení bude digitálně řízen agendovým Informačním systémem stavebního řízení, účastníci řízení i nadřízené orgány budou mít lepší přehled o jeho průběhu. Stavební úřady budou mít k dispozici centrální informační systém, který jim pomůže projít posuzovacím a rozhodovacím procesem. Navíc v tomto systému bude jasně nastaven tzv. workflow, tedy proces, který zajistí správný postup a umožní kontrolu.

Soudní přezkum rozhodnutí stavebních úřadů

Nový stavební zákon posiluje apelační prvky i v případě soudního přezkumu. Správní soud bude moci nejen zrušit napadené správní rozhodnutí, ale případně také napadené správní rozhodnutí změnit, aniž by bylo potřeba vracet případ zpět stavebnímu úřadu k vedení dalšího řízení. V této souvislosti je zároveň vhodné zmínit, že pro vyhrazené stavby bude příslušný Krajský soud v Ostravě. Žaloba proti rozhodnutí stavebního úřadu bude nepřípustná, pokud mohl žalobce tyto skutkové a právní důvody namítat v rámci odvolání a námitku neuplatnil (nevztahuje se na stavby podléhající posouzení EIA). Žalobce by proto měl splnit povinnost namítat již ve správním řízení. Obdobně jako v liniovém zákoně (zákon č. 416/2009 Sb.) se zavádí povinnost správního soudu přezkoumat všechny žalobní body. Stavební úřad tak v rámci případného nového projednání bude moci zohlednit názor soudu na všechny žalobní body vznesené před správním soudem.

Přechodná ustanovení

Přechodná ustanovení by vydala na samostatný rozbor. Stručně lze uvést, že do pravidel, jakými budou dokončována již probíhající řízení a postupy, se významně promítá přechod na novou soustavu státní stavební správy. Řízení a postupy zahájené přede dnem nabytí účinnosti nového stavebního zákona dokončí stavební úřad, který se stane k nim příslušným, a to již podle nového stavebního zákona s tím, že pokud již povolení není vyžadováno, stavební úřad je usnesením zastaví. Lhůty pro vydání rozhodnutí a provedení jiných úkonů se prodlužují na dvojnásobek. Nově příslušný stavební úřad bude vyzývat stavebníky k doplnění žádostí tak, aby odpovídaly požadavkům nového stavebního zákona. Lhůty pro vydání rozhodnutí začnou běžet až od doplnění žádosti. Pro řízení zahájená podle nového stavebního zákona do konce roku 2023 se lhůty pro vydání rozhodnutí prodlužují na dvojnásobek.

Nový stavební zákon obsahuje také řadu přechodných ustanovení, která se týkají dokumentací, projektových dokumentací a doposud vydaných pravomocných rozhodnutí a účinných souhlasů stavebních úřadů nebo dále závazných stanovisek, stanovisek, souhlasů, případně rozhodnutí dotčených orgánů.

Závěr

Právní základ rekodifikace veřejného stavebního práva byl položen schválením nového stavebního zákona a souvisejícího změnového zákona. Vzhledem k tomu, že nový stavební zákon přináší zásadní změny v institucionální oblasti,

předpokládá se jeho postupné nabývání účinnosti s tím, že plné účinnosti by měl zákon z důvodu koordinace s digitalizací stavebního řízení nabýt od 1. července 2023. V této souvislosti je vhodné také zmínit, že na rekodifikaci veřejného stavebního práva navazuje MMR v souladu s usnesením vlády ze dne 19. července 2021 č. 635 o návrhu věcného záměru zákona o vyvlastnění také přípravou nového zákona o vyvlastnění.

Na nový stavební zákon bude navazovat řada vyhlášek, za všechny je možné zmínit zejména připravovanou vyhlášku o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a jednotném standardu, vyhlášku o dokumentaci staveb, vyhlášku o požadavcích na výstavbu, vyhlášku o stavebním řádu, vyhlášku o evidenci stavebních postupů, vyhlášku o informačním systému identifikačního čísla stavby, vyhlášku o národním geoportálu územního plánování a další. Z výše uvedeného je zřejmé, že se jedná o komplexní změnu právního prostředí, jejíž finální podoba bude ještě upřesňována prováděcími právními předpisy.

Ing. Roman Vodný, Ph.D.
Odbor územního plánování
Ministerstvo pro místní rozvoj ČR

Ing. Eva Fialová
Odbor stavebního řádu
Ministerstvo pro místní rozvoj ČR

ENGLISH ABSTRACT

Recodification of public building law, by Roman Vodný & Eva Fialová

The aim of the recodification of public building law is to accelerate the building permit procedure and make it more efficient throughout the Czech Republic. The legal basis for the recodification was established by approval of the new Building Act (283/2021) together with Act 284/2021, which alters several legal regulations in relation to the new Building Act. In regard to the fact that the new Building Act has brought about important change in institutional matters, it is supposed that it will come into effect in step-by-step mode: the enactment of the foundation of the Supreme Building Office should come into force on 1 January 2022 and the Building Act should come into full operation on 1 July 2023. This article describes the most significant alterations in terms of spatial planning and the Building Code as stipulated by new legislation.

VLÁDA SCHVÁLILA AKTUALIZACI č. 4 POLITIKY ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČESKÉ REPUBLIKY

Jakub Kotrla, Filip Novosád

Vláda České republiky dne 12. července 2021 schválila svým usnesením č. 618 Aktualizaci č. 4 Politiky územního rozvoje České republiky, kterou pořídilo Ministerstvo pro místní rozvoj v souladu se stavebním zákonem a ve spolupráci s příslušnými ministerstvy, jinými ústředními správními úřady a kraji. O pořízení návrhu aktualizace Politiky územního rozvoje České republiky rozhodla vláda svým usnesením č. 315/2019, kterým vzala na vědomí Zprávu o uplatňování Politiky územního rozvoje České republiky, ve znění Aktualizace č. 1, stanovující věcné zadání aktualizace.

Hlavním důvodem pro pořízení této aktualizace Politiky územního rozvoje České republiky byla zejména nutnost reagovat na nové skutečnosti jak v rámci územně plánovací činnosti krajů, tak v rámci činností ministerstev a jiných ústředních správních úřadů (byly zpracovány nové resortní dokumenty, politiky a koncepce, např. *Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+*; byla potřeba reagovat i na nově přijaté dokumenty Evropské unie, např. *Územní agenda EU 2030, Nová Lipská charta*), a to i s ohledem na fakt, že od poslední řádné aktualizace v roce 2015 uběhlo více než 6 let.

Od roku 2015 proběhly další tři mimořádné aktualizace Politiky územního rozvoje České republiky (dále „PÚR ČR“) z důvodu naléhavého veřejného zájmu, a to v letech 2019 a 2020. Aktualizace č. 4 PÚR ČR tak navazuje na poslední mimořádnou Aktualizaci PÚR č. 5, která je závazná od 11. 9. 2020.

Návrh Aktualizace č. 4 PÚR ČR společně s vyhodnocením vlivů na udržitelný rozvoj území (včetně vyhodnocení *SEA* a posouzení vlivu na soustavu *Natura 2000*) prošel meziresortním připomínkovým řízením i připomínkováním ze strany obcí a veřejnosti. Vzhledem k situaci související s pandemií covidu-19 bylo veřejné projednání uskutečněno on-line. Možnost pokládat dotazy byla umožněna prostřednictvím bezplatné linky. Možnost vyjádřit se k návrhu této aktualizace PÚR ČR měly i sousední státy.

Samotný návrh Aktualizace č. 4 PÚR ČR zásadně nemění koncepční zaměření platné PÚR ČR. Přesto jsou jejím návrhem dotčeny všechny kapitoly platné PÚR ČR, nejvíce pak kapitoly 5 a 6 týkající se rozvojových záměrů dopravní a technické infrastruktury, a to na základě zhodnocení plnění jednotlivých úkolů i s ohledem na již zrealizované rozvojové záměry, resp. na zrušené rozvojové záměry, od kterých bylo upuštěno ze strany příslušných resortů (navrhovatelů záměrů). Byl také kladen důraz na řešení problematiky sucha a hospodaření s vodou.

Kapitola 1 řešila především aktualizaci dokumentů zohledňujících požadavky na udržitelný rozvoj území a územní soudržnost, které vyplývají z členství v EU, z mezinárodních smluv, z členství v mezinárodních organizacích (OSN, OECD, Rada Evropy) a z dalších mezinárodních dohod, smluv a úmluv vztahujících se k územnímu rozvoji.

V kapitole 2 *Republikové priority územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území* byly prověřeny rozsah, konkrétnost, jednoznačnost formulací a aktuálnost jednotlivých priorit. Také zde byly prověřeny úpravy republikových priorit ve vztahu k relevantním aktualizovaným či novým resortním dokumentům a koncepcím, týkajícím se územního rozvoje.

Nejzásadnější změna v kapitole 3 *Rozvojové oblasti a rozvojové osy* spočívala v úpravě definice rozvojových os v souvislosti s větším důrazem na sídelní strukturu a sídelní vazby. Dále zde byla provedena úprava kapitoly z důvodu změny zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích zákonem č. 268/2015 Sb.

Kapitola 4 *Specifické oblasti* řešila formální přeřazení úkolů pro územní plánování za úkoly pro ministerstva a jiné ústřední správní úřady, tedy tak, aby byly hierarchicky správně. Také byla k již vymezeným specifickým oblastem, ve kterých se dlouhodobě projevují problémy z hlediska udržitelného rozvoje území, vymezena specifická oblast Sokolovsko, a to z podobných důvodů, jako již dříve vymezené specifické oblasti Mostecko a Karvinsko. Navíc se v této kapitole vymezila také specifická oblast, ve které se projevuje aktuální problém ohrožení území suchem. Tato nová specifická oblast byla vymezena na základě odborného podkladu, který poskytnul Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka. Vymezení nové specifické oblasti bylo potřeba proto, aby se problematika sucha koordinovaně plánovala a aby se realizovala v území soustava opatření, která budou zmírňovat nepříznivé dopady sucha, zejména zvyšovat retenční schopnosti území a posilovat odolnost území vůči suchu.

Největší množství změn dopadlo na kapitolu 5 *Koridory a plochy dopravní infrastruktury*. Zde byla provedena úprava, stejně jako v kapitole 3, s ohledem na nahrazení zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích zákonem č. 268/2015 Sb. Formální úpravou byla změna značení rozvojových záměrů silniční dopravy označením SD s doplněním pořadového čísla záměru, stejně tak železniční dopravy označením ŽD s doplněním pořadového čísla záměru. Dále bylo zpřesněno vymezení koridorů pro jednotlivé úseky plánované vysokorychlostní železnice směřované jak na sousední státy, tak na strategické úseky v rámci ČR, rozšíření mezinárodních letišť či prodloužení vodní cesty do Českých Budějovic.

V kapitole 6 *Koridory a plochy technické infrastruktury a souvisejících rozvojových záměrů byl i* přes zrušení části rozvojových záměrů v oblasti plynárenství vymezen nový koridor pro rozvojový záměr posilující strategickou roli ČR v mezinárodním tranzitu plynu sdo Německa.
Kapitola 7 v *Úkolech pro územní plánování* stanovila úkoly týkající se mj. prověření posílení vodních zdrojů v povodí Horní Moravy vodou z povodí Odry, řešení střetu dopravy s ochranou lázeňského města Luhačovice nebo prověření rozšíření vzletové a přistávací dráhy letiště Ostrava-Mošnov.

Usnesení vlády ze dne 12. července 2021 č. 618 ukládá také další úkoly, a to Ministerstvu dopravy zpracovat a vládě do 30. září 2021 předložit návrh na zpracování aktualizace PÚR ČR z důvodu naléhavého veřejného zájmu v rámci přípravy výstavby Oderské větve vodního koridoru Dunaj–Odra–Labe v úseku Ostrava-Svinov – státní hranice ČR/Polsko (Kózle). Usnesení také uložilo Ministerstvu zemědělství zpracovat multikriteriální analýzu k vodnímu dílu Skalička do 30. září 2021, a na základě tohoto podkladu zpracovat ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí a vládě do 31. prosince 2021 předložit návrh na zpracování aktualizace PÚR ČR z důvodu naléhavého veřejného zájmu za účelem přípravy výstavby vodního díla Skalička v návaznosti na výsledky multikriteriální analýzy.

Začátek závaznosti Aktualizace č. 4 PÚR ČR se předpokládá v průběhu září 2021 v návaznosti na zveřejnění sdělení o schválení této aktualizace PÚR ČR ve Sbírce zákonů v souladu s § 31 odst. 4 stavebního zákona.

PÚR ČR je podle stavebního zákona závazná pro pořizování a vydávání územního rozvojového plánu, zásad územního rozvoje, územních plánů, regulačních plánů a pro rozhodování v území.

Aktualizace č. 4 PÚR ČR, včetně úplného znění PÚR ČR po této aktualizaci a dalších souvisejících dokumentů, je zveřejněna způsobem umožňujícím dálkový přístup, tj. na webových stránkách MMR a ÚÚR.

Ing. Jakub Kotrla
Ústav územního rozvoje

Ing. Filip Novosád
Odbor územního plánování
Ministerstvo pro místní rozvoj ČR

ENGLISH ABSTRACT

The Government has approved Update Five of the Spatial Development Policy of the Czech Republic, by Jakub Kotrla & Filip Novosád

By Resolution 618 of the Government of the Czech Republic, dated 12 July 2021, the Government has approved Update Five of the Spatial Development Policy of the Czech Republic, which was elaborated by the Ministry for Regional Development in accordance with the Building Act and in cooperation with other relevant Ministries, authorities of central administration and Regional Offices. Elaboration of a proposal for this Update had been assigned to the Ministry by Government Resolution 315/2019.

NOVÁ SOUSTAVA STÁTNÍ STAVEBNÍ SPRÁVY

Aleš Mácha

Nový stavební zákon neboli zákon č. 283/2021 Sb., stavební zákon (dále jen „NStZ"), s sebou kromě řady změn v procesu povolování staveb a zakotvení základních norem v hmotném stavebním právu přináší také zásadní změnu v oblasti výkonu veřejné správy na úseku stavebního řádu. Změny ve výkonu veřejné správy na úseku územního plánování nejsou tak zásadního významu, neboť nejzásadnější změnou v této oblasti je přesun kompetencí ústředního správního úřadu ve věcech územního plánování z Ministerstva pro místní rozvoj (dále jen „MMR") na Nejvyšší stavební úřad (dále jen „NSÚ").

Změny v oblasti výkonu působnosti na úseku stavebního řádu jsou změnami, které jsou neoddělitelně spjaty s koncepcí zákona, a to integrací dotčených orgánů, kterou vláda schválením věcného záměru nového stavebního zákona určila jako základní kámen rekodifikace stavebního práva. Přestože je procesně možné vést povolovací řízení podle nového stavebního zákona i bez integrace dotčených orgánů a změny soustavy státní stavební správy, je naopak vznik státní stavební správy nezbytnou podmínkou pro možnost integrace dotčených orgánů a zajištění toho, aby nové povolovací řízení proběhlo bez nutnosti ingerence závazných stanovisek a vyjádření dnešních dotčených orgánů.

Cílem integrace dotčených orgánů je eliminace nutnosti obstarávání celé řady závazných stanovisek, které je dnes nucen stavebník před podáním žádosti o územní rozhodnutí či stavební povolení získat. V nové soustavě státní stavební správy činnosti dnešních dotčených orgánů, jejichž výsledkem je posouzení daného záměru vtělené do závazného stanoviska, bude činit stavební úřad v nové soustavě v rámci jednotného povolovacího řízení. Až na výjimky v oblasti požární ochrany, památkových rezervací a zvláště chráněných území tak odpadne nutnost obstarání závazných stanovisek či vyjádření dotčených orgánů.

Zároveň však platí, že nová soustava státní stavební správy musí být dostupná občanům a zohledňovat znalost místních poměrů. Z těchto důvodů je soustava nové stavební správy zřizována na několika principech, které jsou předmětem tohoto textu. Zároveň bude pro fungování nové soustavy zásadní přesun pracovníků současných stavebních úřadů a dotčených orgánů do státní stavební správy. Text se proto věnuje i přechodu pracovníků obcí a krajů do nové státní stavební správy.

Vývoj návrhů státní stavební správy

Podoba státní stavební správy vtělená do NStZ doznala v průběhu rekodifikace stavebního práva několika změn, neboť se jednalo o oblast, která vzbudila největší pozornost. Lze uvést, že do struktury státní stavební správy bylo zasaženo prakticky v každé fázi legislativního procesu. Poslední změna byla učiněna na půdě Hospodářského výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (dále jen „HVPSP"), která byla na plénu Poslanecké sněmovny parlamentu České republiky (dále jen „PSP") akceptována a stala se tak finální podobou struktury státní stavební správy.

Už při přípravě věcného záměru stavebního zákona bylo počítáno s vytvořením jednotné struktury státní stavební správy. Prvotní model počítal po vzoru organizace finanční správy s tím, že vrcholem soustavy státní stavební správy bude MMR jako ústřední úřad státní správy, tomu by byl podřízen NSÚ, jako úřad s celostátní působností. Jako prvostupňové orgány měly působit krajské stavební úřady, které by svou činnost vykonávaly prostřednictvím územních pracovišť.

Vláda však s ohledem na probíhající diskuse a důsledky integrace dotčených orgánů rozhodla, že vrcholem nové soustavy státní stavební správy, a tedy ústředním správním úřadem ve věcech územního plánování a stavebního řádu, nebude MMR, nýbrž NSÚ. Návrh StZ předložený do meziresortního připomínkového řízení v listopadu 2019 proto výše uvedený model zredukoval na tzv. dvoučlánkovou soustavu státní stavební správy tvořenou pouze NSÚ a krajskými stavebními úřady.

Na základě připomínkového řízení a dohody předsedy vlády s územními partnery byl výše uvedený model opět pozměněn, a to tak, že správními orgány prvního stupně se kromě krajských stavebních úřadů staly i obce. Zároveň došlo k vytvoření Specializovaného stavebního úřadu, který měl povolovat tzv. vyhrazené stavby, mezi které patří např. dálnice, stavby drah, stavby leteckých drah apod. V důsledku této změny a z důvodu zachování principu integrace dotčených orgánů došlo také k tomu, že zákon, který byl předložen do vlády, potažmo následně do PSP, rozlišoval druhy staveb, resp. věcnou příslušnost krajského stavebního úřadu a obcí. Výkon působnosti stavebního úřadu na obcích měl být výkonem přenesené působnosti.

Jako prvostupňové správní orgány byly proto navrženy nejen krajské stavební úřady jako orgány státu, ale i obecní úřady vykonávající působnost stavebního úřadu jako působnost přenesenou. Věcná příslušnost krajského stavebního úřadu a obecního úřadu byla navržena s ohledem na povahu a typ stavby. Prvostupňovým stavebním úřadem měly být obecně stavební úřady na obcích s výjimkou staveb, které zákon výslovně svěřoval do působnosti krajského stavebního úřadu. Šlo o stavby, u kterých z hlediska jejich složitosti a potřeb integrace dotčených orgánů bylo vhodné, aby je povolil v prvním stupni krajský stavební úřad. Šlo např. o stavby, u nichž bylo vyžadováno posouzení vlivů na životní prostředí nebo stavby veřejné infrastruktury s výjimkou staveb veřejných prostranství a občanského vybavení. Dále se jednalo o budo-

vy o výšce podlahy posledního nadzemního podlaží více než 22,5 m nad úrovní nejnižšího bodu přilehlého terénu nebo mající více než 2 podzemní podlaží.

Nejvyšší stavební úřad pak měl působit jako jiný ústřední správní úřad, který by metodicky vedl celou soustavu stavební správy a zároveň působil jako odvolací správní orgán vůči rozhodnutím krajských stavebních úřadů a Specializovaného stavebního úřadu. Krajské stavební úřady měly kromě působnosti prvostupňového stavebního úřadu u vybraných záměrů fungovat jako odvolací správní orgán vůči rozhodnutím obecních úřadů. Dále měly krajské stavební úřady plnit funkci dotčeného orgánu vůči stavebnímu úřadu na obci z hlediska posuzování stavebních záměrů podle jiných právních předpisů, jako např. podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, zákona č. 334/ 1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, a celé řady dalších zákonů souvisejících s výstavbou. Výsledkem posouzení stavebního záměru podle těchto předpisů krajským stavebním úřadem mělo být tzv. koordinované vyjádření, které mělo být obdobou dnešního koordinovaného závazného stanoviska vydávaného dnešními obecními a krajskými úřady a které mělo sloužit jako podklad pro rozhodnutí obecného stavebního úřadu.

K poslednímu zásahu do soustavy státní stavební správy došlo na půdě HVPSP. V HVPSP byly reflektovány další diskuse nad soustavou stavební správy, ve kterých zaznělo, že soustava navržená v návrhu stavebního zákona je značně netypická, kdy na jednu stranu se zřízením této soustavy redukuje spojený model výkonu veřejné správy na úseku stavebního práva, ale na druhou stranu se jedná o posun k soustavě čisté státní stavební správy, tedy stavební správy kompletně organizované jako soustava orgánů státu, resp. organizačních složek státu ve smyslu zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích (dále jen „ZMS“).

Na půdě HVPSP převládl názor, že oddělení výkonu agendy stavebního řádu do soustavy orgánů státní stavební správy by mělo být úplné, a tudíž i prvostupňové řízení by mělo probíhat na stavebních úřadech jako orgánech státu. Jako vzor této nové soustavy, tzv. čisté státní stavební správy, posloužila soustava finanční správy podle zákona č. 456/2011 Sb., o finanční správě České republiky, s tím rozdílem, že tato soustava nebude podřízena žádnému ministerstvu, resp. bude se jednat o oddělenou soustavu, jejímž vrcholem bude Nejvyšší stavební úřad jako jiný ústřední orgán státní správy ve věcech územního plánování, stavebního řádu a vyvlastnění. Zároveň došlo k zachování Specializovaného stavebního úřadu, který navíc měl nově po vzoru odvolacího finančního ředitelství působit jako odvolací správní orgán vůči rozhodnutím krajských stavebních úřadů. Krajské stavební úřady se pak měly stát základem nové soustavy státní stavební správy.

Takto navržená soustava státní stavební správy byla vtělena do komplexního pozměňovacího HVPSP, přičemž tento návrh byl následně schválen PSP jako základ pro další pozměňovací návrhy. Takto navržená soustava státní stavební správy byla znovu schválená PSP v rámci přehlasování zamítavého usnesení Senátu Parlamentu České republiky vůči návrhu NStZ.

Státní stavební správa

Soustava státní stavební správy v NStZ je založena na principu oddělení výkonu agendy stavebního řádu, resp. povolování staveb od samosprávy. Jinými slovy, v této oblasti nevykonávají obce a kraje přenesený výkon státní správy, což ale neznamená, že se procesu povolování staveb nijak neúčastní. Podle § 182 písm. b) NStZ je obec vždy účastníkem povolovacího řízení.

Jak bylo uvedeno výše, vrcholem nové soustavy bude podle § 16 odst. 1 NStZ Nejvyšší stavební úřad, v jehož čele bude stát předseda jmenovaný vládou na základě výběrového řízení podle zákona č. 234/2014 Sb., o státní službě (dále jen „zákon o státní službě“). Předsedu zastupují ve smyslu § 16 odst. 3 NStZ místopředsedové, které taktéž jmenuje a odvolává vláda na návrh předsedy NSÚ. Sídlem NSÚ je na základě komplexního pozměňovacího návrhu HVPSP Ostrava, přičemž není vyloučeno, aby NSÚ zřídil svá detašovaná pracoviště i v jiných městech.

NSÚ bude také z hlediska zákona o státní službě působit jako bezprostředně nadřízený služební úřad vůči Specializovanému a odvolacímu stavebnímu úřadu a krajským stavebním úřadům. V organizačních věcech služby, služebních vztahů státních zaměstnanců a pracovněprávních vztahů zaměstnanců ve Specializovaném a odvolacím stavebním úřadu a krajských stavebních úřadech bude plnit úkoly podle zákona o státní službě.[1)] Jinými slovy, např. předseda NSÚ bude nadřízeným služebním orgánem jako vůči řediteli Specializovaného a odvolacího stavebního úřadu, tak i ředitelům krajských stavebních úřadu. NSÚ bude také připravovat ve spolupráci s těmito stavebními úřady i jejich systemizaci apod.

Z hlediska účetního a nakládání s majetkem státu podle ZMS je podle § 15 odst. 2 NStZ pouze NSÚ účetní jednotkou. Specializovaný a odvolací stavební úřad a krajské stavební úřady nejsou účetními jednotkami a pro účely hospodaření s majetkem České republiky, účetnictví a pracovněprávních vztahů mají postavení vnitřních organizačních jednotek NSÚ. Jinými slovy, NSÚ bude zajišťovat chod soustavy nejen po stránce metodické a personální, ale i majetkové a finanční.

1) Viz § 15 odst. 3 a zejména § 16 zákona o státní službě: „***Nadřízený služební úřad plní v organizačních věcech služby, služebních vztahů státních zaměstnanců a pracovněprávních vztahů zaměstnanců ve správním úřadu úkoly za služební úřad****, v němž službu vykonává nebo v pracovním poměru pracuje celkem méně než 25 osob, a za obvodní báňský úřad, okresní správu sociálního zabezpečení, oblastní inspektorát práce, Odvolací finanční ředitelství, finanční úřad,* ***Specializovaný a odvolací stavební úřad a krajský stavební úřad***.“

Co se týče působnosti NSÚ v oblasti stavebního řádu půjde jednak o orgán, který ve spolupráci s ostatními ústředními orgány státní správy[2] bude metodicky sjednocovat činnost státní stavební správy, a jednak o orgán, který bude fungovat jako nadřízený správní orgán vůči krajským stavebním úřadům a Specializovanému a odvolacímu stavebnímu úřadu. Výčet působnosti NSÚ v oblasti stavebního řádu je uveden v § 32 NStZ.

Původně navrhovaný Specializovaný stavební úřad je nově zřízen jako Specializovaný a odvolací stavební úřad. K jeho původní funkci, tedy specializovaného stavebního úřadu pro vybrané zásadní infrastrukturní stavby,[3] přibyly i funkce odvolacího správního orgánu vůči rozhodnutím krajského stavebního úřadu. Tím bude zajištěno institucionální oddělení odvolacího správního orgánu od orgánu, který bude rozhodovat v prvním stupni. Specializovaný a odvolací stavební úřad bude správním úřadem s celostátní působností a sídlem v Praze. V čele bude stát ředitel jmenovaný předsedou NSÚ postupem podle zákona o státní službě. Předpokládá se, že Specializovaný a odvolací stavební úřad bude vykonávat svou působnost prostřednictvím územních, resp. detašovaných pracovišť v jednotlivých krajích. Tato územní pracoviště budou stanovena vyhláškou NSÚ.

Základem nové soustavy státní stavební správy budou krajské stavební úřady, které budou prvostupňovými správními orgány pro všechny druhy staveb s výjimkou staveb vyhrazených a staveb v příslušnosti jiného stavebního úřadu. Jinými stavebními úřady je pak nutné rozumět Ministerstvo vnitra, Ministerstvo obrany a Ministerstvo spravedlnosti.[4] Krajské stavební úřady budou také vydávat tzv. rámcové povolení ve smyslu § 221 NStZ pro stavby v působnosti jiného stavebního úřadu. Rámcové povolení je druhem povolení, které sice neumožňuje realizaci záměru,[5] avšak vymezí alespoň stavební pozemek, jedná se tak svým způsobem o zjednodušenou podobu dnešního územního rozhodnutí o umístění stavby.

Zákon předpokládá vytvoření třinácti krajských stavebních úřadů se sídlem v krajských městech, resp. v sídlech krajů jako vyšších územně samosprávných celků, a dále vytvoření Stavebního úřadu pro hlavní město Prahu se sídlem v Praze.[6] Krajské stavební úřady budou vykonávat svou působnost na území vyššího samosprávného celku, jehož název je součásti názvu krajského stavebního úřadu. To znamená, že např. stavební úřad pro Moravskoslezský kraj se sídlem v Ostravě bude vykonávat působnost stavebního úřadu na území Moravskoslezského kraje.

Svou působnost budou krajské stavební úřady vykonávat skrze územní pracoviště. Lze tedy uvést, že podstata činnosti krajského stavebního úřadu bude vykonávána skrze územní pracoviště. Výhodou tohoto systému je, že rozhodnutí budou vydávána jménem krajského stavebního úřadu jako prvostupňového správního orgánu. V případě potřeby je možné, aby žádosti vyřizovalo i jiné územní pracoviště, pokud na dané pracoviště napadne více žádostí, než je možné kapacitně zvládnout v zákonem stanovených lhůtách. Nicméně znalost místních poměrů by vždy měla hrát roli pro vyřizování žádostí daným územním pracovištěm.

Seznam územních pracovišť stanoví NSÚ vyhláškou s přihlédnutím k počtu obyvatel správního obvodu územního pracoviště a k jejich dopravní dostupnosti. Tedy formou právního předpisu, který bude muset projít meziresortním připomínkovým řízením. Tím bude zajištěna zejména transparentnost celého procesu stanovení územních pracovišť.

Vzhledem k tomu, že celá soustava se bude budovat nově a vzhledem k zajištění kontinuity rozhodování s ohledem i na pracovníky stávajících stavebních úřadů, NStZ stanoví v § 332 odst. 1 podmínky pro tvorbu první vyhlášky NSÚ, kterou budou stanovena územní pracoviště krajských stavebních úřadů. Územní pracoviště krajských stavebních úřadů musí být v první vyhlášce stanovena podle zákonem stanovených kritérií. Územní pracoviště krajských stavebních úřadů se budou při budování soustavy nacházet v sídle obecních úřadů, které vykonávaly ke dni 31. prosince 2020 působnost stavebního úřadu, a

1) které zároveň splňují alespoň jednu z těchto podmínek:
   a) počet obyvatel správního obvodu stavebního úřadu byl ke dni 31. prosince 2020 vyšší než 10 000,
   b) počet pracovních míst, na nichž je vykonávána správní činnost při rozhodování na úseku stavebního řádu, byl ke dni 31. prosince 2019 nejméně 4, nebo
   c) obecní úřad vykonal za rok 2019 více než 236 úkonů podle zákona č. 183/2006 Sb., ve znění účinném ke dni 31. prosince 2019, stanovených v odstavci 2, nebo
2) je jich zapotřebí vedle územních pracovišť stanovených na základě podmínek podle písmene a) k zajištění dostupnosti stavebních úřadů tak, aby v žádném správním obvodu územního pracoviště krajského stavebního úřadu nečinila vzdálenost z kterékoliv obce do obce, jež je sídlem územního pracoviště krajského stavebního úřadu, více než 35 kilometrů.

Z podmínek vyplývá snaha o maximální možné zachování stavebních úřadů tam, kde působí již dnes, ale zároveň i snaha o odstranění problémů stavebních úřadů, které nejsou již dnes dostatečně personálně obsazeny.

Jak krajské stavební úřady, tak Specializovaný stavební úřad budou vykonávat kontrolu ve věcech stavebního řádu v terminologii dnešního stavebního zákona stavební dozor. Zároveň budou fungovat i jako exekuční správní orgán – odstraňování staveb bude nyní financováno přímo ze státního rozpočtu, a nikoliv z rozpočtu obcí jak je tomu dnes.

2) Rozuměj primárně ministerstvy.
3) Tzv. vyhrazené stavby jsou uvedeny v Příloze č. 3 NStZ.
4) Stavby v působnosti jiných stavebních úřadů jsou uvedeny v § 37 NStZ.
5) Viz § 221 odst. 3 NStZ.
6) Viz § 18 odst. 2 NStZ.

Celou soustavu lze graficky znázornit takto:

Stavební správa a integrace dotčených orgánů

S vytvořením soustavy státní stavební správy je také spojena tzv. integrace dotčených orgánů neboli přesun kompetencí řady dnešních dotčených orgánů na orgány soustavy státní stavební správy. To znamená, že stavebník již nebude muset žádat o závazná stanoviska a vyjádření celé řady dotčených orgánů, ale posouzení jeho záměrů podle celé řady zákonů souvisejících s povolováním staveb, zejména v oblasti životního prostředí, provede přímo stavební úřad v rámci povolení záměru. U těch dotčených orgánů, kde k jejich integraci nedošlo,[7)] obstará vyjádření či závazné stanovisko podle § 184 odst. 3 NStZ stavební úřad.

Na tomto místě je vhodné uvést, že z hlediska fungování státní stavební správy není integrace dotčených orgánů předpokladem pro fungování státní stavební správy. Státní stavební správa může svou působnost podle stavebního zákona vykonávat i bez integrace dotčených orgánů, která je provedena doprovodným změnovým zákonem, tedy zákonem č. 284/2021 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím stavebního zákona.

Z tohoto důvodu je nutné označit za nevhodnou a velice nešťastnou formulaci, která se do stavebního zákona dostala na základě pozměňovacího návrhu v PSP, který doplnil § 1 NStZ o nový odstavec 3, který stanoví účel stavebního zákona. Účelem stavebního zákona totiž fakticky není zajistit integrovanou ochranu veřejných zájmů, neboť to ani není možné. Stavební zákon vymezuje v § 1 odst. 1 a 2 předmět úpravy, čímž se vymezuje faktická věcná působnost NStZ. Integrovaná ochrana veřejných zájmů je naproti tomu zajištěna doprovodným změnovým zákonem, který stanoví působnost stavebního úřadu podle jednotlivých zákonů z různých oblastí, které můžeme označit za právní okolí stavebního zákona.[8)]

Účelem zákona také nemůže být zajištění integrované ochrany veřejných zájmů, účelem právního předpisu v oblasti veřejného práva by mělo být zajištění veřejně prospěšného účelu a ochrana veřejných zájmů. Integrovaná ochrana veřejných zájmů je pouze nástroj, nikoliv účel, kterého by mělo být dosaženo. Účelem stavebního zákona by proto měla být ochrana veřejných zájmů, zejména ochrana životního prostředí,[9)] oprávněných zájmů vlastníků a dalších osob účastnících se územního plánování a výstavby a dále správně podle § 1 odst. 3 NStZ vytváření podmínek pro udržitelný rozvoj území a zvyšování kvality vystavěného prostředí.[10)]

Státní stavební správa proto představuje pouze institucionální rámec, kterému byla doprovodným změnovým zákonem svěřena působnost na dalších úsecích veřejné správy, pokud souvisí s výstavbou. Státní stavební správa proto funguje jako správní úřad v institucionálním, resp. formálním i funkčním pojetí, tedy jako úřad ve smyslu instituce či budovy, ale i jako soubor kompetencí. Stavební úřad v nové soustavě lze proto z hlediska fungování připodobnit k obecnímu či krajskému úřadu, které jsou taktéž vytvořeny jako úřad ve formálním pojetí, tedy jako instituce vytvořené skrze zákon č. 128/2000 Sb., o obcích a zákon č. 129/2000 Sb., o krajích, nicméně jiné právní předpisy upravují působnost těchto úřadů jako orgánů ochrany přírody a krajiny, orgánů státní památkové péče, vodoprávních úřadů atd.

Stavební úřad však svou působnost podle celé řady právních předpisů bude vykonávat nikoliv v rámci samostatných řízení či vydáváním samostatných rozhodnutí či závazných stanovisek, ale posouzení hledisek a požadavků podle těchto předpisů provede v rámci řízení o povolení záměru. To samozřejmě klade i značné nároky na personální zabezpečení státní stavební správy, neboť v rámci posuzování záměru se na rozhodování o žádosti stavebníka bude podílet celá řada úředních osob podle specifikace a rozsahu záměru s ohledem na potřebnou znalost a obory služby, resp. z dnešního pohledu s ohledem na zvláštní odbornou způsobilost daných úředních osob.

---

7) Jedná se např. o závazné stanovisko Agentury ochrany přírody a krajiny v případě záměrů nacházejících se na zvláště chráněných území, nebo závazné stanovisko orgánu státní památkové péče v památkových rezervacích.
8) Např. zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, a řada dalších.
9) Podle Ústavy je zajišťování ochrany životního prostředí odpovědností státu – viz čl. 7 Ústavy.
10) Srov. § 1 odst. 1 zákona č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci. *„Účelem zákona je, v souladu s právem Evropské unie1), dosáhnout vysoké úrovně ochrany životního prostředí jako celku uplatněním integrované prevence a omezování znečištění vznikajícího činnostmi uvedenými v příloze č. 1 k tomuto zákonu.“*

Z hlediska vzniku nové soustavy jsou zásadní dvě otázky, posloupnost vzniku a budování orgánů státní stavební správy a přechod stávajících úředníků stavebních úřadů do nové soustavy, tedy „naplnění“ soustavy státní stavební správy osobním základem.

Vznik státní stavební správy

Z hlediska vzniku soustavy státní stavební správy jako soustavy institucí, vzniká Nejvyšší stavební úřad, Specializovaný stavební úřad a krajské stavební úřady ke dni 1. 1. 2022. K tomuto dni tedy vzniknou tyto organizační složky státu, přičemž z hlediska nakládání s majetkem státu bude s ohledem na § 15 odst. 2 a § 9 odst. 1 ZMS[11] s majetkem státu nakládat pouze NSÚ. Od tohoto data lze zajišťovat materiální zázemí nové soustavy, NSÚ může nakupovat či jinak smluvně zajišťovat nemovitý i movitý majetek potřebný pro chod nové soustavy, a to včetně softwarového vybavení.

V období od 1. 1. 2021 do 30. 6. 2023 proto nebude NSÚ vykonávat žádnou působnost podle nyní platného StZ ani podle NStZ. Smyslem a účelem tohoto období je totiž vybudovat a naplnit soustavu státní stavební správy nejen materiálně, ale i personálně. Působnost ve věcech územního plánování, stavebního řádu a vyvlastnění pak přejdou na soustavu stavební správy spolu s plnou účinností NStZ a doprovodného změnového zákona, tj. 1. 7. 2023. Od tohoto data bude nová soustava státní stavební správy vykonávat působnost svěřenou jí nejen NStZ, ale i působnost podle dalších právních předpisů s ohledem na integraci dotčených orgánů

Přechod úředníků do nové soustavy

Zcela zásadní pro chod nové soustavy bude personální obsazení nové soustavy státní stavební správy. Z tohoto důvodu obsahuje NStZ v § 312 až 313 poměrně podrobný postup, kterým bude nová soustava personálně obsazena od vrcholu soustavy po zaměstnance krajských stavebních úřadů.

Je třeba uvést, že základním principem přechodu zaměstnanců do nové soustavy státní stavební správy je princip, že přechází-li činnost, resp. působnost příslušného správního orgánu, ať už z orgánu státu či obcí a krajů, měli by přejít s touto činností, resp. působností i zaměstnanci, kteří tuto činnost zajišťují. V tomto ohledu je však nutné odlišit dvojí režim přechodu zaměstnanců, a to jednak přechod dosavadních zaměstnanců státu ve služebním poměru a zaměstnanců obcí a krajů.

V první fázi vzniku soustavy státní stavební správy je však nutné vybrat vedení jednotlivých organizačních složek nové soustavy, které pak následně bude spolupracovat s NSÚ na personálním naplnění celé soustavy.

Jelikož celá soustava vzniká k 1. 1. 2021, je vhodné k tomuto datu vybrat i předsedu NSÚ. Výběr předsedy NSÚ se řídí zákonem o státní službě (§ 51 zákona č. 234/2014 Sb.), výběrové řízení zajišťuje Úřad vlády ČR a jmenuje jej vláda.

Jakmile bude předseda NSÚ vybrán, je jeho prvotním úkolem v souladu se zákonem o státní službě a § 312 odst. 7 zpracovat první systemizaci služebních míst.

Dále musí předseda NSÚ zajistit v souladu s § 313 odst. 1 a 2 NStZ výběrové řízení na ředitele Specializovaného a odvolacího stavebního úřadu a ředitele krajských stavebních úřadů, a to do 31. října 2022. Okruh osob, které se mohou na místa ředitelů přihlásit je značně omezen. Na místo ředitele Specializovaného a odvolacího úřadu se mohou přihlásit:

1) dosavadní zaměstnanci krajů, kteří jsou vedoucími zaměstnanci stojícími v čele organizačních útvarů krajských úřadů a Magistrátu hlavního města Prahy, do jejichž působnosti náleží činnosti, které přecházejí do působnosti orgánů státní stavební správy podle tohoto nebo jiného zákona, (tedy jak vedoucí stavebních úřadů, tak případně i vedoucí organizačních útvarů, které vykonávají působnost dotčených orgánů) a

2) státní zaměstnanci ve služebním poměru na dobu neurčitou, kteří vykonávají státní službu v oboru státní služby, který je stanoven pro služební místo představeného, které má být obsazeno.

Na místo ředitele krajských stavebních úřadu a ředitele Stavebního úřadu pro hlavní město Prahu se mohou přihlásit:

1) dosavadní zaměstnanci obcí a krajů, kteří jsou vedoucími zaměstnanci stojícími v čele organizačních útvarů obecních úřadů, krajských úřadů, úřadů městských obvodů a městských částí územně členěných statutárních měst nebo Magistrátu hlavního města Prahy a úřadů městských částí hlavního města Prahy, do jejichž působnosti náleží činnosti, které přecházejí do působnosti orgánů státní stavební správy podle tohoto nebo jiného zákona (tedy jak vedoucí stavebních úřadů, tak případně vedoucí organizačních útvarů, které vykonávají působnost dotčených orgánů, a

2) státní zaměstnanci ve služebním poměru na dobu neurčitou, kteří vykonávají státní službu v oboru státní služby stanoveném pro služební místo představeného, které má být obsazeno.

11) *„**Hospodaření s určitým majetkem přísluší té organizační složce, která je účetní jednotkou** a potřebuje jej k plnění funkcí státu nebo jiných úkolů v rámci své působnosti nebo stanoveného předmětu činnosti, popřípadě přísluší zřizovateli organizační složky, nerozhodl-li v souvislosti s jejím zánikem (§ 5 odst. 2) o jiném způsobu naložení s majetkem; tím není dotčen postup podle ustanovení § 19a, § 19b odst. 1 a 3 a § 55b. Není-li dále stanoveno jinak (§ 20), příslušná organizační složka s majetkem rovněž nakládá, a to způsoby a za podmínek podle tohoto zákona.“*

Pro účely tohoto článku je však podstatnější princip a systém přechodu zaměstnanců státu, obcí a krajů do nové soustavy. Jednodušší je to z hlediska „technického“ u zaměstnanců, kteří jsou již dnes ve služebním poměru.

Pokud jde o stávající zaměstnance ve služebním poměru, u těch dochází k přechodu ze zákona na nový služební úřad. Podle § 312 odst. 1 a 2 NStZ přechází ze zákona výkon práv a povinností ze služebního poměru a z pracovněprávních vztahů státních zaměstnanců a zaměstnanců v pracovním poměru, zařazených nebo jmenovaných na služební nebo pracovní místo v ministerstvech a jiných správních úřadech a zajišťujících podle dosavadních právních předpisů výkon úkolů a činností spadajících podle tohoto nebo jiného zákona do působnosti Nejvyššího stavebního úřadu, Specializovaného a odvolacího stavebního úřadu nebo krajského stavebního úřadu. To, na který úřad přejdou, bude záviset na tom, kam přejde činnost těmito zaměstnanci vykonávaná.

K tomuto přechodu má v souladu s § 335 písm. b) dojít již k 1. 1. 2023, nicméně podmínkou přechodu je výkon úkolů a činností spadajících do působnosti NSÚ. Vzhledem k tomu, že přechod úkolů a činností bude postupný, přejdou i zaměstnanci státu ve služebním poměru do nové soustavy většinou k 1. 7. 2023. Je tomu tak proto, že primární rozsah úkolů a činností je popsán především v části druhé NStZ vymezující působnost celé soustavy na úseků územního plánování a stavebního řádu. Jelikož ustanovení o působnosti nové soustavy nabývají účinnosti až k 1. 7. 2023,[12)] je možné, aby v souladu s § 312 odst. 1 NStZ přešli až k tomuto datu všichni státní zaměstnanci ve služebním poměru, kteří vykonávají v současné době působnost na úseku stavebního řádu.

Jde-li o zaměstnance, kteří mají přejít do nové soustavy již k 1. 1. 2022, půjde i v souladu s § 315 odst. 1 NStZ, který upravuje i přechod příslušnosti k majetku státu,[13)] primárně o zaměstnance, kteří budou klíčoví pro vznik celé soustavy, resp. v první fázi pro vznik NSÚ. Podle výše zmíněných ustanovení § 15 odst. 2 a 3 NStZ, které nabývá účinnosti k 1. 1. 2021, bude NSÚ zajišťovat chod celé soustavy po stránce majetkové, personální i finanční. Z tohoto důvodu přejdou k tomuto datu na NSÚ pouze ti zaměstnanci, kteří jsou klíčoví pro budování nové soustavy z těchto hledisek, půjde tedy o státní zaměstnance v oblasti účetní, majetkové, personální a IT. S ohledem na druhou větu § 312 odst. 1 NStZ[14)] půjde fakticky pouze o ty zaměstnance, kteří už v rámci svého stávajícího služebního zařazení mají v popisu služebního místa zjednodušeně řečeno přípravu uvedení soustavy státní stavební správy v život, neboť toto jsou úkoly a činnosti, které již k 1. 1. 2021 přecházejí z ministerstev a jiných ústředních správních úřadů na NSÚ. Celý přechod bude ale samozřejmě závislý na účinnosti první systemizace NSÚ, kterou je předseda NSÚ povinen předložit Ministerstvu vnitra do 60 dnů ode dne jeho jmenování.

Jako benefit a kompenzace přechodu platí podle § 312 odst. 1 NStZ, že přechodem státních zaměstnanců ve služebním poměru na dobu neurčitou úspěšně vykonali úřednickou zkoušku pro příslušný obor státní služby, v němž budou úkoly a činnosti vykonávat u Nejvyššího stavebního úřadu, Specializovaného a odvolacího stavebního úřadu a krajských stavebních úřadů.

Co se týče zaměstnanců obcí a krajů, zde podle § 312 odst. 3 NStZ obecně platí, že práva a povinnosti z pracovního poměru těchto zaměstnanců přecházejí z těchto obcí a krajů na stát v případech, kdy činnosti zajišťované těmito zaměstnanci přecházejí do působnosti orgánů státní stavební správy podle NStZ nebo jiného zákona.[15)] Totéž platí v případě zaměstnanců městských částí a obvodů hlavního města Prahy a městských částí hlavního města Prahy. Zaměstnanci vykonávající agendu související s výstavbou se tak stanou zaměstnanci státní stavební správy.

Je nutné zdůraznit, že zaměstnanci obcí a krajů se nestanou dnem přechodu práv a povinností zaměstnanci státu ve služebním poměru, ale v poměru pracovním. Při přechodu zaměstnanců do státní stavební správy se totiž uplatní stejné principy jako při uvádění zákona o státní službě v život.[16)] Přechod zaměstnanců do státní služby se uskuteční ve dvou krocích. Prvním bude přechod zaměstnanců na stát při zachování jejich dosavadního pracovního poměru podle zákoníku práce. Fakticky tak dojde „pouze“ ke změně zaměstnavatele. V druhém kroku dojde k přijetí těchto zaměstnanců do státní služby.

Vznik pracovního poměru ke státu proto u zaměstnanců obcí a krajů nastane dnem 1. 7. 2023, neboť k tomuto dni nastane konečný přechod působnosti na orgány státní stavební správy. K tomuto dni také nabývají účinnosti samotná přechodná ustanovení o přechodu práv a povinností zaměstnanců obcí a krajů.[17)] Následně bude v otázce vzniku služebního poměru postupováno obdobně podle přechodných ustanovení zákona o státní službě.[18)] Tzn., že zaměstnanci obcí a krajů mají možnost podat do 62 dnů ode dne vzniku pracovního poměru ke státu žádost o přijetí do služebního poměru. Ti, kdo žádost o přijetí do služebního poměru ve stanovené lhůtě nepodají, mohou vykonávat dosavadní činnosti ještě po dobu dvou let,

12) Viz § 335 NStZ.
13) Toto ustanovení nabývá účinnosti již k 1. 1. 2022.
14) *„Podle věty první se však nepostupuje, pokud dotčení zaměstnanci zajišťují v ministerstvech a jiných správních úřadech v převažujícím rozsahu výkon úkolů a činností, které nespadají do působnosti Nejvyššího stavebního úřadu podle tohoto nebo jiného zákona.“*
15) Působnosti podle jiných zákonů přechází na základě doprovodného změnového zákona ke NStZ (zákona č. 284/2021 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím stavebního zákona).
16) Viz § 313 odst. 4 NStZ.
17) Viz § 335 NStZ.
18) Podle § 190 až 197, s výjimkou § 190 odst. 1 písm. d), 191, 195a a 196, a dále se bude postupovat obdobně podle § 200 a 201 zákona o státní službě s tím, že lhůty tam stanovené se počítají ode dne nabytí účinnosti první systemizace podle § 312 odst. 7, tedy 1. července 2023.

kdy jim skončí pracovní poměr ze zákona.[19] Zaměstnancům zařazeným na služebních místech vznikne také přijetím do služebního poměru fikce vykonání úřednické zkoušky, tj. obecné části a všech zvláštních částí z oborů, které budou stanoveny pro služební místa, na nichž budou zařazeni.[20]

Je potřeba zdůraznit, že přechod nemůže proběhnout proti vůli zaměstnanců obcí a krajů. Podle § 312 odst. 4 NStZ se jako podmínka přechodu práv a povinností z pracovního poměru z obcí a krajů na stát stanoví uzavření trojstranné písemné dohody mezi Nejvyšším stavebním úřadem, zaměstnancem a územním samosprávným celkem. Bez této písemné dohody k přechodu práv a povinností ve vztahu k danému zaměstnanci nedojde a tento zaměstnanec zůstane zaměstnancem obce či kraje. Jelikož ustanovení § 312 odst. 4 NStZ nabývá účinnosti až k 1. 1. 2023, lze od tohoto data tyto trojstranné dohody uzavírat. Je tomu tak proto, že v této době již budou vybráni ředitelé Specializovaného a odvolacího stavebního úřadu a krajských stavebních úřadů, kteří budou na uzavíraní těchto dohod nepochybně participovat. Vzhledem k datu samotného přechodu práv a povinností, tedy 1. 7. 2023, musí být všechny příslušné trojstranné dohody uzavřeny v období od 1. 1. 2023 do 30. 6. 2023.

Tato trojstranná dohoda představuje odchylku od ustanovení § 338 zákoníku práce, a to ve prospěch zaměstnance. Prospěch lze spatřovat především v tom, že k přechodu, ke kterému by došlo přímo ze zákona (při splnění stanovených podmínek a ve stanoveném rozsahu práv a povinností) by měl zaměstnanec, který by s přechodem nesouhlasil, pouze možnost bránit se již uskutečněnému převodu soudní cestou, a to pouze z důvodů nesplnění zákonem stanovených podmínek, nebo rozvázat výpovědí pracovní poměr s územním samosprávným celkem jako zaměstnavatelem před uskutečněním přechodu, kdežto podle přechodných ustanovení se k uskutečnění přechodu bude vyžadovat výše zmíněná předchozí dohoda, jinými slovy souhlas všech tří účastníků přechodu (obce či kraje, zaměstnance a NSÚ).

Samotný přechod zaměstnanců obcí a krajů do státní stavební správy se tak uskuteční ve třech krocích:
1) uzavření trojstranné dohody mezi NSÚ, zaměstnancem a obcí nebo krajem, a to v období od 1. 1. 2023 do 30. 6. 2023,
2) přechod zaměstnanců na stát v pracovním poměru ke dni 1. 7. 2023,
3) přijetí do služebního poměru na základě žádosti podané do 31. 8. 2023.

Vzhledem k tomu, že v případě zaměstnanců krajů, Magistrátu a městských částí hl. m Prahy se jedná o zaměstnance, kteří mohou vykonávat činnosti, které přejdou jak na krajský stavební úřad, tak na Specializovaný a odvolací stavební úřad, stanoví přechodná ustanovení k NStZ opět principy, které určí, na který stavební úřad tito zaměstnanci přejdou.

V případě zaměstnanců krajů se jejich cesty mohou rozdělit v závislosti na tom, zda činnost, kterou vykonávají, přechází na Specializovaný a odvolací stavební úřad nebo na krajský stavební úřad. Pokud půjde např. o zaměstnance, který vykonává činnost odvolacího správního orgánu, přejde jeho činnost a on s ní na Specializovaný a odvolací stavební úřad. Jde-li o zaměstnance, který např. vykonával působnost krajského úřadu jako speciálního stavebního úřadu pro stavby pozemních komunikací ve smyslu § 15 odst. 1 písm. c) StZ a § 16 odst. 1 a 40 odst. 3 písm. d) zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, pak tento zaměstnanec přechází na krajský stavební úřad, který se nachází v sídle kraje, kde svou činnost doposud vykonával. Přechází sice do státní stavební správy, ale v místě, kde doposud vykonával svou činnost.

Zaměstnanci hlavního města Prahy zařazení do městských částí hlavního města Prahy se stávají zaměstnanci státu zařazenými k výkonu práce do Stavebního úřadu pro hlavní město Prahu. Zaměstnanci Magistrátu hlavního města Prahy se stávají zaměstnanci státu zařazenými k výkonu práce do Specializovaného a odvolacího stavebního úřadu nebo do Stavebního úřadu pro hlavní město Prahu – uplatní se u nich obdobný princip jako u zaměstnanců krajů.[21]

Jde-li o vedoucí zaměstnance obecních a krajských úřadů, předpokládá se, že tito přejdou taktéž do vedoucí funkce v nové soustavě státní stavební správy, neboť ze zákona dochází k přechodu práv a povinností bez dalšího (resp. za předpokladu uzavření trojstranné písemné dohody). NStZ nicméně předpokládá, že u těchto vedoucích zaměstnanců, resp. představených ve smyslu zákona o státní službě dojde k jejich tzv. „přesoutěžení“, a to za podmínek podle § 313 odst. 3 NStZ, a to do 18 měsíců (u ředitelů sekci ve smyslu zákona o státní službě), resp. 24 měsíců (u ředitelů odborů a vedoucích oddělení) od účinnosti první systemizace v daném služebním úřadu.

Je jasné, že ne u všech vedoucích zaměstnanců bude možné zajistit jejich stávající vedoucí pozici v nové soustavě státní stavební správy. Z tohoto důvodu a také aby nedošlo ke krácení jejich práv, a protože se rozhodli přejít do nové soustavy státní stavební správy i na základě své vůle vyjádřené v trojstranné dohodě, přísluší těmto vedoucím zaměstnancům, kteří svou vedoucí pozici pozbyli, nárok na výplatu zadostiučinění ve výši příplatku za vedení, která jim byla naposledy určena jako vedoucím zaměstnancům.[22]

19) Viz § 190 odst. 4 zákona o státní službě ve spojení s § 313 odst. 4 NStZ. Lhůta dvou let ve smyslu § 190 odst. 4 zákona o státní službě počíná běžet od 1. července 2023, kdy nabyde účinnosti první systemizace pracovních míst ve Specializovaném a odvolacím stavebním úřadu a krajských stavebních úřadech.
20) Viz § 313 odst. 4 poslední věta NStZ.
21) Viz § 312 odst. 6 NStZ.
22) Viz § 313 odst. 5 NStZ.

Závěrem

Nová soustava státní stavební správy představuje zcela nový koncept výkonu agendy stavebního řádu, resp. povolování staveb. S ohledem na princip integrace dotčených orgánů se jedná o poměrně robustní soustavu.

Tato nová soustava vzniká záhy po přijetí NStZ k 1. 1. 2022, přičemž její první rok a půl existence bude úkolem a výzvou k vytvoření materiálního a personálního substrátu pro zajištění jejího hladkého fungování podle nové právní úpravy.

Závěrem lze dodat, že při vzniku nového úřadu je nutné vždy počítat s tím, že jeho zaměstnanci se budou seznamovat nejen s novým prostředím, ale i případně s novou agendou, novým kolektivem a novým systémem práce, což bude vyžadovat svůj čas. Zákonodárce, vědom si této skutečnosti, proto v § 330 odst. 1 NStZ prodloužil lhůty pro vydání rozhodnutí na dvojnásobek u již zahájených řízení a zároveň prodloužil na dvojnásobek lhůty pro vydání rozhodnutí u těch řízení podle NStZ, která budou zahájena do 31. 12. 2023.

JUDr. Aleš Mácha, Ph.D.
Legislativně právní odbor
Ministerstvo pro místní rozvoj ČR

ENGLISH ABSTRACT

A new system of state building administration, by Aleš Mácha

The new Building Act (283/2021) will bring about a substantial alteration to the exercise of state administration in the building permit procedure. The staffs of governmental, regional and municipal administration bodies entrusted with this agenda must change over to the new system. For this reason, this article combines a description of the new system of state building administration with a commentary on personnel issues and the origin and prospective functioning of the new system.

VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ V SUBURBÁNNÍ ZÁSTAVBĚ OBCÍ V ZÁZEMÍ HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

Václav Hofman

Článek seznamuje čtenáře s výzkumem provedeným v rámci diplomové práce zabývajícím se systémy veřejných prostranství nových suburbánních zástaveb a způsoby jejich integrace do stávajících systémů veřejných prostranství, kterými je myšleno jak zastavěné území obce či sídla (uliční síť), tak volná krajina (cestní síť ve volné krajině) obcí či sídel, ve kterých se sledovaná lokalita nachází. Výzkum probíhal sledováním lokalit (a jejich následným rozborem) v suburbánním zázemí hlavního města Prahy, kde v rámci České republiky probíhá suburbanizační proces stále nejintenzivněji. Cílem sledování dané problematiky je soupis jevů vyskytujících se při integraci nových obytných souborů do stávající zástavby a stanovení principů, které by měly být dodržovány v praxi tak, aby docházelo k harmonické integraci nových suburbánních obytných souborů do stávající zástavby sídla či obce a zároveň do volné krajiny.

Klíčová slova: veřejná prostranství, Praha, suburbánní zástavba

Úvod

Suburbanizace, neboli odliv obyvatel z jádrových částí měst do jejich zázemí [Ouředníček, 2008], je fenoménem, který ve světě v určitých formách probíhá již od dob středověku [Ouředníček, 2019]. Za místo zrodu novodobé suburbanizace se dá považovat Londýn v 18. století, který byl v té době největší evropskou metropolí, v němž buržoazní obyvatelstvo, tedy obyvatelstvo střední třídy (bankéři, obchodníci), hledalo takové místo k bydlení, které by odpovídalo nové představě o ideálním prostředí pro trávení rodinného života [Fishman, 1987]. Dnes rozlišujeme suburbanizaci rezidenční neboli obytnou, u které dochází k výstavbě bydlení různých forem (rodinné domy, bytové domy) v zázemí měst, a suburbanizaci komerční, kdy dochází k výstavbě komerčních objektů, většinou podél hlavních dopravních tepen na okrajích významnějších měst. S výstavbou komerčních areálů za městem dochází k přesunu některých funkcí z jader měst. Mezi tyto funkce patří například logistické sklady, hypermarkety a částečně i výroba, nebo zábavní průmysl [Ouředníček, 2008]. Výzkum, který je popisován tímto článkem, se zaměřuje na prostředí suburbanizace rezidenční.

Dlouhodobější sledování suburbanizace jak v cizině, tak v ČR ukazuje, že suburbanizační proces vede převážně k negativním důsledkům, které mají vliv na přírodní prostředí, fyzické prostředí, sociální prostředí, ale i např. na dopravu [Ouředníček, 2008]. Mezi zásadní důsledky, kterých se týká můj výzkum, patří nekoordinovaná, nehospodárná výstavba rezidenčních satelitů „na zelené louce“, pro kterou se vžil název sídelní kaše [Hnilička, 2012]. Na nekoordinovanou výstavbu se přirozeně nabalují další negativní důsledky, jakými jsou nadměrný zábor kvalitní zemědělské půdy, vznik segregovaných obytných souborů, závislost na automobilové dopravě atd.

Nekoncepční přístup k novým rezidenčním suburbiím je úzce spojen s neefektivním, nespojitým rozvojem systému veřejných prostranství sloužících jako základní kostra jak fyzického, tak sociálního prostředí a zajišťujících funkčnost těchto urbánních struktur. Tak jako v kardiovaskulárním systému živočichů proudí krev, která transportuje živiny, systémem veřejných prostranství proudí lidé, kteří do něj vnášejí život [Šindlerová, 2013b]. Pro tento výzkum lze systém veřejných prostranství popsat následující definicí od Šindlerové [2013a]:

„Systém veřejných prostorů[1)] je soustavou jednotlivých veřejných prostorů, které na sebe vzájemně prostorově, provozně a funkčně navazují, jsou v neustálé vzájemné interakci, svým vzájemným působením se neustále ovlivňují a vytvářejí společně jednotný celek. Systém veřejných prostorů je kontinuum plynoucí zastavěným územím stejně jako volnou krajinou.“

V rezidenčních suburbiích se často objevují jevy, které mají negativní vliv na fungování celého systému veřejných prostranství obce/sídla. Nové rezidenční kolonie vytvářejí monotónní ráz městské architektury s absencí kvalitního veřejného prostoru, chybějícími cestami propojujícími zástavbu s volnou krajinou nebo návazností na historické jádro obce, což vede k prostorové i funkční fragmentaci sídel [Ouředníček a Temelová, 2008].

1) Autorka touto formulací definuje systém veřejných prostorů, přičemž termín veřejný prostor popisuje jako všechny volné prostory mezi budovami, pozemní, podzemní i nadzemní, vybrané vnitřní prostory (interiéry) budov, prostory ve volné krajině a další prostory přístupné všem, čímž se tento termín odlišuje od pojmu veřejné prostranství, jehož definice je ukotvena v § 34 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení) a zní následovně: „Veřejným prostranstvím jsou všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.“ Význam termínu veřejné prostranství je tedy o něco užší než pojem veřejný prostor používaný autorkou. Pro účely prezentovaného výzkumu, který se zabývá systémem veřejných prostranství, je i přes výše uvedené definice systému veřejných prostorů vyhovující a je kompatibilní s pojetím systému veřejných prostranství v rámci předkládaného výzkumu.

Tyto nežádoucí jevy v rezidenčních suburbiích vznikají špatným plánováním, které vychází z historického vývoje. V 50. a 60. letech 20. století se během komunistického režimu kolektivizací převedla většina zemědělské půdy do vlastnictví státu, což mělo za následek přerušení kontinuity vztahu drobných selských rodin ke svému živobytí, tedy obhospodařování svých zemědělských pozemků. Po revoluci v roce 1989 začalo docházet k navracení těchto zemědělských pozemků potomkům sedláků, kteří však už neměli o hospodaření zájem a pozemky raději začali pronajímat velkohospodářům či je zpeněžili jiným způsobem [Sklenička, 2011]. Po rozpadu centrálního plánování dochází také k rozpouštění urbanistických středisek. Urbanisté se tak stávají soukromými živnostníky a své odborné schopnosti poskytují klientům k dosažení jejich cílů a nezabývají se širšími dopady svých návrhů na hodnoty území. Výsledkem takového počínání byl vznik takzvaných „nabídkových plánů", které měly uspokojit každého investora, jímž byl často zmiňován restituent, zakreslením požadované plochy pro jeho záměr. V zázemí hlavního města Prahy vznikaly územní plány, které často vymezovaly téměř celé správní území obce jako zastavitelné plochy pro bydlení či výrobu a skladování, což zapříčinilo nekontrolovatelný a nehospodárný suburbanizační rozvoj těchto obcí [Maier, 2019]. Nové zastavitelné plochy jsou dále rozkreslovány jednotlivými investory, kdy odbornou činnost urbanistického návrhu mnohdy neprovádějí ani kvalifikovaní architekti či urbanisté. Jednotlivé zastavitelné plochy jsou rozparcelovány tak, aby lokalita alespoň technicky fungovala. Veřejná prostranství jsou tak redukována na funkční minimum. Každý investor si řeší pouze své pozemky bez kontextu na stávající stav území, ale i okolní zastavitelné plochy [Hnilička, 2012]. Takto projektované suburbie způsobily odliv života z veřejných prostranství. Uliční síť slouží k jedinému účelu, a to jako koridory pro automobily. Odliv funkcí z veřejných prostranství se přesouvá do nově budovaných obchodních center na okrajích měst, kam se obyvatelé suburbií přesouvají právě automobilem [Gehl, 2000].

Veřejná prostranství jsou jedním z nejstabilnějších prvků urbánní struktury. Systém veřejných prostranství tvořený především ulicemi a náměstími přetrvává desítky i stovky let, naproti tomu jednotlivé domy lze jednoduše měnit [Kohout a kol., 2020]. Jak již bylo zmíněno, systém veřejných prostranství by tak měl sloužit jako stabilní kostra každé obce zajišťující její funkčnost. Každý kvalitní systém veřejných prostranství by měl splňovat jednotlivé atributy, které vedou právě k zajištění funkčnosti daného území. Těmito atributy jsou například propojenost, prostupnost, kompaktnost, srozumitelnost apod., kterými se zabývají mnozí autoři a instituce jako Šindlerová [2013a], Norwegian Ministry of Local Government and Modernisation [2019], Kohout a kol. [2020], nebo např. Madden [2021], a které jsou popsány níže.

Systém veřejných prostranství funguje jako síť, která propojuje jednotlivé části území, čímž je integruje do jednoho funkčního celku. Systém veřejných prostranství propojuje zastavěné území s volnou krajinou, stejně jako zajišťuje vazbu jednotlivých částí obce/sídla na jeho jádrovou část. Dalším důležitým atributem funkčního systému veřejných prostranství je prostupnost primárně pro pěší nebo cyklisty, která rozhoduje o možnostech pohybu a přístupnosti jednotlivých míst. Ve druhé polovině 20. století byly slepé ulice (typická obratiště) považovány za bezpečnější a zajišťující nižší dopravní intenzitu v obytných souborech, avšak postupem času výzkumy zjistily pravý opak, totiž že špatná prostupnost územím zvyšuje příležitost pro kriminalitu a zároveň zvyšuje závislost na individuální automobilové dopravě. Kvalitní sytém veřejných prostranství by měl také svou organizací vytvářet srozumitelné prostory, které zlepšují orientaci člověka v území, což je předpokladem pro pocit bezpečnosti a ztotožnění se člověka s daným prostorem. Všechny zmíněné atributy systému veřejných prostranství vedou k zajištění kompaktnosti celé obce/sídla, čímž by se mělo zamezit plošnému rozrůstaní zástavby do volné krajiny. Kompaktnost neboli celistvost všech částí každé obce/sídla je klíčová pro dostupnost občanské vybavenosti, hromadné dopravy, ale i volné krajiny.

Cíl výzkumu

Proces suburbanizace stále probíhá a nejspíš probíhat bude i v následujících letech, je tedy nezbytné suburbánní zázemí našich velkých i menších měst, kde suburbanizace probíhá, plánovat tak, aby negativní důsledky byly zmírněny, či dokonce zcela potlačeny. Cílem výzkumu je přiblížit problematiku systémů veřejných prostranství nových obytných souborů v suburbánních zázemích velkých měst, poukázat na nezdařilé, ale i povedené realizace, kterých v posledních letech stále více přibývá, a stanovit principy, které by se měly dodržovat při navrhování systému veřejných prostranství těchto obytných souborů, a jejich integraci do systémů veřejných prostranství stávající struktury sídel jak v zastavěném území, tak ve volné krajině. Při dodržování těchto principů by měly vznikat obytné soubory s kvalitními systémy veřejných prostranství zajišťujícími kompaktnost a efektivní využití území sídel. Měli bychom se poučit z historických chyb a zabránit dalšímu překotnému rozvoji suburbánního zázemí velkých měst a snažit se negativní důsledky suburbanizace co nejvíce eliminovat.

Metodický přístup

V suburbánním zázemí hlavního města Prahy (okrajová sídla hlavního města Prahy, ORP Brandýs nad Labem-Stará Boleslav, ORP Černošice a ORP Beroun) bylo na základě osobní znalosti území z předchozí studijní práce a podrobného průzkumu ortofotomap z portálu www.mapy.cz a ČÚZK sledováno 18 referenčních příkladů rezidenční suburbanizace se zaměřením na začlenění jejich veřejných prostranství do systému veřejných prostranství dané obce, resp. daného sídla. Z toho bylo 9 realizací zdařilých (Dolní Břežany, Horní Měcholupy, Husinec, Pitkovice, Satalice, Slivenec, Statenice, Zeleneč 1 a Zeleneč 2) a 9 nezdařilých (Chýně, Jenštejn, Jesenice-Osnice, Mratín, Předboj, Šestajovice-Cyrilov, Trnová, Trubín a Vysoký Újezd). Do referenčních příkladů byly zařazeny lokality s největší akumulací pozitivních nebo negativních jevů působících na systém veřejných prostranství. Osmnáct referenčních příkladů je dosta-

tečným vzorkem pro následný rozbor jednotlivých lokalit.

Jako výsledek sledování a rozboru jednotlivých příkladů byl sestaven *Katalog dobré/špatné praxe utváření systému veřejných prostranství v obytných suburbiích* (dále též „Katalog“). Jednotlivé listy Katalogu obsahují popis dané lokality, schéma systému veřejných prostranství obytného souboru či obytných souborů a jeho/jejich začlenění do systému veřejných prostranství intravilánu i extravilánu obce či sídla, ve kterém se nacházejí. Dále katalogový list obsahuje fotodokumentaci a shrnutí pozitivních nebo negativních jevů.

Katalog byl využit jako podklad a zdroj informací k sestavení *Manuálu tvorby kvalitního systému veřejných prostranství nových obytných souborů* (dále též „Manuál“). Manuál je textovým a grafickým soupisem 13 principů, které by měly být dodržovány při navrhování systému veřejných prostranství nových obytných souborů v zázemí velkých měst, kde probíhá suburbanizační proces.

Výsledky

Na základě rozboru vzorku jednotlivých obytných souborů v rezidenčních suburbiích, kde byly pozorovány jednotlivé jevy působící na celkové fungování systémů veřejných prostranství daných obcí/sídel, vznikl již zmiňovaný *Katalog dobré/špatné praxe utváření systému veřejných prostranství v obytných suburbiích* s 9 příklady dobré praxe a 9 příklady praxe špatné, do kterého byly nakonec zařazeny lokality s největší koncentrací pozitivních či negativních jevů.

V rámci tohoto článku jako příklad s největší koncentrací pozitivních jevů, který tak lze považovat za příklad dobré praxe, uvádím obytný soubor v obci Dolní Břežany, která se nachází těsně za jižní hranicí Prahy. Obytný soubor v Dolních Břežanech tvoří jihozápadní cíp zastavěného území sídla. Lokalita je po urbánní ose ulice 5. května kvalitně propojená jak s historickým centrem sídla, tak s centrem novým. Součástí hlavní urbánní osy je také moderní výzkumné centrum, před kterým se nachází velký parkově upravený předprostor.

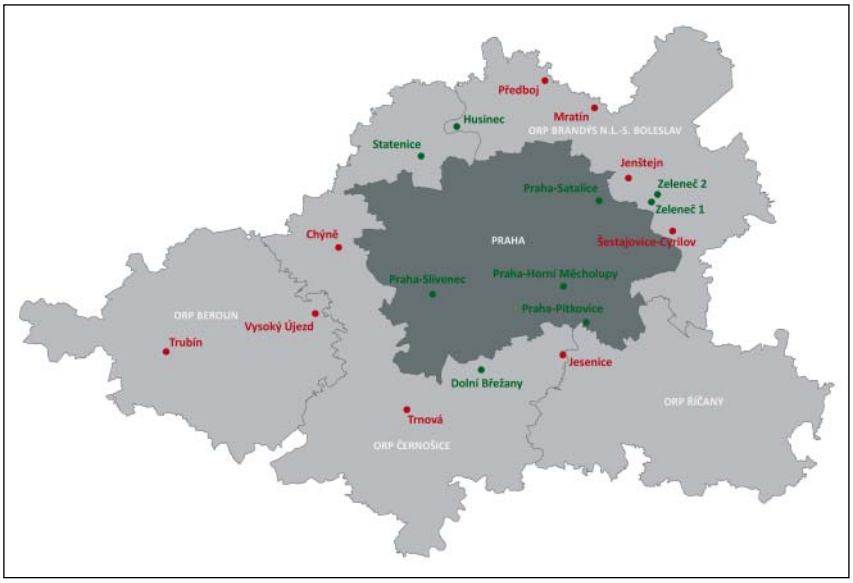

Obr. 1: Mapa lokalit zařazených do Katalogu dobré/špatné praxe

Obytný soubor je zároveň velmi dobře propojen s volnou krajinou, kterou představuje lesní masív Březanského údolí. Na západním okraji zástavby se nachází areál nového hřbitova, jehož součástí je také rozsáhlý park, který odděluje část zástavby od intenzivně obhospodařovaných zemědělských pozemků. V bezprostřední blízkosti obytného souboru se nachází důležitá občanská vybavenost v podobě sportovního areálu a nově vybudované mateřské školy. Součástí lokality je také menší lokální centrum s dětským hřištěm. Celková architektonická kvalita veřejných prostranství je zde na velmi dobré úrovni a nacházejí se zde například takové detaily jako průchody pouze pro pěší či cyklisty, které obyvatelům slouží ke zkracování cest. Veřejná prostranství v podobě ulic v tomto případě představují jednoduchou síť usnadňující orientaci v celé lokalitě.

Naopak jako lokalitu s velkou koncentrací negativních jevů působících na systém veřejných prostranství, a tedy příklad špatné praxe, uvádím dva obytné soubory ve městě Jesenice, konkrétně v sídle Osnice za jihovýchodní hranicí Prahy. Obytné soubory v Osnici se nacházejí v severovýchodní části města Jesenice. Struktura zástavby je celkově velmi roztříštěná, což je pozůstatkem nekoordinované výstavby z přelomu tisíciletí. Zástavba obytných souborů je kompletně izolována od historické struktury sídla Osnice, které je součástí města Jesenice. Odstrašujícím příkladem neřízené suburbanizace v zázemí Prahy je zde trojúhelníkový obytný soubor, který je jakýmsi „ostrovem“ přístupným pouze jedinou, přibližně 1 km dlouhou, místní komunikací, ve které je uložena potřebná technická infrastruktura potřebná k provozu této malé obytné lokality. Stejně tak je pouze jedinou dopravní komunikací přístupný severnější, výrazně rozlehlejší obytný soubor. Zásadním nedostatkem je nepropojenost jednotlivých developmentů, které vznikaly nezávisle na sobě, bez jakékoliv koncepční snahy zasazení do okolního kontextu. Obytné soubory tak mají podobu nekompaktní sídelní kaše, která ve velkém měřítku pohltila cennou zemědělskou půdu. Nevhodně je zde řešen také ostrý přechod obytných zahrad rodinných domů a intenzivně obhospodařovaných zemědělských pozemků, kdy jsou okolní pole orána až na úplné hranice parcel. Hojně se v obytných souborech objevují prvky obratišť vytvářejících slepé ulice, které znesnadňují prostupnost území a orientaci v něm. Další slabou stránkou této oblasti je celková špatná prostupnost územím a absence jakéhokoliv centrálního veřejného prostranství v podobě parčíku, náměstíčka, či alespoň dětského hřiště. Lokalita je sice umístěna ve velice atraktivním přírodním prostředí, jemuž na severu dominuje Průhonický park, avšak ten je přístupný pouze po zaplacení vstupného.

Po podrobném rozboru jednotlivých lokalit lze konstatovat, že v obytných souborech se nejvíce vyskytují následu-

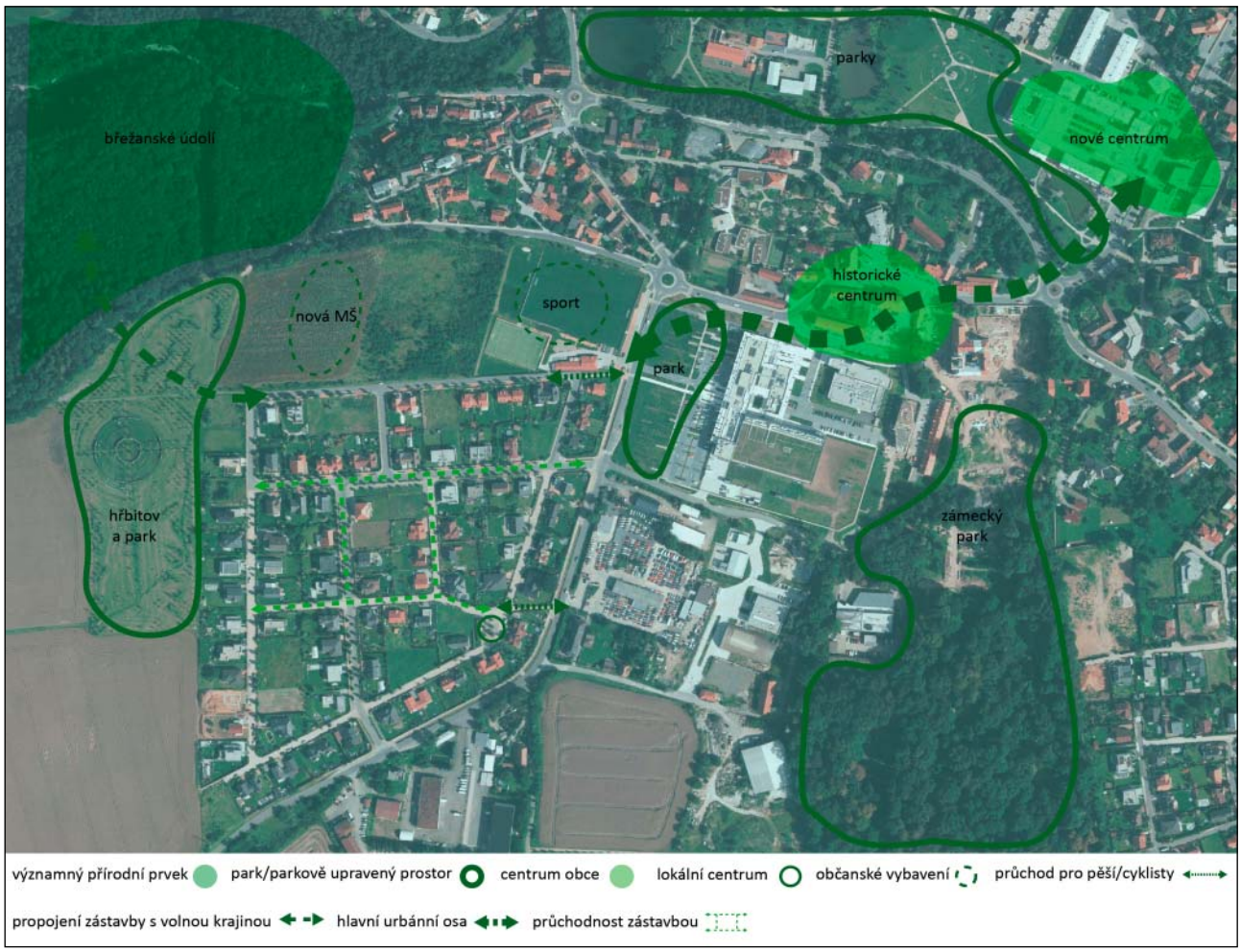

Ob. 2: Schéma pozitivního příkladu v Dolních Břežanech

Obr. 3: Fotodokumentace pozitivního příkladu v Dolních Břežanech:
a) lokální centrum – dětské hřiště
b) hřbitov a park navazující na zástavbu
c) realizace nové mateřské školy
d) uliční prostor obytného souboru

jící pozitivní a negativní jevy, které mají vliv na celkovou funkčnost systému veřejných prostranství a jeho integraci do stávajícího systému veřejných prostranství daného sídla v nových obytných souborech v suburbánním zázemí hlavního města Prahy a v okrajových sídlech na území hlavního města.

Pozitivní jevy:

- lokální centra (parčík, náměstíčko, dětské hřiště) – slouží ke každodenní rekreaci obyvatel a k setkávání (posilování sociální soudržnosti obyvatel daného obytného souboru),
- prostupy zástavbou pro pěší/cyklisty (pěší a cyklistické zkratky) – kvalitní průchodnost zástavbou,
- celkově dobrá pěší a cyklistická prostupnost lokalitou – zokruhování obytného souboru,
- návaznost uliční sítě na volnou krajinu – polní cesty, propojení s lesy (spojitost systému veřejných prostranství jak v zastavěném území, tak ve volné krajině),

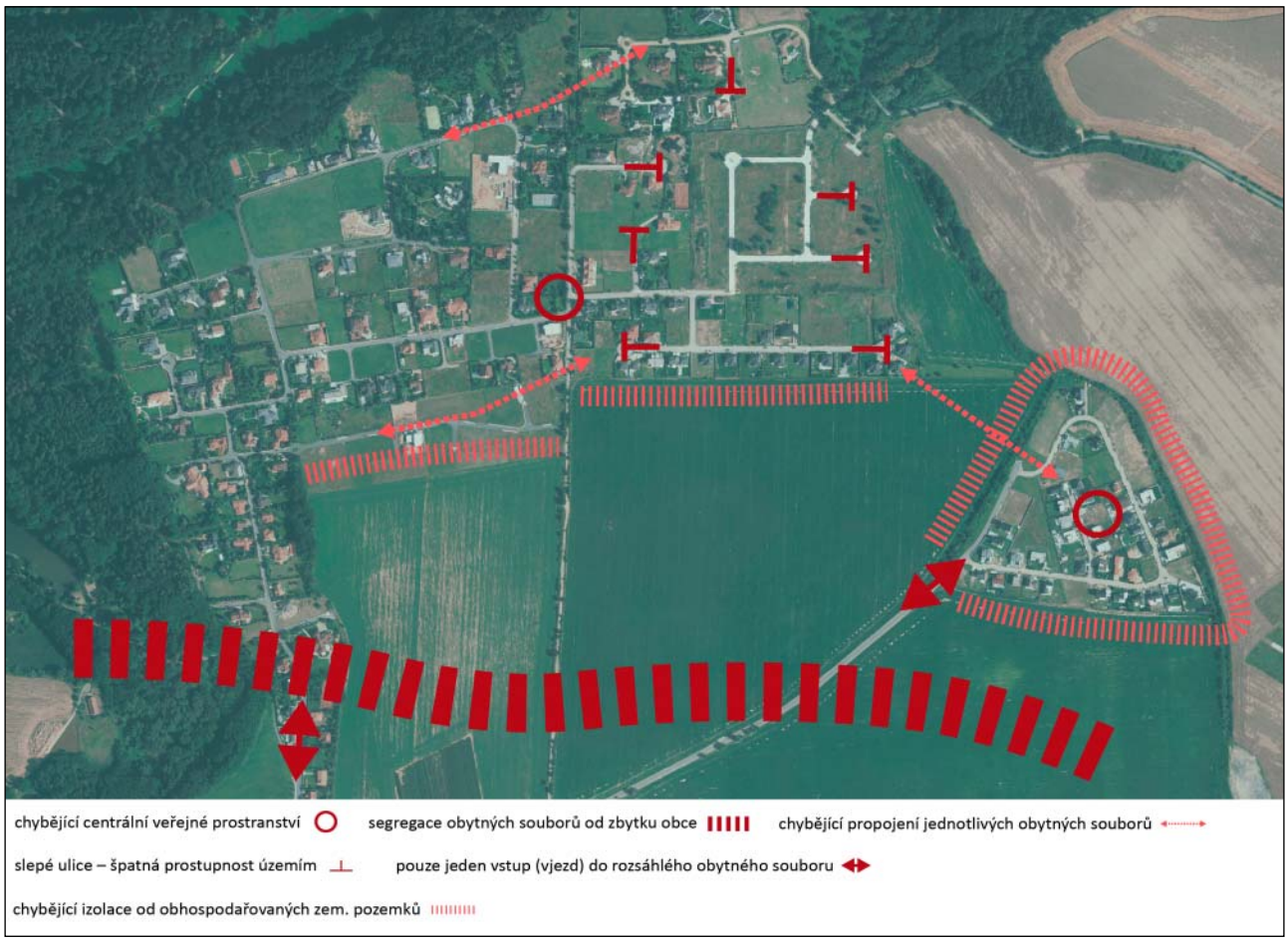

Obr. 4: Schéma negativního příkladu v Jesenici

Obr. 5: Fotodokumentace negativního příkladu v Jesenici:
a) slepá ulice – obratiště
b) příjezdová (místní) komunikace do obytného souboru
c) místní komunikace sloužící jako jediný vstup (vjezd) do rozsáhlého obytného souboru
d) obhospodařování zemědělských pozemků těsně na hranici obytné zástavby

- dobrá pěší dostupnost základního občanského vybavení, zejména pak mateřské či základní školy,
- návaznost (spojitost) sítě veřejných prostranství nového obytného souboru na původní strukturu obce,
- kvalitní propojení nového obytného souboru s jádrem obce – upřednostňování tras pro pěší/cyklisty před individuální automobilovou dopravou (průchody zástavbou),
- záhumenky (záhumenní pěšiny) – prostor za obytnými zahradami rodinných domů umožňující každodenní rekreaci obyvatel a zároveň sloužící jako izolace od zemědělsky intenzivně obhospodařovaných ploch,
- izolace obytných zahrad rodinných domů od zemědělsky intenzivně obhospodařovaných (oraných) ploch (orané) – záhumenky, park,
- centrální veřejné prostranství – náměstí/park,
- jednoduchý systém veřejných prostranství zajišťující dobrou orientaci místních obyvatel a návštěvníků v území.

Negativní jevy:

- izolovaná zástavba („ostrov“) bez kompaktního napojení na původní sídlo – chybí vzájemná vazba (nedostatečné propojení systémů veřejných prostranství původní a nové zástavby),
- nepropojení uliční sítě s volnou krajinou – chybí vazba veřejných prostranství na okolní volnou krajinu
- absence lokálních center – chybějící místa k setkávání obyvatel či ke každodenní rekreaci,
- absence centrálního (reprezentativního) veřejného prostranství podporující sociální soudržnost obyvatelstva nového obytného souboru,
- nedostatečné propojení s jádrem obce pro pěší/cyklisty – chybějící průchody (zkratky) zástavbou do centra obce upřednostňující chodce/cyklisty,
- nerespektování původní struktury zástavby obce/sídla – systémem veřejných prostranství, hmotovým uspořádáním zástavby,
- chybějící izolace zemědělsky intenzivně obhospodařovaných pozemků od zástavby – orba až na hranici pozemků rodinných domů,
- pouze jediná přístupová komunikace do často rozsáhlého obytného souboru,
- špatná pěší/cyklistická průchodnost územím – chybějící propojení, slepé ulice,
- chybějící provázanost jednotlivých developmentů (prostorově izolované „ostrovy“ v území) – nespojitost systému veřejných prostranství.

Postupným vyhodnocováním lokalit z Katalogu byly vytipovány takové jevy, které mají výrazný vliv na celkovou funkci systému veřejných prostranství. Celkovou generalizací jednotlivých jevů vznikl *Manuál tvorby kvalitního systému veřejných prostranství nových obytných souborů* stanovující jednotlivé principy, které by měly být dodržovány při vykonávání odborné praxe během procesu navrhování systému veřejných prostranství nových obytných souborů.

Těmito principy jsou:

Propojení (vazba) s historickým jádrem sídla/obce

Obytný soubor by měl být umístěn ve vazbě na jádro obce/sídla, aby jeho centrum bylo dostupné jak časově, tak kvalitním propojením sítí veřejných prostranství, kde by měl být upřednostněn pohyb pěších nebo cyklistů. Pokud to struktura původní zástavby umožňuje, měly by být vytvářeny prostupy (zkratky) zástavbou zjednodušující pohyb po území obce a zlepšující prostupnost zástavbou.

Propojení s volnou krajinou

Nové obytné soubory by měly být dostatečně propojeny nejen se systémem veřejných prostranství v zastavěném území, ale i s volnou krajinou, kde by se měl rozvíjet systém polních cest, lesních cest či pěšin. Je žádoucí uliční síť v zástavbě provázat se sítí cest ve volné krajině. Pokud se v přiměřené vzdálenosti od zástavby vyskytuje některá z přírodních hodnot (rybník, remíz, les, niva apod.), je žádoucí zajistit propojení zástavby s touto hodnotou a zajistit tak pro obyvatele možný cíl každodenní rekreace a trávení volného času. Rozvoj systému veřejných prostranství mimo zastavěné území má mimo rekreační využití také funkci protierozní ochrany či zlepšování prostupnosti volné krajiny.

Centrální (reprezentativní) veřejné prostranství

Vznik centrálního veřejného prostranství například ve formě náměstíčka či parku by měl zajišťovat hned několik funkcí. Jednak by měl centrální veřejný prostor sloužit k setkávání místních obyvatel, k trávení volného času a k sociálním interakcím obyvatel, ale také by měl plnit funkce estetické, klimatické (zlepšování klimatických podmínek), nebo v případě větších obytných souborů také zajišťovat možnost zřízení obchodního parteru v přiléhajících stavbách.

Oddělení obytné zástavby od intenzivně obhospodařovaných zemědělských pozemků

K základním principům by mělo patřit oddělení obytných zahrad rodinných domů od intenzivně zemědělsky obhospodařovaných, zejména pak oraných pozemků, což by mělo zajišťovat kvalitní hygienické podmínky pro obyvatele těchto rodinných domů. Oddělení by mělo být zajištěno ideálně pásem zeleně se vzrostlými stromy, záhumenkem. Takovýto izolační pás zeleně může plnit hned několik funkcí, mezi něž patří například šetrnější forma zemědělství, jakou je drobné hospodaření na malých políčkách, sadovnictví či zahradničení. Pozemky mohou sloužit pro vznik komunitních zahrádek, nebo zde může vzniknout mnoho míst pro trávení volného času. Pro harmonický přechod mezi systémem veřejných prostranství v zastavěném území a volné krajině je velmi dobrým řešením v takovémto záhumenním prostoru vybudovat také záhumenní cestu/pěšinu, která umožní obejití zástavby obce po jejím vnějším obvodu.

Dodržování optimálních docházkových vzdáleností

Rozvojové plochy pro nové obytné soubory by měly být koncipovány tak, aby byly dodrženy optimální docházkové vzdálenosti ke stavbám základní veřejné občanské vybavenosti, tedy k mateřským školám a základním školám, ale také k zastávkám veřejné hromadné dopravy. Hodnoty jednotlivých dostupností jsou uvedeny v metodice Ministerstva pro místní rozvoj ČR, která například stanovuje v obcích či sídlech s počtem obyvatel nad 1 000 optimální pěší docházkovou vzdálenost k mateřské škole na 600 m, přičemž minimální prahová hodnota počtu obyvatel v obci nebo sídle pro umístění mateřské školy je 420 obyvatel [Maier a kol., 2016, aktualizace 2020]. Pokud základní veřejná občanská vybavenost (MŠ, ZŠ) a dopravní infrastruktura (zastávky hromadné dopravy) nejsou v dostatečné docházkové vzdálenosti od obytného souboru, mělo by být uvažováno o umístění zařízení základní občanské vybavenosti nebo zastávky veřejné dopravy přímo v novém obytném souboru nebo jeho blízkosti.

Celková průchodnost územím pro pěší/cyklisty

Systém veřejných prostranství by měl být navržen tak, aby byla zajištěna celková průchodnost zástavbou všemi směry. Systém veřejných prostranství by měl primárně zohledňovat pohyb pěších a cyklistů. Vznikat by tak měly různé průchody (zkratky), které průchodnost územím zlepšují, tedy zkracují a zrychlují. Celková průchodnost dané lokality také přispívá k lepší orientaci těch, kteří lokalitu neznají tak dobře jako míst-

ní obyvatelé. V rámci nových zástaveb by tak neměly vznikat slepé ulice, které průchodnost a orientaci znesnadňují.

Menší lokální centra
Vznik menších lokálních center vybavených dětskými hřišti, víceúčelovými hřišti, venkovními posilovnami, či menšími, parkově upravenými prostory apod., má hned několik funkcí. Slouží pro každodenní rekreaci, umožňují setkávání místních obyvatel, a tím podporují jejich sociální soudržnost. Vznik takovýchto míst má jistě i estetické a hygienické funkce a v neposlední řadě lokální centra podporují lepší klimatické podmínky a celkové životní prostředí nejen obytného souboru, ale celé obce či sídla.

Celkové zokruhování obytného souboru
Celkové zokruhování obytných souborů zajišťuje plynulost silničního provozu, primárně slouží jako opatření k zamezení vzniku prostorově a provozně segregovaných enkláv ve formě „apendixů", které nejsou průjezdné. To způsobuje špatnou průchodnost/průjezdnost územím a celkovou nespojitost fungování systému veřejných prostranství daného obytného souboru. Zvyšuje se také riziko vzniku sociálně segregované lokality.

Návaznost nové urbánní struktury na historickou/sousední strukturu
Nové obytné soubory by měly svou urbánní strukturou respektovat strukturu, na kterou navazují, a neměly by se tak vymykat celkovému charakteru sídla. Nové obytné struktury by měly do původního sídla zapadat nejen svým hmotovým uspořádáním zástavby, ale zapadat by měly také jednotlivé systémy veřejných prostranství staré a nové struktury, které by měly ve výsledku utvářet spojitý systém veřejných prostranství celé obce, který slouží jako základní kostra její struktury.

Kompaktnost
Kompaktnost neboli celistvost všech částí každé obce, tedy i jednotlivých obytných souborů, by měla být základním principem, který by měl být dodržován. Nové obytné soubory by měly na sousední části ve svém okolí plynule navazovat a utvářet tak spojitý celek. Jednotlivé části obce/sídla, neboli obytné soubory, by měly být vzájemně propojeny systémem veřejných prostranství, který zajišťuje celkovou prostupnost územím. Jednotlivé developerské projekty by měly být navrhovány v kontextu celého sídla tak, aby nedocházelo ke vzniku segregovaných „ostrovů" (jednotlivých obytných souborů), ale k jejich vzájemnému vztahu (komunikaci).

Zajištění optimálního množství vstupů (vjezdů) do území
Celkový systém veřejných prostranství obytných souborů by měl být koncipován tak, aby bylo zajištěno optimální množství vstupů (vjezdů) do území, odvíjející se od velikosti dané lokality. Především jde o zajištění provozu individuální automobilové dopravy, kdy v ranních a odpoledních špičkách dochází v suburbiích k velkému tlaku na dopravní infrastrukturu, tedy systém veřejných prostranství.

Optimální hustota zástavby
Doporučené udržitelné hustoty zástavby se uvádějí kolem 80 až 100 obyvatel/ha [Kohout, 2014]. Taková hustota umožňuje kombinaci jednotlivých typů zástavby (samostatně stojící domy, řadové domy, bytové domy) a zároveň vytváří obytné prostředí, ve kterém je udržitelné provozovat jak základní občanskou vybavenost (mateřská škola, základní škola), tak komerční občanskou vybavenost v podobě obchodu či pohostinského zařízení. Dodržování této hustoty zástavby je ovšem pouze doporučením. Každá obec disponuje jinými podmínkami (přírodní, technické apod.), nové obytné soubory se tedy musejí často přizpůsobovat svou hustotou zástavby okolním podmínkám a celkovému charakteru a potřebám obce.

Optimální zastoupení veřejných prostranství
K charakteristikám hospodárnosti zástavby patří poměr veřejných prostranství k celkové ploše území. Za optimální výměru veřejných prostranství je uváděn podíl 25 až 30 % [Kohout, 2014]. Vyšší podíly znamenají ztrátu své společenské funkce a stávají se ekonomicky neudržitelné, naopak nižší podíly často vytvářejí sterilní prostředí bez míst k setkávání. Nedochází tak k podpoře sociální soudržnosti místních obyvatel. Obyvatelé takových obytných souborů si často nevytvoří k místu, ve kterém žijí, pořádný vztah.

Manuál by měl sloužit primárně jako podklad pro proces navrhování systému veřejných prostranství nových obytných souborů v zázemí velkých měst, která jsou poznamenána suburbanizačním procesem, a to od fáze celkového koncipování systému veřejných prostranství v územním plánu nebo v územní studii širšího území, až po navrhování detailního řešení uspořádání veřejných prostranství například v regulačním plánu. Manuál by měl být určen nejen projektantům, urbanistům a plánovačům, ale také pořizovatelům územně plánovací dokumentace a územně plánovacích podkladů jako podklad pro určení problémů k řešení v územně plánovacích dokumentacích a jako podklad pro supervizi koncipování a navrhování systému veřejných prostranství v jimi pořizovaných územně plánovacích dokumentacích a podkladech.

Hlavním cílem implementace Manuálu je integrace veřejných prostranství nových obytných souborů do stávající struktury systému veřejných prostranství obcí a sídel a také volné krajiny. Dále pak je cílem kvalitním systémem veřejných prostranství vytvářet podmínky pro podporu sociální soudržnosti a zajištění kvalitních prostorů pro každodenní rekreaci místních obyvatel, celkovou kompaktností sídel zamezit neekonomickému rozvoji a záborům kvalitní zemědělské půdy, či zajištěním celkové kvality prostředí, jehož kostru tvoří systém veřejných prostranství, zhodnotit stavební parcely a vytvářet tak skutečně příjemné místo pro život v přírodě za městem.

Diskuse a závěr

Přechod z centrálního plánování na liberalizované plánování v podmínkách tržního hospodářství po roce 1989 zanechalo v zázemí velkých měst značné škody, kdy docházelo v územních plánech k vymezování nepřiměřeně rozsáhlých zastavitelných ploch, jejichž naplňování zástavbou probíhalo bez jakékoliv hlubší a promyšlenější koncepce a vztahu k existující struktuře zástav-

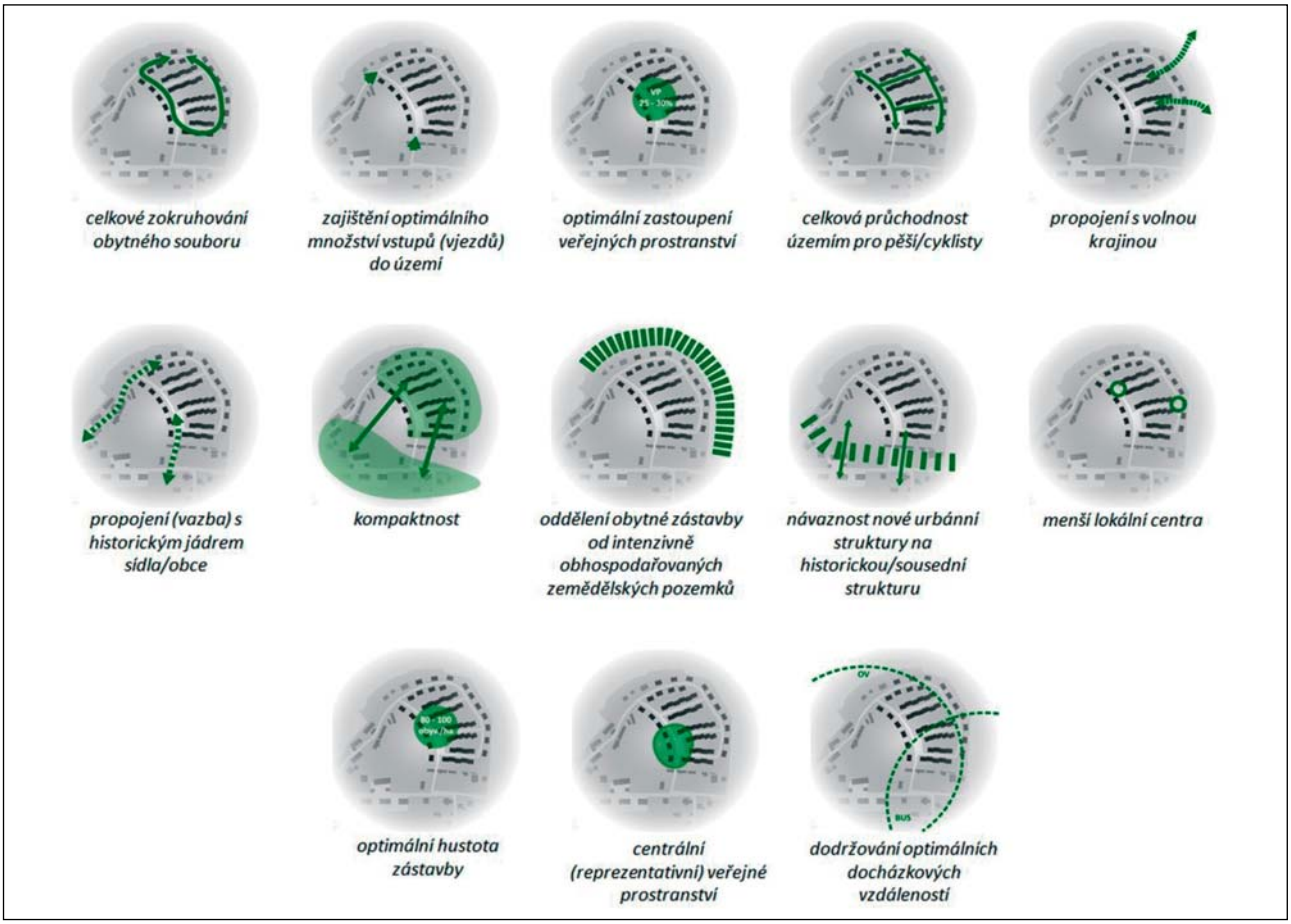

Obr. 6: Principy z Manuálu tvorby kvalitního systému veřejných prostranství nových obytných souborů

by obce. S následky tohoto překotného rozvoje se setkáváme dodnes, avšak většina projektantů a územních plánovačů, společně s uvědomělými starosty a zastupiteli dotčených obcí, se snaží postupnými dílčími kroky tyto negativní důsledky nekoordinovaného suburbánního rozvoje zpětně napravit. Pokud budou tyto kroky pokračovat a zázemí měst, kde dochází k suburbánnímu procesu, dokud budou tato města plánována koncepčně s využitím znalostí o negativních projevech suburbanizace, mohou postupem času vzniknout kvalitní obytné čtvrti na okrajích a v zázemí měst, kde bude suburbanizace probíhat kontrolovaně, podle jasných a předem promyšlených a dohodnutých pravidel.

Systém veřejných prostranství je základním prvkem každé obce, který utváří „kostru“ obce, na kterou se nabalují další funkce, jakými jsou bydlení, občanská vybavenost, výroba apod. Kvalitní spojitý systém veřejných prostranství znamená také kvalitní a dobře fungující strukturu obce, což vnímám jako základní stavební kámen ke kompaktnímu udržitelnému rozvoji obcí či sídel. Výzkum popisovaný v tomto článku se soustředí právě na problematiku systémů veřejných prostranství v obytných suburbiích. Jelikož veřejná prostranství jsou ve velké většině případů v majetku obce, tedy veřejného sektoru, je v gesci obce problematické systémy veřejných prostranství alespoň drobnými zásahy, např. propojením s volnou krajinou, revitalizovat. V moci obce je ale primárně zabránit vzniku nových problematických lokalit a naopak prosazovat vznik lokalit s kvalitním systémem veřejných prostranství, a tím i harmonické začleňovaní nových obytných lokalit do stávající struktury obce. K tomu je možné využívat nástroje územního plánování, kterými jsou primárně územní plán regulační plán, či územní studie. Osobně jsem zastáncem názoru, že alespoň hlavní osy systému veřejných prostranství v rozsáhlejších zastavitelných plochách by měly být nadefinovány urbanistickou koncepcí územního plánu a zakresleny do hlavního výkresu územního plánu. Tím může obec docílit plné kontroly rozvoje systému veřejných prostranství, a tím prakticky celé obce.

Je důležité, aby bylo vedení obce, které není vždy detailně obeznámeno s možnostmi, které nástroje územního plánování umožňují, upozorňováno projektanty nebo pořizovateli právě na tyto možnosti, které mohou pozitivně ovlivnit rozvoj území jejich obce. Naopak některé obce využívají nástroje územního plánování ke koordinaci svého rozvoje správným způsobem, což dokazuje i tento výzkum. V současné době vznikají i povedené realizace nových suburbánních obytných souborů s kvalitním systémem veřejných prostranství, který nové obytné lokality plně integruje do stávající urbánní struktury obce. Tyto povedené příklady ze zkoumaných lokalit z velké části vznikly právě na základě zpracované územní studie nebo kvalitního územního plánu.

S plánováním rozvoje systému veřejných prostranství nových obytných souborů v suburbiích může pomoci i tento výzkum, který v Manuálu stanovuje principy, při jejichž dodržování by mělo docházet ke vzniku kvalitních systémů veřejných prostranství, plně integrovaných do stávajícího systému veřejných prostranství dané obce/sídla. Manuál může být zajímavou pomůckou pro projektanty či pořizovatele při tvorbě územně plánovací dokumentace nebo územně plánovacích podkladů, ve kterých se systém veřejných prostranství definuje. Použitelnost jednotlivých principů stanovených Manuálem jsem ověřil při tvorbě územní studie v reálném prostředí, která vznikla jako další navazující část diplomové práce. Prezentace územní studie ale není předmětem tohoto článku.

Dodržováním principů a zásad stanovených v Manuálu tvorby kvalitního systému veřejných prostranství nových obytných souborů je možné dosáhnout optimálního rozvoje systému veřejných prostranství v rezidenčním zázemí velkých měst. Jedním z těchto principů je například zajištění kompaktnosti systému veřejných prostranství, a tedy i kompaktnosti celé obce. Kompaktní obec znamená efektivnější fungování celé obce, ale například i snížení záborů zemědělského půdního fondu, které je pro suburbanizaci typickým negativním jevem, a tedy zamezení zabírání důležitého přírodního zdroje, který se nedá obnovit. Často opomíjený je fakt, že do systému veřejných prostranství obce patří také veřejná prostranství ve volné krajině v podobě polních a lesních cest, pěších a cyklistických stezek apod. Mělo by se tedy přistupovat k systému veřejných prostranství jak v zastavěném území, tak ve volné krajině se stejným důrazem. U nových obytných souborů v suburbánním zázemí měst je právě propojení s volnou krajinou velice důležité. Cesty v krajině mají několik důležitých funkcí. Zajišťují možnosti každodenní rekreace pro obyvatele, zlepšují přístupnost zemědělských pozemků, mají protierozní funkci, estetickou funkci, zlepšují klimatické podmínky či zlepšují prostupnost volné krajiny pro člověka.

Použité zdroje:

GEHL, Jan, 2000. *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství*. Brno: Nadace Partnerství. ISBN 80-85834-79-0.

KOHOUT, Michal, 2014. *Můj dům, naše ulice: individuální bydlení a jeho koordinovaná výstavba*. Praha: Zlatý řez. ISBN 978-80-87068-11-3.

KOHOUT, Michal, TITTL, Filip, TICHÝ, David, JAHODOVÁ, Šárka, KARABCOVÁ, Nikola, 2020. *Stavět jinak, Koordinovaná výstavba obytných lokalit*. Praha: Centrum kvality bydlení ve spolupráci s UNIT architekti. ISBN 978-80-908033-0-5.

MADDEN, Kathy, 2021. *How to Turn a Place Around: A Placemaking Handbook*. Project for Public Spaces, Inc. ISBN 978-0-692-13770-3.

Norwegian Ministry of Local Government and Regional Development, 2019. *Network of public spaces – an idea handbook*. Oslo: Norwegian Ministry of Local Government and Modernisation.

OUŘEDNÍČEK, Martin, 2008. *Suburbanizace*. cz. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta. ISBN 9788086561721.

OUŘEDNÍČEK, Martin, 2019. Budou žít mileniálové v satelitech? České i slovenské suburbie se mění a jejich obyvatelé s nimi. In: *Spot* [rozhlasový pořad]. Radio Wave, 10. 10. 2019.

OUŘEDNÍČEK, Martin, TEMELOVÁ, Jana, 2008. *Současná česká suburbanizace a její důsledky*. Veřejná správa, 4, 32-35.

HNILIČKA, Pavel, 2012. *Sídelní kaše: otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů*. Brno: Host. ISBN 978-80-7294-592-4.

ŠINDLEROVÁ, Veronika, 2013a. *Systém veřejných prostorů: teorie, vymezení, aplikace*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta architektury. Disertační práce.

ŠINDLEROVÁ, Veronika, 2013b. Veřejné prostory – základní pilíř územního plánování. In: HOLUBEC, P. (ed.), *Člověk, stavba a územní plánování VII*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební. ISBN 978-80-01-05225-9.

SKLENIČKA, Petr, 2011. *Pronajatá krajina*. Praha: Centrum pro krajinu. ISBN 978-80-87199-01-5.

MAIER, Karel, VOREL, Jakub, ŠINDLEROVÁ, Veronika, PELTAN, Tomáš, JETEL, Václav, 2016, aktualizace 2020. *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury*. Praha: MMR ČR.

MAIER, Karel, 2019. 30 let prostorového plánování v Česku, úspěchy, prohry, kompromisy a nové výzvy. *Urbanismus a územní rozvoj*, 22 (5), 8–16.

Ing. Václav Hofman
Katedra plánování krajiny a sídel
Fakulta životního prostředí
Česká zemědělská univerzita v Praze

ENGLISH ABSTRACT

Public areas in built-up suburban developments around Prague, by Václav Hofman

This article presents a survey that was carried out as part of a student's final thesis. The survey deals with systems of public areas in new suburban built-up zones and ways in which these systems are incorporated in existing structures. The concept of these systems includes both built-up territories of settlements (network of streets) and free landscape (network of roads in the landscape). The research was performed by means of observation and, subsequently, analysis of locations in Prague's suburbs, which is where the process of suburbanization remains most intense in the Czech Republic. The objective of the observation was to produce a list of phenomena occurring when new housing complexes are integrated into previous housing zones. Another focus was on determination of principles that should be observed in practice so as to integrate new suburban housing complexes in equilibrium with existing buildings and the landscape.

AUDIT UDRŽITELNÉHO ROZVOJE
EFEKTIVNÍ NÁSTROJ HODNOCENÍ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE MĚST ČR

Svatava Janoušková, Tomáš Hák, Bedřich Moldan

Co je – nebo spíše není – udržitelné město, je sice intuitivně pochopitelné, nicméně existující vágní definice neposkytují potřebný podklad pro řízení obcí a měst v postupu k udržitelnosti. V České republice již deset let mohou města pro tento účel využívat praktický nástroj, kterým je tzv. Audit udržitelného rozvoje. Audit pomáhá identifikovat silné a slabé stránky města z hlediska principů udržitelného rozvoje a stává se tak jedním z významných analytických podkladů pro strategické a koncepční dokumenty každé udržitelné municipality. Článek přináší analýzu Metodiky hodnocení udržitelných měst, která tvoří východisko ke zpracování Auditu. Oproti teoretickému konceptu či modelu udržitelného města, který je nutně buďto příliš zjednodušující, nebo naopak komplexní, a tím pro praxi nepoužitelný, vychází Metodika z mezinárodně přijatých principů místní udržitelnosti v podobě Aalborských závazků. Ty rozpracovává do podoby specifických návodných otázek a indikátorů. Analýza se zaměřuje na aplikaci klíčových kritérií kvality indikátorů – relevanci, věrohodnost a legitimitu. Článek zasazuje Audit udržitelného rozvoje měst v ČR do mezinárodního kontextu a současných poznatků o hodnocení udržitelného rozvoje.

Klíčová slova: analýza, audit, evaluace, metodika, města, udržitelný rozvoj

Úvod

Svět zažívá v posledních desetiletích nebývalý růst měst. Již více než polovina jeho populace, cca 4,4 miliardy, žije ve městech a očekává se, že se tento počet do roku 2030 zvýší na 5,1 miliard. Rychlá urbanizace má za následek rostoucí počet environmentálních, sociálních a ekonomických dopadů, a proto existuje naléhavá potřeba, aby města byla udržitelnější, tj. odolná, bezpečná, inkluzivní, ekologická, kompaktní ad. [Vaidya a Chatterji 2020]. Splnění těchto výzev však vyžaduje lepší porozumění roli měst i strategii udržitelného rozvoje a také pravidelné sledování a hodnocení vývoje.

Různí autoři a instituce již navrhli řadu definic udržitelného města a nespočet indikátorů (hodnotících nástrojů) pro jeho hodnocení [Cohen 2017; EC 2015]. Někteří preferují nezávislé hodnocení města na základě veřejně dostupných údajů s cílem vytvořit žebříčky s pořadím měst podle jejich schopnosti zajistit dobrou kvalitu života obyvatel [Phillis, Kouikoglou, Verdugo 2017]. Jiní nabízejí městům již připravené metodiky a hodnotící nástroje, které lze využít pro sebehodnocení [Pires 2014]. Role obecních samospráv se tak zdá relativně snadná – obce a města jsou ohodnocena bez nutnosti jakýchkoli vstupů a zapojení, eventuálně si jen vyberou takovou metodu hodnocení a ukazatele, které nejlépe vystihují jejich potřeby. První přístup může reprezentovat např. Index kvality života sestavený projektem Obce v datech a společností Deloitte [2019], který porovnává kvalitu života v obcích s rozšířenou působností na základě veřejně dostupných dat (celkem 205 ORP a hl. město Praha). Druhý přístup představují např. Společné evropské indikátory, které obsahují menší sadu povinných i volitelných indikátorů pro hodnocení hlavních témat udržitelného rozvoje obce [Ambiente Italia 2003]. Obce si z nabídky vyberou vhodná témata, resp. indikátory, pro něž seberou data a samy je vypočítají a vyhodnotí, nebo si je nechají zpracovat subdodavatelsky (např. uhlíkovou stopu, spokojenost občanů s místní správou či způsob dojížďky do škol) [CI2 2013].

Přístupy k hodnocení udržitelných měst se často potýkají s tím, že plně nereflektují všechna národní a především místní specifika, ani všechny městské typy a velikosti obcí. A to zejména proto, že jsou zpravidla vytvářeny externími experty, kteří ne vždy dokáží postihnout a zahrnout všechny zvláštnosti a detaily. Takové hodnotící rámce ani výsledky hodnocení pak nemusejí místní politici, úředníci ani veřejnost zcela přijmout [Ameen 2015]. Spory o roli a význam místních znalostí a informací oproti vědeckým důkazům ale nejsou nijak nové – intenzívně se odehrávají již od 90. let minulého století [Pinfield 1996; Brugmann 1997; Gasteyer a Butler 2000] s výsledkem postupného sbližování obou přístupů do integrovaných hodnotících rámců zahrnujících různé zdroje znalostí [Fraseret et al. 2006; Reed and Dougill 2002]. Lze proto souhlasit s tím, že praxí ověřený efektivní přístup ke konceptualizaci udržitelného města a jeho hodnocení spočívá v definování významných témat a v následném výběru nebo vývoji relevantních ukazatelů, a to za účasti místních aktérů [Valentin a Spangenberg 2000]. Důležitým aspektem je právě spolupráce mezi místními aktéry a externími odborníky, která podporuje různorodost zdrojů znalostí a jejich legitimitu, nezávislost názorů atd. Přizpůsobení potřebám municipality činí hodnocení pro uživatele přijatelné a z hlediska užitku také prospěšné [Elgert 2016].

V českých podmínkách je **„Metodika hodnocení udržitelného rozvoje měst. Audit udržitelného rozvoje pro realizátory MA21“**, dále Metodika, [Janoušková, Hák, Švec 2017][1)] příkladem pro hodnocení udržitelných měst založeném

1) Jedná se o úpravu/revizi Metodiky z roku 2012 (viz Smutný et al. 2012).

na principu sebehodnocení využívajícím vnitřní kapacitu obce i externí odbornou spolupráci. Metodika vychází z Aalborských závazků a představuje systém témat, oblastí, návodných otázek a indikátorů pro tvorbu tzv. **Auditu udržitelného města**. Jedná se o dobrovolný, široce využitelný nástroj pro hodnocení udržitelnosti na úrovni města odpovídající standardům podobných nástrojů v zahraničí. Metodika hodnotí stav a vývoj obcí, aniž by však existoval obecně přijatelný či přijatý referenční model udržitelné obce. Struktura témat, oblastí, návodných otázek a indikátorů obsažených v Metodice tak zároveň definuje to, co je udržitelnou obcí myšleno [Hák, Janoušková, Moldan 2018]. Metodika reflektuje různé typy obcí v ČR – existují varianty pro města, městské části, malé obce, místní akční skupiny a kraje. Všechny varianty vycházejí ze stejného konceptu a mají stejný základní rámec (témata); liší se počet a do určité míry i charakter indikátorů, což reflektuje např. nedostupnost některých dat v městských částech nebo menší kapacita pro zpracování Auditu v malé obci.

Přístup sebehodnocení využívající vhodné nástroje umožňuje místním aktérům (zástupcům obcí, podnikatelům, občanům) porozumět silným i slabým stránkám jejich pokroku k udržitelnému rozvoji a umožňuje jim přijmout vhodná opatření pro zachování či zlepšení stávajícího stavu. Cílem tohoto článku je analyzovat Metodiku hodnocení udržitelných měst na základě kritérií kvality indikátorů se zaměřením na jejich klíčové charakteristiky, jakými jsou významnost, důvěryhodnost či legitimita. Analýza ukazuje význam těchto charakteristik/kritérií a dalších faktorů (např. zapojení aktérů, spolupráce) pro operacionalizaci konceptu udržitelné obce. Studie vychází z dlouhodobého teoretického výzkumu indikátorů udržitelného rozvoje, participace na tvorbě metodik i z vlastní zkušenosti z jejich aplikování v municipalitách různého typu.

Udržitelný rozvoj na místní úrovni

Udržitelný rozvoj se v posledních třech dekádách stal v mezinárodním měřítku klíčovým konceptem politiky v oblasti environmentálního, ekonomického a sociálního rozvoje [Purvis, Mao, Robinson 2019]. Termín „*udržitelný rozvoj měst*“ vychází ze strategie udržitelného rozvoje a nejjednodušší způsob, jak definovat udržitelné město nebo obec, tak analogicky navazuje na obecnou definici Světové komise pro životní prostředí a rozvoj [WCED 1987] jako „rozvoj města, který odpovídá potřebám a požadavkům současné generace, aniž by byla ohrožena schopnost budoucích generací uspokojovat jejich potřeby a požadavky.“ Přístupů k definování udržitelného města je nicméně mnoho, např. Zwart et al. [2012] uvádějí definici založenou na cíli: „Udržitelné město zlepšuje kvalitu života občanů, včetně jeho ekologických, kulturních, politických, institucionálních, sociálních a ekonomických složek, aniž by zanechalo zátěž pro budoucí generace (tedy zátěž následkem sníženého nebo zhoršeného přírodního kapitálu a nadměrného zadlužení).“ Tyto poměrně obecné definice musejí čelit stejné kritice jako původní definice Světové komise pro svou neurčitost, nejednoznačnost a nedostatek konsensu o tom, co je potřeba zachovat (*sustain*) a co rozvíjet (*develop*) [Jabareen 2008; Pesqueux 2009].

Podobně jako neexistuje pouze jedna definice udržitelného rozvoje (obecně ani pro místní úroveň), neexistuje také pouze jediný nebo hlavní koncept, přístup nebo metoda pro hodnocení udržitelnosti. Chybí však jejich celkový přehled, klasifikace či typologie, jednotná terminologie atd. Zdá se, že v zásadě existují politicky anebo odborně založené koncepty či rámce [viz např. Singh et al. 2009; Dizdaroglu 2017]. Politickým rámcem rozumíme identifikování a definování témat rozvojové agendy města na základě politických dohod či principů. Příkladem může být strategický plán města využívající témata rozvojového plánu OSN Agenda 2030, nebo programová témata vládnoucích politických stran. Odborný koncept či rámec je založen na ověřené teorii nebo empirických poznatcích s využitím znalostní základny relevantních vědních disciplín (typický je multi- i interdisciplinární přístup). Mezi příklady odborných konceptů patří uhlíkově neutrální město založené na hypotéze klimatické změny, které může být hodnoceno pomocí indikátorů jako uhlíková stopa, teplota zemského povrchu, srážkový úhrn apod. Jiným příkladem je koncept městského metabolismu vycházející z termodynamických zákonů a analyzující energomateriálovou bilanci pomocí agregovaných indikátorů [Broto, Allen, Rapoport 2012]. Přehled literatury ukazuje, že existuje několik takových konceptů pro hodnocení udržitelnosti měst, kupříkladu hodnocení dopadů, ekologická stopa, nosná kapacita ad. [Cohen 2017; EC 2018; Moore and Harris 2015; EC 2004]. Nevýhodou odborných konceptuálních rámců – a jejich indikátorů v případě hodnocení – bývá úzké zaměření na dílčí aspekt rozvoje města, nesnadná interpretace výsledku nebo malá atraktivita konceptu pro širší komunikaci. V praxi se tak lze většinou setkat s přístupy kombinujícími jak prvky politického, tak odborného konceptuálního rámce. Politický aspekt zajišťuje obecnou definici rámce a jeho legitimitu, zatímco podrobnější a konkrétnější odborné koncepty umožnují operacionalizaci, měřitelnost a hodnocení.

Přístupy k hodnocení udržitelného rozvoje na místní úrovni

Přístupů a metod hodnocení místní udržitelnosti je mnoho a vzhledem ke globálnímu významu sídel jich rychle přibývá [Tanguay et al. 2010; Sharifi and Murayama 2013], takže již lze sledovat jejich různé třídění a typologie [Cohen 2017]. Podle role hodnotitele lze zhruba rozlišit (i) lokálně specifické přístupy a metody vyvinuté a aplikované městem samým, obvykle s účastí občanů (např. hodnocení městské udržitelnosti pomocí specifických indikátorů v Seattlu v r. 1986 [viz Holden 2006]), (ii) standardizované přístupy a metody vyvinuté externě a aplikované samotnou municipalitou, tj. úředníky samosprávy s menším nebo větším zapojením veřejnosti (např. soubor Společných evropských indikátorů vyvinutých Evropskou komisí a aplikovaných mnoha městy [viz Ambiente Italia 2003] a (iii) standardizované přístupy a metody vyvinuté bez účasti města a aplikované externím odborníkem (např. hodnocení příspěvku města ke klimatické změně pomocí uhlíkové

stopy vypočítané a interpretované najatým konzultantem). První dvě skupiny lze charakterizovat jako přístupy či metody sebehodnocení udržitelného rozvoje. Kromě těchto tří odlišných skupin existuje mnoho smíšených přístupů s menším nebo větším zapojením hodnocené municipality. Turcu [2012] navrhuje integrovaný přístup účinně kombinující lokální znalosti a hlediska a odbornou (externí) expertízu, což by mělo vést k větší efektivitě hodnocení, přijetí a využívání výsledků a odstranění napětí mezi místními a externími aktéry.

Podle Světové banky je koncept sebehodnocení udržitelnosti obcí a měst atraktivní i pro národní vlády pro jeho pozitivní vliv na budování vlastních kapacit a výkonu samospráv. Představitelé obcí a měst jej považují za přínosný a poučný, protože otázky udržitelného rozvoje jsou jednak zasazeny do místního kontextu, jednak zaměstnanci městských/obecních úřadů odpovědní za rozvoj mohou benefitovat z integrovaného pohledu na svoji obec založeného na analýze dat a informací, navíc ve vazbě na přijatá opatření v jednotlivých oblastech [Farvacque-Vitkovic a Kopanyi 2019]. Využívanými přístupy/koncepty sebehodnocení místní udržitelnosti podporovanými národními vládami jsou kupříkladu Zelené město a STAR komunity. Liší se v mnoha aspektech, ale jejich společnou charakteristikou relevantní pro tuto studii je princip sebehodnocení [Pace, Churkina, Rivera 2016; Lynch a Mosbah 2017].

Koncept **Zeleného města** ***(Green City tool)*** je jednou z nejnovějších odpovědí na problémy způsobené živelním růstem měst doprovázených mnoha environmentálními i sociálními problémy [Brilhante a Klaas 2018]. Zelené město je jednoduchý nástroj vyvinutý Evropskou unií pro sebehodnocení, který doplňuje další přístupy k udržitelné správě měst [EC 2019]. Tento nástroj neobsahuje konkrétní ukazatele udržitelnosti, neptá se např. jaká je kvalita vnějšího ovzduší, ale zjišťuje, zda informace o kvalitě ovzduší v reálném čase jsou k dispozici, event. dostupné přes internet (indikátor „ano/ne“). Pokrývá 12 klíčových tematických oblastí životního prostředí – ovzduší, mobilita, energie, klimatická změna (mitigace a adaptace), příroda a biologická rozmanitost, hluk, správa věcí veřejných, voda, zelený růst a inovace, využívání půdy a odpady. Témata obsahují různý počet otázek a indikátorů v počtu 5–13, celkem 105. Hodnocení bylo navrženo pro střední a větší města s více než 50 000 obyvateli, a přestože může být provedeno i menšími městy, bývá pro ně náročné [EU 2020]. Města mohou nástroj použít anonymně (výsledek není žádná hodnota vedoucí např. ke stanovení pořadí města), nebo se zaregistrovat a svým hodnocením se umístit na mapě Zelených měst, a tak svoje úsilí o udržitelný rozvoj zveřejnit. Tento krok jim také umožňuje porovnat jejich výsledky s výsledky jiných měst.

STAR Communities ***(Sustainability Tools for Assessing and Rating Communities)****,* dále jen STAR, je nástroj určený pro místní správy v USA vedoucí k sebehodnocení udržitelnosti rozvoje, stanovení cílů do budoucna a měření pokroku při jejich dosahování [Lynch et al. 2011]. STAR byl zahájen v roce 2007 a v současné době jej organizačně zaštiťuje nezisková organizace se sídlem ve Washingtonu, D.C. Systém hodnocení je součástí certifikačního programu, který je založen na hodnocení indikátorů udržitelného rozvoje pomocí bodového hodnocení – udělují se tři, čtyři, nebo pět hvězdiček. Celé hodnocení obsahuje sedm témat: zastavěné prostředí, klima a energie, ekonomika a pracovní místa, vzdělávání, umění a komunita, rovnost a posílení postavení, zdraví a bezpečnost a přírodní systémy, které jsou strukturovány do 44 cílů s více než 500 indikátory. Města pro vybraná témata a indikátory sbírají participativními metodami svá vlastní data, což celému systému dodává důvěryhodnost a legitimitu, a ta poté předávají k vyhodnocení. Proces ověření předložených údajů a indikátorů trvá přibližně šest měsíců, nutnost opětovné certifikace vyvstává po třech letech. Města si mohou hodnocení udělat sama (nástroj je volně přístupný), nebo si zaplatit externí servis různého rozsahu, tzv. participating, reporting nebo leadership [Lynch a Mosbach 2017]. V Severní Americe, většinou v USA, se dosud zaregistrovalo přes 90 obcí a měst. Systém je dynamický a reaguje na nové výzvy a příležitosti – nedávno se kupříkladu připojil k Nové městské agendě *(New Urban Agenda)* a k Cílům udržitelného rozvoje OSN *(SDGs)*.

V České republice lze pro hodnocení udržitelného rozvoje měst využít již výše citovanou „Metodiku hodnocení udržitelných měst. Audit udržitelného rozvoje pro realizátory MA21“. Audit představuje dobrovolný, široce využitelný nástroj (podklad) pro hodnocení udržitelného rozvoje na místní úrovni. Vychází z tzv. Aalborských závazků a představuje tak systém témat, oblastí, návodných otázek a indikátorů, čímž v zásadě odpovídá zahraničnímu pojetí místního udržitelného rozvoje [Evans a Theobald 2003; Lafferty a Eckerberg 2013]. Každé téma se dělí do několika oblastí, které obsahují návodné otázky mající funkci kontextové informace, přičemž forma zodpovězení je ponechána na zpracovateli Auditu. Většina otázek je doprovázena indikátory, které mají podat důkaz o plnění principů udržitelného rozvoje v dané oblasti (indikátory jsou rozděleny na hlavní a doplňkové indikátory v počtu 133 a 55). Pokud je návodná otázka doprovozena hlavním indikátorem, je povinnost tento indikátor využít; pokud je doplňkovým indikátorem, může být pro její zodpovězení využit jakýkoli jiný relevantní důkaz. Některé indikátory jsou místně specifické (např. bezbariérovost komunikací), jiné mají průmět na krajskou nebo národní úroveň (např. množství tříděného komunálního odpadu) nebo až na úroveň mezinárodní (např. globální partnerství). Okolo dvou set návodných otázek a indikátorů je uspořádáno v deseti tématech: 1. správa věcí veřejných a územní rozvoj, 2. životní prostředí, 3. udržitelná spotřeba a výroba, 4. doprava a mobilita, 5. zdraví obyvatel, 6. místní ekonomika a podnikání, 7. vzdělávání a výchova, 8. kultura a místní tradice, 9. sociální prostředí a 10. globální odpovědnost. Metodika nedefinuje či nespecifikuje cílové hodnoty indikátorů, neuvádí tedy kupříkladu kolik metrů liniové zeleně, dětských hřišť nebo elektrobusů má ve městě být. Sebehodnocení si provede město přidělením bodů každé návodné otázce na pětistupňové škále (-2, -1, 0, 1, 2): hodnota -2 znamená velmi špatnou situaci z hlediska udrži-

telného rozvoje, hodnota +2 situaci velmi dobrou. Kromě hodnocení každé návodné otázky jsou na stejném principu ohodnoceny i všechny oblasti (každé téma sestává z několika, většinou čtyř, oblastí). Každá oblast tedy také získává hodnocení na škále -2 až +2 spolu s textovým (kvalitativním) zhodnocením. Pro bodové sebehodnocení město bere do úvahy městské politiky a strategie se svými prioritami, cíli, opatřeními, časovými harmonogramy, event. také hodnoty dalších měst (benchmarking). V některých případech mohou být hodnoty indikátorů vztaženy k obecně závazným cílům (např. imisní limity pro kvalitu ovzduší). Při re-Auditu v horizontu tří let se vyžaduje i hodnocení časového vývoje. Celý Audit je proveden formou sebehodnocení, tedy vlastní kapacitou dané municipality, jeho správnost je zkontrolována a zajištěna oponentním týmem expertů na národní úrovni.

Kritéria hodnocení udržitelného rozvoje

Podle Katese et al. [2001] je účelem hodnocení udržitelnosti rozvoje poskytnout rozhodujícím činitelům relevantní informace o vztazích mezi přírodními a sociálními systémy v globálním až lokálním měřítku, které by jim pomohly při rozhodování o konkrétních opatřeních. V tomto poměrně obecném duchu se k této otázce stavějí i další autoři [Bond, Morrison-Saunders, Pope 2012; Gibson, Hassan, Tansey 2013]. Pro popis různých přístupů a metod hodnocení používají různé kvalitativní charakteristiky, jako např. subjektivní a objektivní, kvantitativní a kvalitativní, zdola nahoru a shora dolů, peněžní a fyzické, globální/národní a místní, holistické a dílčí, expertní a participativní. Zcela jinak hodnocení udržitelnosti rozvoje pojala tzv. Stiglitzova zpráva [Stiglitz, Sen, Fittousi 2009]. Skupina prominentních ekonomů rozlišila hodnocení současné kvality života *(well-being)* a hodnocení udržitelného rozvoje *(sustainable development)* s tím, že zejména v druhém případě jde o záležitost konceptuálně i metodicky velmi obtížnou. Jednak je třeba definovat koncept samotný (jaký typ udržitelnosti se má hodnotit – velmi silná, silná, slabá, velmi slabá udržitelnost) a dále koncept operacionalizovat do podoby měřitelných hodnotitelných hypotéz a operací. Přístupů k hodnocení udržitelnosti rozvoje je překvapivě málo – lze využít ekonomické ukazatele typu čistých úspor *(net savings)* nebo environmentální ukazatele, které umožnují porovnat hodnotu antropogenní zátěže s objektivními limity jako např. ekologická stopa (velikost spotřeby či poptávky oproti nabídce či dostupné biokapacitě). V praktické rovině se koncepty a přístupy k hodnocení kvality života a udržitelného rozvoje prolínají a udržitelností se rozumí dlouhodobě pozitivní vývoj (trend) ve sledovaných parametrech přírodního a sociálního prostředí. To mj. napomáhá komunikaci složité komplexní problematiky se zainteresovanými stranami [Barry 2003].

Tradičně byly metody hodnocení udržitelnosti založeny na ukazatelích vyvíjeny odborníky, akademiky, konzultanty z poradenských firem nebo nevládní sféry [Hák, Moldan, Dahl 2007]. Současný důraz na zapojení místních aktérů a využití participačních metod otevřel otázku legitimity a důvěryhodnosti těchto hodnocení a z nich vyplývajících výsledků a závěrů. Bhagavatula, Garzillo a Simpson [2013] zdůrazňují důležitost vazby mezi výzkumem a praxí a mezi vědou a politikou. Tvrdí, že v posledních desetiletích bylo vyvinuto mnoho hodnotících nástrojů udržitelnosti měst, ale tento potenciál znalostí není plně využíván. V realitě výzkum a praxe často fungují izolovaně [Mascarenhas et al. 2010]. Lze předpokládat (a praxe ukazuje), že podobný problém existuje i v případě hodnocení místní udržitelnosti v ČR [publikovaných výzkumů je velmi málo, na obecnější úrovni např. Carmin 2003; Pánek 2018; Lorencová 2021].

S růstem množství informací, v tomto případě indikátorů udržitelného rozvoje, roste i potřeba rozlišovacích kritérií. To znamená takových znaků či charakteristik, které by umožnily rozpoznat indikátory dostatečně správné, spolehlivé a věrohodné, aby mohly sloužit jako podklad pro rozhodovací proces. Indikátory pro hodnocení společenského rozvoje by měly být (i) relevantní, tj. významné pro rozhodovací proces (týká se jak daného tématu či problému, tak i samotného hodnoceného jevu) (ii) věrohodné, tj. konceptuálně a metodicky správné (založené na vědeckých poznatcích) a (iii) legitimní, tj. vytvořené odborníky s odpovídající kvalifikací a zahrnující všechna důležitá hlediska všech zájmových skupin. Kromě toho musejí být srozumitelné a pochopitelné pro uživatele a musejí splňovat standardní technické požadavky na dostupnost a kvalitu dat [Parris a Kates 2003; van Oudenhoven et al. 2018].

Z hlediska využití indikátorů v praktické politice – obecně i specificky na místní úrovni – lze za zásadní kritérium považovat **významnost** (relevanci) indikátoru [Rickard et al. 2007]. Relevance odkazuje na to, že indikátory nemají smysl samy o sobě, ale pouze ve vztahu k danému faktu. Vypovídá o tom, zda indikátor informuje jednak o faktu důležitém pro společnost a jednak také o faktu, o kterém skutečně má informovat. Pro praktické využití tohoto kritéria, tedy pro posouzení, který ukazatel je nebo není relevantní, je potřeba poměrně složitý koncept relevance indikátorů jednak definovat, jednak převést na měřitelné znaky (tj. operacionalizovat).

Relevance má smysl ve vztahu k uživatelům indikátoru. Z pohledu veřejnosti, pro kterou je indikátor informačním a osvětovým nástrojem, je důležitá zejména tzv. tematická relevance indikátoru. Ta ukazuje, zda se indikátor váže k tématu (faktu či souboru faktů), které vyvolává u veřejnosti zájem. Indikátor se tak stává relevantním proto, že relevantní je samo téma veřejného diskurzu, o kterém indikátor podává nějakou informaci. Velkou nebo malou tematickou relevanci neovlivňují samotné hodnoty/výsledky indikátoru, ale osobní postoje uživatelů. Z hlediska decizní sféry musí mít tematicky relevantní indikátor přímý vztah k politice a k jejím jednotlivým opatřením. Z toho plyne, že tento typ relevance obvykle vyplývá z přítomnosti tématu, nebo přímo z indikátoru ve strategických dokumentech municipality. Příkladem může být změna klimatu – toto komplexní téma se může prolínat řadou strategických dokumentů a může mít vazbu na dokumenty na národní a mezinárodní úrovni. Indikátory, které hodnotí mitigační anebo adaptační opatření města (např. uhlíková stopa či počet dnů s extrémními teplotami), tak budou mít velkou te-

matickou relevanci. Tematická relevance – a samozřejmě dále srozumitelnost a pochopitelnost – mohou být v očích veřejnosti postačujícími kritérii kvality indikátoru. Z hlediska odborníků, kteří indikátory vytvářejí a interpretují, však dostatečné nejsou [Rickard et al. 2007; Hák, Janoušková, Moldan 2016; Hák a Janoušková 2019].

Další důležitou vlastností indikátoru je indikátorová relevance. Indikátorová relevance vyjadřuje, zda navržený indikátor charakterizuje (vystihuje, vysvětluje) co nejlépe fakt, o kterém přináší informaci. Mezi daným faktem a indikátorem má existovat těsný vztah [Bunge 1975]. Relevance indikátoru je zde zaručena tím, že indikátor vychází z vědeckých teorií, nebo – pokud tyto teorie nejsou k dispozici – je zajištěna zavedením sady indikátorů. Uživatel indikátoru by měl vždy vědět, zda a do jaké míry je indikátorová relevance zaručena (to musí posoudit odborníci zabývající se daným tématem).

Vezměme si opět jako příklad komplexní jev klimatické změny. Indikátorovou relevanci je nutno brát do úvahy nejen při výběru nejvhodnějšího, tedy nejrelevantnějšího indikátoru (k dispozici jsou indikátory o teplotě zemského povrchu, emisích skleníkových plynů, úbytku ledu na pólech, počtu extrémních jevů), ale také při interpretaci výsledků [Hák, Kovanda, Weinzettel 2012]. Celkové emise skleníkových plynů státu nebo města mají zcela jinou vypovídací hodnotu než stejný ukazatel v měrném vyjádření na osobu. Zajištění indikátorové relevance je možné např. statistickým testováním souvislosti mezi indikátorem a hodnoceným faktem nebo zavedením sady indikátorů, které hodnotí různé aspekty daného faktu či jevu (indikátory tak svou relevanci vzájemně posilují).

Dalším zásadním kritériem kvality indikátorů je jejich **věrohodnost** (kredibilita). Toto kritérium zajišťuje, že indikátory jsou konceptuálně a metodicky správné. Znamená to tedy, že způsob hodnocení daného faktu vychází z nejnovějších vědeckých poznatků akceptovaných vědeckou komunitou a publikovaných v odborné literatuře [Bauler et al. 2007; Verma a Raghubanshi 2018]. Kvalitu ovzduší lze kupříkladu hodnotit na základě hodnot koncentrací znečišťujících látek získaných z imisního monitoringu, nebo můžeme stejný fakt hodnotit pomocí aplikace CityAir, kam občané dobrovolně zaznamenávají své pocity týkající se kvality ovzduší. Je zřejmé, že kredibilita prvního přístupu k měření je výrazně vyšší, a tudíž pro rozhodovací procesy použijeme indikátor založený na objektivním měření (což nijak nesnižuje význam subjektivně založených přístupů k hodnocení kvality životního prostředí). Mezi oběma kritérii – kredibilitou a relevancí – existuje souvislost: indikátor musí být kredibilní, aby byl také relevantní. Malá kredibilita indikátoru (nesprávný koncept, neověřená metoda či nepřesná data) by zapříčinila zpochybnitelné informace o sledovaném jevu a indikátor by byl v důsledku nerelevantní. Hodnocení kredibility tedy musí probíhat současně s hodnocením indikátorové relevance. Může se stát, že pro hodnocení sledovaného faktu můžeme volit mezi více kredibilními indikátory – potom z nich vybíráme ten, který nejlépe vystihuje sledovaný fakt, tj. indikátor s největší relevancí.

Jiným podstatným kritériem indikátoru je jeho **legitimita**. Legitimita se vztahuje k procedurální stránce tvorby indikátoru. Má zaručit, že indikátory byly vytvořeny odborníky s odpovídající kvalifikací a že jsou zahrnuta důležitá hlediska všech zájmových skupin a všechny aspekty související s hodnoceným tématem [Nisio, De Carolis, Losurdo 2014; Crabtree 2020]. Jako součást tohoto kritéria může být zvažována srozumitelnost indikátoru pro jeho uživatele či jeho schopnost zvýšit povědomí o sledovaném faktu. Zohlednění kritéria srozumitelnosti pro uživatele je vždy žádoucí. Někteří autoři uvádějí jako důležité kritérium dostupnost dat pro tvorbu indikátoru, finanční náročnost apod. [Nathan a Reddy 2010]. Tato „technická“ kritéria ale nesmí převážit kritéria věrohodnosti a relevance, kdy by se hodnotila fakta, pro něž existují data a indikátory, a nikoliv fakta, která by bylo žádoucí hodnotit kvůli jejich velké důležitosti (relevanci).

Uvedená kritéria kvality indikátorů udržitelného rozvoje jsou známa a velké instituce je mají zavedené jako součást procesu kvality informací, např. ve formě metainformací nebo profilu kvality indikátoru [Munoz 2005; Eurostat 2019]. Většinou však chybí operacionalizace těchto kritérií a v praxi se proto využívají spíše ty snadnější, jakými jsou dostupnost nebo porovnatelnost indikátorů [Hák, Janoušková, Moldan 2016]. Každý indikátor nebo indikátorová sada je tak vždy určitým kompromisem snah o tvorbu či výběr indikátorů s co nejvyšší mírou kvality a existujících informací a znalostí.

Analýza Metodiky hodnocení udržitelných měst na základě kritérií kvality indikátorů

V teoretické části práce jsme uvedli, že metodik pro hodnocení udržitelného rozvoje na místní úrovni existuje celá řada. Často však neznáme proces jejich tvorby a můžeme tudíž jen odhadovat míru aplikování kritérií kvality indikátorů, pokud jsou součástí hodnotící metody. V této práci na základě teoretického výzkumu, konkrétně analýzy Metodiky hodnocení udržitelných měst, specifikujeme charakter indikátorů použitých v Metodice na základě uvedených hlavních kritérií jejich kvality. Naše analýza se opírá o dlouhodobou participaci na tvorbě a implementaci Metodiky v praxi a také o náš dlouhodobý výzkum indikátorů udržitelného rozvoje, včetně jejich kvalitativních kritérií [viz např. Moldan, Janoušková, Hák 2012; Hák et al. 2015; Janoušková, Hák, Moldan 2018; Hák a Janoušková 2019].

Zaměřme se tedy nyní na analýzu Metodiky hodnocení udržitelných měst z pohledu tematické relevance. Jak bylo uvedeno v teoretické části práce, autoři vycházeli při tvorbě Metodiky z témat, která mají původ v tzv. Aalborských závazcích. Porovnání témat Metodiky a Aalborských závazků ukazuje odlišnost témat a následně i indikátorů, které z témat vycházejí. Rozdíl není pouze v jiném názvu témat a závazků, ale i v obsahu. Kupříkladu téma vzdělávání a výchovy je v Aalborských závazcích zmíněno v obecné rovině – je uvedena potřeba rovného přístupu ke vzdělávání a osvětě občanů. Oproti tomu Metodika obsahuje

vzdělávání a výchovu jako samostatné téma (členěné do více oblastí) a navíc se potřeba vzdělávání a osvěty prolíná dalšími tématy, jakými jsou např. doprava a mobilita, zdraví, sociální prostředí či globální odpovědnost.

Na tomto případě lze demonstrovat, že témata a následně indikátory Metodiky hodnocení udržitelných měst byly podrobeny kritickému zkoumání s výsledným upravením pro potřeby municipalit České republiky. Nedošlo tedy k prostému převzetí Aalborských závazků, byť by bylo možné argumentovat, že společná vize evropských místních samospráv vznikla jako výsledek dlouhodobého participativního procesu a je ji proto možno chápat jako dostatečně tematicky relevantní. Pro zajištění maximální tematické relevance indikátorů byly v rámci tvorby základů Metodiky pořádány workshopy, jichž se účastnili zástupci všech na hodnocení zainteresovaných stran. Pracovní skupinu každého tématu vedli experti (akademici a odborníci z různých typů organizací). Jejich rolí bylo přinést do diskuse koncepty, které jsou v odborné komunitě považovány v daném tématu z hlediska udržitelného rozvoje za podstatné, a konfrontovat významnost těchto konceptů s názory dalších aktérů – mj. zejména zástupců místních samospráv. Experti společně s dalšími účastníky témata strukturovali do dílčích oblastí – jejich počet byl limitován na počet čtyř v jednom tématu a cílem tak bylo vybrat témata nejvýznamnější (nejrelevantnější). Následně je experti rozpracovali do návodných otázek, které oblasti detailněji specifikovaly. Opět byla snaha limitovat počet otázek tak, aby bylo téma dostatečně operacionalizováno, ale aby jejich počet nepřekročil hranici proveditelnosti (kritérium náročnosti – finanční, odborné, časové). Specifikace tématu návodnými otázkami zajistila tematickou relevanci indikátoru, protože musel poskytnout odpověď na tematicky jasně specifikovanou otázku.

V dalším kroku – po rozčlenění témat do oblastí a definování návodných otázek – experti vybrali indikátory nejlépe poskytující odpovědi na návodné otázky (zajištění indikátorové relevance, tedy vztahu mezi sledovaným jevem a indikátorem). Při výběru byla zvažována i kredibilita indikátorů. V případě volby více indikátorově relevantních ukazatelů byla zvažována dostupnost dat a náročnost tvorby indikátoru s cílem umožnit municipalitám sebehodnocení bez nadměrné personální a finanční zátěže. Limitován byl i počet indikátorů přiřazených návodným otázkám, kdy důvodem byla akceptovatelnost rozsahu sebehodnocení municipalitami. Kupříkladu velmi relevantní jev nakládání se srážkovými vodami v obci je možné hodnotit několika způsoby/indikátory a vždy s vysokou indikátorovou relevancí i přijatelnou kredibilitou. Přijatý způsob stanovení indikátoru je podíl plochy zastavěného území obce, odkud je odváděna dešťová voda tak, aby plnila ekologické funkce v území a nebyla jen odvedena do kanalizace. Tato metoda je datově dostupná (využití mapových podkladů a ideálně geografického informačního systému) a z hlediska náročnosti je proveditelná (i s možností kvalifikovaného odhadu).

Důležitým kritériem byla dostupnost dat, snahou tedy bylo zajistit, aby pro relevantní a kredibilní indikátory byla dostupná data, ideálně z veřejných zdrojů. Metodika (2012) prošla pilotním testováním v několika městech, kdy kvůli dostupnosti dat došlo k dílčím úpravám návodných otázek a indikátorů. Další revize Metodiky (2017) proběhla v odstupu pěti let, kdy byly již dostatečné zkušenosti s její aplikací. Doplněna byla důležitá nová témata, návodné otázky a indikátory, zároveň došlo k výraznějším změnám indikátorů tam, kde se ukázal problém s jejich aplikací (personální, technická či finanční náročnost) a došlo ke zlepšení srozumitelnosti Metodiky. Návodné otázky a indikátory obsažené v Metodice byly mj. porovnány s informacemi uvedenými na portálu Mozaika,[2)] který přináší přehled aktuálních informací v oblasti udržitelného rozvoje (na národní i mezinárodní úrovni) včetně metodik a indikátorů pro hodnocení udržitelného rozvoje. Cílem tohoto kroku bylo ověřit relevanci, správnost a legitimitu nastavení jednotlivých oblastí, témat a indikátorů.

Celkový přístup k tvorbě Metodiky včetně procesu výběru či tvorby indikátorů dokládá, že kritérium legitimity bylo zajištěno. Témata, oblasti, návodné otázky i indikátory byly definovány participativně, na jejich výběru se podíleli důležití aktéři (odborníci, politici, úředníci státní správy i samosprávy, nevládní organizace). Odborný dohled nad celou tvorbou Metodiky byl zajišťován odborníky na daná témata s důrazem na metody hodnocení. Pro zvýšení legitimity i užitnosti Metodiky byly indikátory rozděleny do dvou kategorií: **hlavní indikátory**, jejichž zpracování je pro municipalitu povinné, a **indikátory doplňkové**, kde může být pro hodnocení využit buď indikátor navržený, nebo jiná informace, která sledovaný fakt dostatečně ozřejmí (byť třeba s nižší indikátorovou relevancí). V praxi však municipality ve většině případů využívají indikátory navržené, což jejich legitimitu potvrzuje.

Možnosti aplikace Metodiky

Přístupy obcí a měst ke strategii udržitelného rozvoje jsou velmi rozdílné – ve světě, v Evropské unii i v České republice [Krueger 2010; Moallemi et al. 2019]. Pokud zástupci municipalit považují udržitelný rozvoj za správný přístup k dosažení vysoké kvality života, pak zpravidla hledají cesty, jak porozumět konceptu samému i jeho hodnocení. Jejich pokročilost – zájem i znalosti – v tomto porozumění má zpravidla různou úroveň [Květoň et al. 2014]. Tomu by měly odpovídat i hodnotící systémy, které jsou municipalitám nabízeny. První vhled do ekonomických, environmentálních a sociálních aspektů udržitelného rozvoje mohou municipalitám poskytnout tzv. klíčové ukazatele *(headline indicators)*. Ty pomocí vybraných informací přibližují municipalitě

2) Portál Mozaika (https://mozaika-ur.cz/) vznikl společně s revizí Metodiky v rámci projektu „Mozaika“ (Spolupráce obcí ke zvýšení kvality veřejné správy za pomoci metody MA21 – CZ.03.4.74/0.0/0.0/15_019/0001814), podpořeného finančními prostředky Evropského sociálního fondu poskytnuty z Operačního programu Zaměstnanost (příjemce Národní síť Zdravých měst).

její silné a slabé stránky, poskytují nástroj pro komunikaci nebo pro porovnání s dalšími subjekty [Szopik-Depczyńska 2018]. Sada klíčových indikátorů udržitelného rozvoje pro města se již v ČR pilotně ověřuje [NSZM 2020]. Je třeba si uvědomit, že klíčové ukazatele nemohou postihnout dostatečný počet témat či oblastí udržitelného rozvoje a jejich tematická relevance tak může být omezena. Přesto mají velký potenciál, a to nejen na národní úrovni, ale právě při hodnocení a komunikaci témat udržitelného rozvoje municipalit [Pires, Fidélis, Ramos 2014].

Pro municipality, které se strategií udržitelného rozvoje zabývají již delší dobu, se jako vhodný hodnotící nástroj jeví právě Metodika. Municipalita podle ní nemusí zpracovávat Audit úplný, ale může volit jen ta témata udržitelného rozvoje, pro jejichž hodnocení je nějak motivována, tedy kupříkladu kde je potřeba zavést nějaká opatření a vyhodnotit jejich vliv, nebo kde je poptávka po detailnějších informacích ze strany politiků či veřejnosti. Zkušenost ukazuje, že municipality v Auditech realizují ta témata, která jsou zpracovatelům Auditu nejbližší, a z hlediska zpracování se jeví jako jednodušší (data jsou dostupná na úřadu, jedná se o kvalitativní popisy stavu). Velkou roli hraje také ochota zpracovatele začít se zabývat prací s indikátory. Zpracování Auditu v jednom tématu pak zpravidla iniciuje zpracování dalších tematických Auditů.

Jak již bylo uvedeno, počet oblastí, návodných otázek i indikátorů je v Metodice limitován. Chce-li municipalita hodnotit nějaké téma ve větším detailu nebo téma jiné, které Metodika neobsahuje, musí pracovat s dalšími hodnotícími nástroji nebo s jinými metodikami. Orientace v nich není snadná [Singh et al. 2009; Sala, Farioli, Zamagni 2013], ale pomoci mohou municipalitám i internetové portály přehledně zpřístupňující informace o hodnotících nástrojích, nebo přímo i data a indikátory. Tak je významným informačním zdrojem mj. expertní portál Mozaika, který shromažďuje aktuální informace v oblasti udržitelného rozvoje (na národní i mezinárodní úrovni). Jedná se zejména o metodiky a indikátory tematicky strukturované v souladu s Metodikou, které poskytují expertům i pracovníkům v rámci územně správních celků aktuální a ucelený přehled o dostupných podkladech využitelných pro hodnocení udržitelného rozvoje.

Využití různých relevantních a spolehlivých informačních zdrojů v zásadě představuje ideální stav, kdy municipalita díky Auditu udržitelného rozvoje systematicky sbírá a vyhodnocuje data a informace a svůj rozvoj řídí na základě důkazů.

Závěr

O praktické funkčnosti Auditů udržitelného rozvoje svědčí skutečnost, že municipality v ČR mají o zpracování Auditu zájem. Podle oficiálních statistik bylo v roce 2020 v platnosti třicet kompletních nebo dílčích Auditů měst a obcí [CENIA 2020]. Na rozdíl od podobných hodnotících systémů, jako je např. americký STAR [Elgert 2016], není zpracování Auditu zpoplatněno. Municipality a regiony mají díky podpoře z národní úrovně nejen příležitost Metodiku využít, ale po formálním přihlášení a zpracování sebehodnocení (Auditu) získat také nezávislou zpětnou vazbu od týmu expertů.

„If you can´t measure it, you can´t manage it" – tento okřídlený citát amerického ekonoma P. Druckera se ani za půl století nestal bezobsažným klišé. Hodnocení je součástí rozhodovacího procesu každé municipality, která usiluje o efektivní systém řízení. Pokud má být strategickým rámcem pro směřování obce udržitelný rozvoj, představují nástroje hodnocení a indikátory nezbytnou součást tohoto rámce. Práce s daty a indikátory udržitelného rozvoje klade vždy určité nároky na personální, časové i finanční kapacity. S podporou vedení municipality a využitím vlastních odborníků v úřadu je však tento postup reálný. A pokud indikátory splňují uvedená kritéria kvality, lze předpokládat, že budou přínosně využívány pro strategické řízení v praxi municipalit a regionů.

Použité zdroje:

Ambiente Italia, 2003. *European Common Indicators*. Towards a local sustainability profile. Final project report. Milano, Italy.

Ameen, R. F. M., Mourshed, M. and Li, H., 2015. A critical review of environmental assessment tools for sustainable urban design. *Environmental Impact Assessment Review*, 55, pp. 110–125.

Barry, J., 2003. *Communicating a politics of sustainable Development*. Eolss Publishers: Oxford, UK.

Bauler, T., Douglas, I., Daniels, P., Demkine, V., Eisenmenger, N., Grosskurth, J., Hák, T., Knippenberg, L., Martin, J., Mederly, P. and Prescott-Allen, R., 2007. Identifying methodological challenges (pp. 49–64). In: *Sustainability indicators: a scientific assessment*. Washington, DC: Island Press

Bhagavatula, L., Garzillo, C., and Simpson, R., 2013. Bridging the gap between science and practice: An ICLEI perspective. *Journal of cleaner production, 50, pp. 205–211*.

Bond, A., Morrison-Saunders, A. and Pope, J., 2012. Sustainability assessment: the state of the art. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 30(1), pp. 53–62.

Brilhante, O., and Klaas, J., 2018. Green city concept and a method to measure green city performance over time applied to fifty cities globally: Influence of GDP, population size and energy efficiency. *Sustainability*, 10(6), p. 2031.

Broto, V. C., Allen, A. and Rapoport, E., 2012. Interdisciplinary perspectives on urban metabolism. *Journal of Industrial Ecology*, 16(6), pp. 851–861.

Brugmann, J., 1997. Is there a method in our measurement? The use of indicators in local sustainable development planning. *Local Environment*, 2(1), pp. 59–72.

Bunge, M., 1975. What is a quality of life indicator? *Social indicators research*, 2(1), pp. 65–79.

Carmin, J., 2003. Non-governmental organisations and public participation in local environmental decision-making in the Czech Republic. *Local Environment*, 8(5), pp. 541–552.

CENIA 2020. Místní Agenda 21 – Audity udržitelného rozvoje. [cit. 1. 5. 2021]. Dostupné na: www: https://audity.ma21.cenia.cz/

CI2, 2013. *Společné evropské indikátory*. [cit. 1. 5. 2021]. Dostupné na: www: https://ci2.co.cz/cs/spolecne-evropske-indikatory-eci.

Cohen, M., 2017. A systematic review of urban sustainability assessment literature. *Sustainability*, 9(11), p. 2048.

Crabtree, A., 2020. Sustainability indicators, ethics and legitimate freedoms. *In Sustainability, Capabilities and Human Security* (pp. 51–74). Palgrave Macmillan, Cham.

Delloite, 2019. *Index kvality života 2019: Říčany opět v čele, největším skokanem je Přelouč* (tisková zpráva). [cit. 1. 5. 2021]. Dostupné na: www: https://www2.deloitte.com/cz/cs/pages/press/articles/index-kvality-zivota-2019.html

Dizdaroglu, D., 2017. The role of indicator-based sustainability assessment in policy and the decision-making process: A review and outlook. *Sustainability*, 9(6), p. 1018.

EC, 2004. *Study on Indicators of Sustainable Development at the Local Level*. European Commission, Bruxelles.

EC, 2015. *Indicators for sustainable cities*. In-depth Report 12 produced for the European Commission DG Environment by the Science Communication Unit, UWE, Bristol. http://ec.europa.eu/science-environment-policy (accessed 1 February 2021).

Elgert, L., 2016. The double edge of cutting edge: Explaining adoption and nonadoption of the STAR rating system and insights for sustainability indicators. *Ecological Indicators*, 67, pp. 556–564.

EU, 2019. *Introducing the EU's Green City Tool – Compendium*. Directorate-General for Environment, Luxembourg.

EU, 2020. Green city tool. http://webgate.ec.europa.eu/greencitytool/topic/e (accessed 1 February 2021).

Eurostat, 2019. *Quality Assurance Framework of the European Statistical System*. Version 2.0. Eurostat, Luxembourg.

Evans, B. and Theobald, K., 2003. LASALA: evaluating local Agenda 21 in Europe. *Journal of Environmental Planning and Management*, 46(5), pp. 781–794.

Farvacque-Vitkovic, C., and Kopanyi, M., 2019. Better Cities, Better World: *A Handbook on Local Governments Self-Assessments*. World Bank Publications.

Fraser, E. D., Dougill, A. J., Mabee, W. E., Reed, M. and McAlpine, P., 2006. Bottom up and top down: Analysis of participatory processes for sustainability indicator identification as a pathway to community empowerment and sustainable environmental management. *Journal of environmental management*, 78(2), pp. 114–127.

Gasteyer, S. P. and Butler Flora, C., 2000. Modernizing the savage: Colonization and perceptions of landscape and lifescape. *Sociologia Ruralis*, 40(1), pp. 128–149.

Gibson, B., Hassan, S. and Tansey, J., 2013. *Sustainability assessment: criteria and processes*. Routledge.

Hák, T., Janoušková, S. and Moldan, B., 2016. Sustainable Development Goals: A need for relevant indicators. *Ecological indicators*, 60, pp. 565–573.

Hák, T., Janoušková, S. and Moldan, B., 2018. Chytré nebo udržitelné město? *Urbanismus a územní rozvoj*, 21(1), pp. 14–25.

Hák, T., Janoušková, S., 2019. *Kvalita života v regionech*. In: Pavlík, M. (Ed.), Regiony budoucnosti – spolupráce, bezpečí, efektivita. Inspirace pro rozvoj měst a regionů s příklady dobré praxe. Praha: Grada Publishing.

Hák, T., Janoušková, S., Whitby, A., Abdallah, S. and Kovanda, J., 2015. Indicator policy factsheets: a knowledge brokerage tool. *Sustainability*, 7(3), pp. 3414–3429.

Hák, T., Kovanda, J. and Weinzettel, J., 2012. A method to assess the relevance of sustainability indicators: Application to the indicator set of the Czech Republic's Sustainable Development Strategy. *Ecological Indicators*, 17, pp. 46–57.

Hák, T., Moldan, B. and Dahl, A. L., 2007. *Sustainability indicators*. SCOPE, Vol. 67, Paris.

Harris, A. and Moore, S., 2015. Convergence and divergence in conceptualising and planning the sustainable city: an introduction. *Area*, 47(2), pp. 106–109.

Holden, M., 2006. Sustainable Seattle: The case of the prototype sustainability indicators project. In Community *Quality-of-Life Indicators* (pp. 177–201). Springer, Dordrecht.

Jabareen, Y., 2008. A new conceptual framework for sustainable development. *Environment, development and sustainability*, 10(2), pp. 179–192.

Janoušková, S., Hák, T. and Moldan, B., 2018. Global SDGs assessments: Helping or confusing indicators? *Sustainability*, 10(5), p. 1540.

Janoušková, S., Hák, T., Švec, P. (Eds), 2017. *Metodika hodnocení udržitelných měst. Audit udržitelného rozvoje pro realizátory MA21 v ČR*. 3. vydání. Praha: NSZM.

Kates, R. W., Clark, W. C., Corell, R., Hall, J. M., Jaeger, C. C., Lowe, I., McCarthy, J. J., Schellnhuber, H. J., Bolin, B., Dickson, N. M. and Faucheux, S., 2001. Sustainability science. *Science*, 292(5517), pp. 641–642.

Krueger, R., 2010. Smart growth and its discontents: An examination of American and European approaches to local and regional sustainable development. *Documents d'anàlisi geogràfica*, 56(3), pp. 409–433.

Kveton, V., Louda, J., Slavik, J. and Pelucha, M., 2014. Contribution of Local Agenda 21 to practical implementation of sustainable development: The case of the Czech Republic. *European Planning Studies*, 22(3), pp. 515–536.

Lafferty, W.M. and Eckerberg, K. eds., 2013. *From the Earth Summit to Local Agenda 21: working towards sustainable development*. Routledge.

Lorencová, E. K., Slavíková, L., Emmer, A., Vejchodská, E., Rybová, K. and Vačkářová, D., 2021. Stakeholder engagement and institutional context features of the ecosystem-based approaches in urban adaptation planning in the Czech Republic. *Urban Forestry & Urban Greening*, 58, p.126955.

Lynch, A. J. and Mosbah, S. M., 2017. Improving local measures of sustainability: A study of built-environment indicators in the United States. *Cities*, 60, pp. 301–313.

Lynch, A. J., Andreason, S., Eisenman, T., Robinson, J., Steif, K. and Birch, E. L., 2011. *Sustainable urban development indicators*. Penn Institute for Urban Research.

Mascarenhas, A., Coelho, P., Subtil, E. and Ramos, T. B., 2010. The role of common local indicators in regional sustainability assessment. *Ecological indicators*, 10(3), pp. 646–656.

Moallemi, E. A., Malekpour, S., Hadjikakou, M., Raven, R., Szetey, K., Moghadam, M. M., Bandari, R., Lester, R. and Bryan, B. A., 2019. Local Agenda 2030 for sustainable development. *The Lancet Planetary Health*, 3(6), pp. e240–e241.

Moldan, B., Janoušková, S. and Hák, T., 2012. How to understand and measure environmental sustainability: Indicators and targets. *Ecological Indicators*, 17, pp. 4–13.

Munoz, P. D., 2005. Indicators for EU policy making: the example of structural indicators. Statistics, *Knowledge and Policy*, p. 385.

Nathan, H. S. K. and Reddy, B. S., 2010. *Selection criteria for sustainable development indicators*. Indira Gandhi Institute of Development Research (IGIDR), India.

Nisio, A., De Carolis, R. and Losurdo, S., 2014. Use of performance information in Italian municipalities: some empirical evidences. *Administratie si Management Public*, (22), p. 6.

NSZM, 2020. Mozaika – *Sada klíčových indikátorů udržitelného rozvoje ORP*. [cit. 1. 5. 2021]. Dostupné na: www: https://mozaika-ur.cz/cz/metodiky/indikatory-orp.

Pace, R., Churkina, G. and Rivera, M., 2016. *How green is a "Green City"? A review of existing indicators and approaches*. Working paper, Institute for Advanced Sustainability Studies, Potsdam.

Pánek, J., 2018. Emotional maps: Participatory crowdsourcing of citizens perceptions of their urban environment. *Cartographic Perspectives*, (91), pp. 17–29.

Parris, T. M. and Kates, R. W., 2003. Characterizing a sustainability transition: Goals, targets, trends, and driving forces. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 100(14), pp. 8068–8073.

Pesqueux, Y., 2009. Sustainable development: a vague and ambiguous "theory". *Society and Business Review*.

Phillis, Y. A., Kouikoglou, V. S. and Verdugo, C., 2017. Urban sustainability assessment and ranking of cities. *Computers, Environment and Urban Systems*, 64, pp. 254–265.

Pinfield, G., 1996. Beyond sustainability indicators. *Local Environment*, 1(2), pp. 151–163.

Pires, S. M., Fidélis, T. and Ramos, T. B., 2014. Measuring and comparing local sustainable development through common indicators: Constraints and achievements in practice. *Cities*, 39, pp. 1–9.

Purvis, B., Mao, Y. and Robinson, D., 2019. Three pillars of sustainability: in search of conceptual origins. *Sustainability science*, 14(3), pp. 681–695.

Reed, M. S. and Dougill, A. J., 2002. Participatory selection process for indicators of rangeland condition in the Kalahari. *Geographical Journal*, 168(3), pp. 224–234.

Rickard, L., Jesinghaus, J., Amann, C., Glaser, G., Hall, S., Cheatle, M., Le Kama, A. A., Lippert, E., McGlade, J., Ruffing, K. and Zaccai, E., 2007. *Ensuring policy relevance*. (pp. 65–82). Washington, DC: Island Press.

Sala, S., Farioli, F. and Zamagni, A., 2013. Progress in sustainability science: lessons learnt from current methodologies for sustainability assessment: Part 1. *The international journal of life Cycle Assessment*, 18(9), pp. 1653–1672.

Sharifi, A. and Murayama, A., 2013. A critical review of seven selected neighborhood sustainability assessment tools. *Environmental impact assessment review*, 38, pp. 73–87.

Singh, R. K., Murty, H. R., Gupta, S. K. and Dikshit, A. K., 2009. An overview of sustainability assessment methodologies. *Ecological indicators*, 9(2), pp. 189–212.

Stiglitz, J. E., Sen, A. and Fitoussi, J. P., 2009. *Report by the commission on the measurement of economic performance and social progress*.

Szopik-Depczyńska, K., Cheba, K., Bąk, I., Stajniak, M., Simboli, A. and Ioppolo, G., 2018. The study of relationship in a hierarchical structure of EU sustainable development indicators. *Ecological indicators*, *90*, pp. 120–131.

Tanguay, G. A., Rajaonson, J., Lefebvre, J. F. and Lanoie, P., 2010. Measuring the sustainability of cities: An analysis of the use of local indicators. *Ecological Indicators*, 10(2), pp. 407–418.

Turcu, C., 2012. Re-thinking sustainability indicators: local perspectives of urban sustainability. *Journal of Environmental Planning and Management*, 58, pp. 1–25.

Vaidya, H. and Chatterji, T., 2020. SDG 11 Sustainable Cities and Communities. In *Actioning the Global Goals for Local Impact* (pp. 173–185). Springer, Singapore.

Valentin, A., and Spangenberg, J. H., 2000. A guide to community sustainability indicators. *Environmental impact assessment review*, 20(3), pp. 381–392.

van Oudenhoven, A. P., Schröter, M., Drakou, E. G., Geijzendorffer, I. R., Jacobs, S., van Bodegom, P. M., Chazee, L., Czúcz, B., Grunewald, K., Lillebø, A. I. and Mononen, L., 2018. Key criteria for developing ecosystem service indicators to inform decision making. *Ecological Indicators*, 95, pp. 417–426.

Verma, P. and Raghubanshi, A. S., 2018. Urban sustainability indicators: Challenges and opportunities. *Ecological indicators*, 93, pp. 282–291.

WCED, 1987. *Our Common Future*. World Commission on Environment and Development, Oxford University Press, Oxford.

Zwart, R., Kamphof, R., Hollander, K., and Iwaarden, A., 2012. *Activities of the European Union on sustainable urban development. A brief overview*. European Metropolitan Network Institute: The Hague.

doc. RNDr. Svatava Janoušková, Ph.D.
doc. PaedDr. Tomáš Hák, Ph.D.
prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc., dr. h. c.
Centrum pro otázky životního prostředí
Univerzita Karlova

ENGLISH ABSTRACT

The Sustainable Development Audit as an effective tool for evaluation of sustainable development of towns and cities in the Czech Republic, by Svatava Janoušková, Tomáš Hák and Bedřich Moldan

What is or is not a sustainable city can be understood intuitively. Nevertheless, current definitions are too vague to provide a relevant basis for sustainability-focused management of towns and cities. The Sustainable Development Audit was introduced ten years ago as a practical tool to be used by Czech municipalities to identify the strengths and weaknesses of cities as related to principles of sustainable urban development. Since then the Audit has become an important analytical material for strategic and conceptual documents of all sustainable municipalities. This article is an analysis of the Methodology for Evaluation of Sustainable Cities, which is the starting component of the Audit. Instead of theoretical concepts and models, which are either too simplistic or too complex and inapplicable in practice, this Methodology is based on international principles of local sustainability (known as the Aalborg Commitments) transformed into guideline questions and indicators. Our analysis is focused on major quality criteria of these indicators: relevance, credibility and legitimacy. The article puts the Sustainable Development Audit in the Czech Republic into the current international context in terms of evaluation in sustainable development.

EVROPSKÝ ÚZEMNÍ ROZVOJ PO COVIDU
VÝZVY A VIZE[1)]

Klaus R. Kunzmann

Covid-19 udržuje svět v napětí. Pandemie nutí příslušníky lidské společnosti zůstávat doma a udržovat vzájemný odstup. Odborníci na plánování mají více času číst i psát. Pandemie bude v příštím desetiletí běžným zdůvodněním, proč to či ono nemohlo být realizováno. Řada států uzavřela hranice. Budou se nově posuzovat problémy a vyvíjet vize. Knižní trh zaplaví v příštích letech populární i akademické publikace s covidovou tematikou, ale zájem o ně brzy opadne. Pandemie nemusí nutně znamenat smrt utopií v Evropě, jak předpovídá Ulrike Guérotová [Guérot 2020, s. 291]. Novou vlnu nadšení pro účinnou evropskou politiku územního rozvoje však covid-19 nevyvolá. A nevyvolá ji ani dokument Územní agenda 2030 – Budoucnost pro všechny, který byl schválen v prosinci 2020 u příležitosti neformální schůzky ministrů pro územní plánování, územní rozvoj a teritoriální soudržnost.

Po pandemii – jejíž ukončení není ještě v zimě 2020/2021 v dohledu – se politická jednání v Evropě budou přizpůsobovat hospodářským prioritám. Jde o zajištění pracovních míst. Zda doba po covidu (a brexitu) Evropu stmelí, či naopak dále rozmělní, nelze zatím předvídat. Především však ekonomická a politická realita znemožní dosáhnout cílů vytyčených Územní agendou 2030.

Ekonomickou realitou je, že neoliberální tržní hospodářství pod vlivem mocného a politikou stěží kontrolovatelného finančního systému bude i v následujících desetiletích určovat, kde v Evropě budou pracovní místa zajištěna a v kterých regionech světa budou nově vznikat, aby mohly být v Evropě levněji nabízeny a spotřebovávány produkty a služby [Collier 2008; Tooze 2018].

Realitou politickou je, že Evropská unie musí a zároveň chce v kontextu politického střetávání USA a Číny, dvou světových mocností rozdílných politických systémů a společenských hodnot, nalézt cestu ke zvládnutí problémů způsobených pandemií. Otázkou je, zda se po dvou či třech letech nevrátí ke starým rutinním postupům, jako tomu bylo svého času po španělské chřipce v letech 1918–1919 [Barry 2005]. Rovněž je politickou realitou – a pandemie to opět jednou zřetelně potvrdila – že v posledních letech nabral na síle nacionální egoismus nejen v USA, Čínské lidové republice či Turecku, ale i v Evropě. Pod vlivem populistických uskupení, která se cítí být ponechána napospas svému osudu a mají strach, že odevzdají pracovní místa migrantům, nebo že budou ve stáří tratit na svém blahobytu, mají vlády jednotlivých států a jejich technokratičtí poradci na zřeteli především perspektivu vlastní země. Evropský sen byl úspěšný mírový projekt. Protože však mír není již starost mladého mileniála, je stále obtížnější prezentovat Evropu jako sen. Sen americký ani sen čínský nejsou modely pro Evropu vhodné. V tomto napjatém prostředí podstupuje projekt Evropa náročné zatěžkávací zkoušky, v nichž i přes stále velkorysé finanční přísliby z Bruselu obstává jen s velkou námahou.

Dobře formulovaný souhrn cílů vyváženého územního rozvoje, jakým je Územní agenda, je jedním z prostředků, jak mírně vybočit z kolejí ekonomické problematiky, která územní rozvoj v Evropě předurčuje, ale napjatou situaci jejím prostřednictvím nezastřeme. Covid-19 nesmetl ze stolu naději na Evropu, ale daleko odsunul realizaci evropského snu a také jednotnou a účinnou reakci na klimatickou změnu. Velmi pravděpodobně se brzy vrátí staré myšlení. Změní se toho v dohledné době jen málo, ale jeví se, že přinejmenším potěšení z dalekých cest bude nahrazeno láskou k vlasti a chytrá digitalizace společnosti pocítí vítr v zádech.
Pro budoucí územní rozvoj v Evropě existuje v podstatě jen dvojí perspektiva. Buď bude Evropská unie pokračovat v liberální hospodářské politice a vynasnaží se přitom neopomínat záležitosti sociální, prosadí cíle související s životním prostředím a zajistí své vnější hranice, anebo se EU domluví se svými členskými státy na tom, že jako evropská laboratoř pro udržitelné hospodaření vyváže maloobjemový regionální koloběh ekonomiky a regionální potravinové řetězce ze závislosti na globálních proudech spotřebního zboží a zásobovacích korporátů. Aktéři reálné politiky se pak vynasnaží být prostředníkem mezi těmito dvěma polohami.

Co bude po covidu jinak?

Trendy, které formovaly politické konání a také podobu územního rozvoje a jeho cílů před pandemií, budou určující i v budoucnu. Pandemie jen posílí vývojové procesy, mezi něž patří:

1. Zpomalení globalizace
Existují první náznaky toho, že globalizace se po pandemii zpomalí ve *slowbalizaci*. Mnohé z celosvětových dodavatelských řetězců vymizí – ovšem jen tam, kde jsou spotřebitelé ochotni a schopni zaplatit víc za to, co spotřebovávají. Společnost Apple bude i po krizi odkázána na dodávky z Číny a na čínské kupce svých iPhonů. O kontinuitu se budou starat ti, kteří z globalizace profitují: podnikatelé v logistice, letectví, cestovním ruchu, zdravotnické ekonomice, ale i firmy oděvní, potravinářské či například květinářské, které budou navzdory inovativnímu domácímu agrárnímu podnikání odebírat produkty z celého světa.

1) Článek je v rámci veřejných licencí převzat z časopisu Nachrichten der ARL č. 3/2020. Překlad: Mgr. Jan Mattuš.

2. Znovuobnovení domova
Migrační vlny ze Sýrie, Afghánistánu a Afriky v roce 2015 mnoho lidí vyděsily. Tito lidé dostali strach z konkurence na trhu práce a zároveň se začali obávat o náboženské a kulturní hodnoty, třebaže ty přišly o mnoho ze svého významu už dávno před migrační vlnou. V důsledku covidu byly stavěny nové mentální i fyzické bariéry na obranu vlasti proti zavlečeným virům. Se vzestupem populismu se změnil etablovaný systém politických stran. Tradiční strany přišly o značnou část podpory současně s proměnou západního průmyslového sektoru na sektor služeb.

3. Urychlení digitalizace společnosti
Covid-19 enormně urychlil digitalizaci ve všech oblastech života a práce [e-shopping, výuka online, elektronické zdravotnictví, e-logistika; Kunzmann, 2020a]. Digitalizace života a světa práce bude po krizi dále posilovat. Lidé ve městě i na venkově budou využívat digitální služby doslova od kolébky po hrob. Instituce veřejné zprávy budou stále více služeb a participace nabízet již jen online. Vysoké školy, které se během lockdownu musely přeorientovat na online výuku, využijí impuls digitalizace k jejímu rozšíření do rutinních oblastí vzdělávání. Důsledkem bude další podpora komercionalizace vysokých škol. Duální studijní plány nabydou na významu pod vlivem vítězného tažení těchto forem studia.

4. Dominance ekonomických cílů nad požadavky ekologickými
Navzdory vyjádřením o mnohostranné politické vůli bude mít v důsledku covidu politickou prioritu zajištění pracovních míst. Zelený úděl, který Evropská unie vyhlásila se značnou empatií roku 2019, však posílí i zelenou ekonomiku [COM 2019]. Výroba obnovitelných energií, nové koncepce mobility a ekologicky smysluplná zemědělská produkce budou intenzivněji subvencovány veřejným sektorem a realizovány ekologicky uvědomělými podnikatelskými subjekty a nadacemi. Ekologickými argumenty bude podložena digitalizovaná kontrola znečištění ovzduší a spotřeby energií a vody. Covidem způsobený ústup mezinárodního leteckého provozu se pozitivně projeví na stavu životního prostředí.

5. Hospodářský rozvoj orientován na budoucnost jen v určitých oblastech
Nezávisle na covidu se budou evropská města a metropolitní oblasti dále šířit do svého zázemí. Tyto urbánní oblasti budou polycentrické a budou profitovat z územně-funkčního dělení úkolů mezi městské jádro a města malé a střední velikosti. Jelikož inovativní rozvoj vědy pokládáme za klíč k regionální konkurenceschopnosti, bude do těchto oblastí vázán výzkum a vývoj, a to zejména v okolí prestižních univerzit, vědeckých parků a celosvětově aktivních průmyslových podniků. Blahobyt vyšší střední třídy, která v těchto urbánních oblastech žije, dále poroste a bude posilovat ekonomiku druhého bydlení ve venkovském zázemí.

6. Inteligentní systémy mobility
Budoucí rozvoj evropské infrastruktury se bude především soustředit na propojování těchto urbánních oblastí prostřednictvím rychlých datových dálnic, inteligentních rychlostních komunikací, vysokorychlostní kolejové dopravy a efektivně provozovaných mezinárodních letišť. Jako kompenzace budou v městských centrech poptávány cyklistické stezky a zóny bez automobilové dopravy. V závislosti na tlaku občanské společnosti bude postupně budována regionální dopravní infrastruktura v ekonomicky silných urbánních oblastech, a to pomocí zvýšených investic do veřejné dopravy a inteligentních mobilitních systémů.

7. Více bydlení ve městě?
Názory na dopad covidové krize na trh bydlení ve městech se prozatím rozcházejí. Jedni očekávají, že práce formou home office umožní renesanci suburbanizace, neboť je to způsob, jak obejít vysoké náklady na bydlení ve vnitřních částech města. Jiní počítají s razantním poklesem cen bydlení, protože mnoho kancelářských a obchodních prostor v městských centrech projde přestavbou na byty. Jisté je pouze to, že nabude rezidenční funkce městských center, třebaže z tohoto trendu nebudu všichni obyvatelé profitovat.

8. Komerční a kulturní muzealizace městských center
V důsledku pandemie a nezadržitelného nástupu nakupování online přežijí v centrech malých, středních i velkých měst jen obchody, které se vynasnaží o kreativní a multifunkční nabídku. Jedině města, jimž se v rámci územní a stavební politiky podaří udržet v centru byty, urbánní produkci a živnosti zaměřené na řemeslnou údržbu budov a veřejných urbánních prostor a zahrad, mohou doufat, že jejich centra zůstanou živá.

9. Digitální kultura a zábava
K největším poraženým covidové krize roku 2020 patří kultura. Společně se zábavním průmyslem a na něm závislými nedigitalizovanými subjekty kulturní a kreativní ekonomiky utrpěla kulturní krajina Evropy – a s ní část kreativních vrstev společnosti – za dočasného lockdownu i po něm nejvíce. Vývojové tendence, které o sobě dávaly již dříve vědět, nabyly za krize zřetelných kontur. Po covidu budou města nucena krátit výdaje na kulturu a přenechat ještě větší díl nabídky volnému trhu. Nezbývá než doufat, že prosperující střední třída bude ochotna vydávat více peněz za nedigitalizovatelnou kulturní spotřebu.

10. Transformace cestovního ruchu
S covidem a souvisejícím uzavřením hranic dočasně pominuly cestovatelské zájmy Evropanů. To má pro jednotlivé oblasti ekonomiky a některé regiony v Evropě závažné hospodářské následky. Po odeznění krize se budou oblasti cestovního ruchu a turismus jako takový jen pomalu zotavovat. Mnohé malé a střední podniky, které jsou na domácím i mezinárodním cestovním ruchu závislé, nepřežijí výpadky nastalé během platnosti vládních omezení. Naopak výletní cíle v zázemí urbánních oblastí budou nabývat na významu jako lokality druhého bydlení pro příslušníky městské střední třídy. Ve městech poklesne nabídka ubytování typu Airbnb.

11. Příklon k sebezásobování potravinami
Trendy, které směřují k potravinářskému zásobování regionálními výrobky, vedly v posledním desetiletí i navzdory

vyšším nákladům k upřednostňování této produkce, což se odrazilo i v nabídce nákupních řetězců. Covid-19 s sebou nese pokračování tohoto trendu. Zvýší se poptávka, neboť zdravá výživa po skončení krize dále získá na významu. Stále více zemědělských podniků v urbánních regionech se přeorientuje na bioprodukci.

12. Snižování počtu obyvatel venkovských oblastí

Evropské venkovské oblasti, které neprofitují z cestovního ruchu, budou i bez ohledu na covidovou krizi nadále přicházet o populaci. Zemědělské produkci, podporované digitalizací a sezónní zaměstnaností při sklizni, bude dominovat velkoobjemová výroba nebo specializace (např. víno, ovoce, zelenina). Sociální služby pro zůstávající populaci (vzdělávání, zdravotnictví) budou digitalizovány a intenzivně subvencovány z veřejného sektoru, ať regionálního, státního, nebo evropského. Nemnozí obyvatelé měst budou naopak hledat změnu fádního života v objevování nových forem života a práce na venkově. Plochy nevhodné pro zemědělskou produkci budou postupně zalesňovány nebo jinak navraceny přírodě.

Pokud nedojde k velkým nepředvídatelným světovým politickým konfliktům, nebudou se výzvy, před nimiž budou stát města a regiony Evropy v roce 2030, zřejmě příliš lišit od problémů současných. Musí je brát v potaz aktéři na všech úrovních plánování a rozhodování, pokud chtějí či jsou nuceni činit strategická rozhodnutí v záležitostech územního rozvoje. První empirické poznatky ze zimního období 2020/2021 ukazují, že covid-19 spíše urychluje převládající trendy a budou se dále prohlubovat hospodářské, sociální i územní nerovnosti. Snahy o redukci těchto nerovností prostřednictvím politiky sociálněji orientovaného tržního hospodářství nenaleznou politickou oporu. Ekonomický vývoj bude i v příštím desetiletí dán tržně zaměřenou západní ideologií, vůči níž ani Čínská lidová republika nedokázala nasadit přesvědčivou alternativu. Globální finanční systém s rozhodující úlohou dolaru a moci amerických bank bude západnímu obchodování velet nadále. Pravděpodobnost, že se země Evropy v příští dekádě semknou navzdory rozdílným politickým, kulturním a ekonomickým zájmům, není velká. K tomu přistupuje skutečnost, že ze zřejmých historických i aktuálních příčin nebude možné využít příležitostí k užší spolupráci s Ruskem a Čínou [Macaes 2018]. Předpovědi k budoucnosti územního plánování v Evropě lze kvůli rámcovým podmínkám, stávajícím i očekávaným, vyslovovat jen velmi obtížně.

Vize

Utopií s Evropou souvisejících existuje velmi mnoho. Od doby, kdy Thomas More roku 1516 vydal své epochální dílo Utopia, zabývaly se myšlenkami o společenských utopiích Evropy celé generace autorů. Jelikož se ale utopie často zaměňují za ideologie, jsou zároveň považovány za cosi „iracionálního, nebezpečného a extremistického“ [Trojanov 2019]. Nehledě na scénáře geopolitické, existuje ovšem skutečně územních vizí v Evropě jen málo. Územní budoucnost Evropy hraje v politickém a ekonomickém diskursu koncem druhé dekády 21. století jen podřízenou roli. Zůstala víceméně koncentrována do očekávání znevýhodněných regionů, že z Bruselu přijdou příspěvky na lokální projekty, a nadějí mnoha plánovačů, že se na plánování i realizaci těchto projektů budou podílet. Nesčetné dokumenty hovoří o snahách Evropské komise podporovat rozvoj měst a regionů v Evropské unii. Politický diskurs je však z většiny opanován nacionální perspektivou.

V 70. a raných 80. letech minulého století se Evropská rada ve Štrasburku snažila o vize pro evropský prostor a vyzývala evropské vědce, aby rozvíjeli pro Evropu scénáře a vize, na něž dnes v archivech padá prach [Kunzmann–Rojahn 1977; Kunzmann 1982]. Koncepce evropského územního uspořádání (EUREK) schválená roku 1999 v Postupimi je minulostí. Její doplňování a aktualizace neměly politickou prioritu, nepočítá se s nimi ani nadále a s ohledem na místo v hierarchii politických hodnot by ani nemělo smysl. Ambiciózní scénář, který vznikl jako projekt v rámci programu ESPON roku 2014, dospěl k závěru, že Evropa má být koncipována otevřeně a polycentricky [ESPON 2014; Kunzmann–Spiekermann–Wegener 2015]. Ovšem zatímco osvícení, liberálně smýšlející odborníci samozřejmě vítají každý pokus o plánování Evropy jako územního celku s otevřenými hranicemi a polycentricky založeným územním rozvojem, konzervativní politická uskupení v celé Evropě raději hranice zavírají, aby chránili vlast a její bohatství před migrací a žadateli o azyl.

Na základě jiného projektu programu ESPON spekulovali o územní budoucnosti Evropy Kai Böhme a Christian Lüer [Böhme–Lüer 2016]. V rámci dvou vizí nazvaných Perseverance (business as usual) – **Vytrvalost** (obvyklý provoz) a Metamorphosis (circular economy and equality) – **Proměna** (kruhová ekonomika a rovnost) je prošlapávána cesta k budoucnosti prostřednictvím vědeckého zkoumání a ekonomické integrace.

Roku 2017 předložila také Evropská komise k diskusi pět scénářů budoucnosti Evropy, avšak jejich územní dimenze nijak konkretizovány nebyly. Tato skutečnost jen podtrhuje, že územní důsledky politiky jen zřídka zůstávají v zorném poli zúčastněných.

Cesty k budoucnosti Evropy

Ač se do roku 2030 v Evropě zřejmě mnoho nezmění, je představitelná trojí cesta k její blízké budoucnosti (viz vyobrazení). Jaké by to asi bylo, kdyby se Evropa po covidem způsobeném pozastavení snah o teritoriální kohezi vrátila k dystopické mozaice národních států, do sebe zahleděných a uzavřenými hranicemi vymezených? Co by se dělo, kdyby dva, tři či čtyři evropské makroregiony braly dvěma, třemi nebo dokonce pěti rychlostmi do vlastních rukou územní rozvoj? Anebo je možné, že EU vyjde z krize posílená a jednotná a převezme s utěsněnými vnějšími hranicemi a vysokými obvodovými zdmi sebevědomou roli prostředníka mezi Čínou a USA?

1. Evropa 2050 jako dystopické souostroví?

Covid-19 prozatím zastavil další územní integraci Evropy. Krize ještě více posílila nacionalistické a populistické proudy. V souladu s politikou americ-

kého a britského střihu *my country first* určují i územní rozvoj většiny zemí Evropské unie. I když každý rád využije ekonomické výhody jednotného hospodářského trhu a evropské zóny volného obchodu, ochota akceptovat celoevropská pravidla a pojímat Evropskou unii nejen jako hospodářskou zónu, ale i jako politickou moc, je minimální. Bohatší země na severu a západě přestávají chtít finančně vypomáhat chudším členským státům na jihu a východě. Přispívají už jen okrajově na silně zredukovaný evropský rozpočet. Výrazně zkráceny byly prostředky na zemědělskou a kohezní politiku. To má zásadní dopady na kvalitu života evropských občanů v regionech nejsilněji postižených pandemií. Populistická hnutí v celé Evropě dosáhla svých cílů. Namísto kooperace dominují nacionální zájmy a regionální politika. Cíl spočívající ve zmírnění teritoriálních nerovností v Evropě je ještě vzdálenější než před krizí. Rozšíření Evropské unie o země jihovýchodní Evropy se odkládá.

2. Evropa jako pětirychlostní unie?

Vyjednávání hlav států a předsedů vlád Evropské unie v létě 2020 s cílem zvládnout covidovou krizi ukázala, že má Evropa ještě velmi daleko k podobě solidárního společenství, třebaže byl dohodnut největší rozpočtový a finanční balíček v dějinách EU o celkovém objemu 1,8 bilionů eur, z toho 1 074 miliard, peněžní částky nerozdělovat pro nejbližší sedmiletý rozpočtový rámec a 750 miliard na konjunkturální a investiční program proti následkům pandemické krize. Takzvaná šetrná čtyřka – Nizozemí, Rakousko, Dánsko a Švédsko – dosáhla značných ústupků. To by mohlo být začátkem vývoje k unii různých rychlostí, jak se o ní již dříve spekulovalo, Evropě pěti makroregionů o různých rychlostech rozvoje. Skupina zemí unijního jádra (Nizozemí, Belgie, Lucembursko, Německo a Francie) by mohla nadále působit ve prospěch politické integrace a akceptovat společné rozpočty. Srovnatelná koncepce by mohla pojit severské země se státy pobaltskými. Třetí skupina zemí (Španělsko, Itálie, Portugalsko, Slovinsko, Chorvatsko, Řecko, Malta, Kypr), která neakceptuje integrační politiku zemí jádra EU, se rozhodne na obranu svých zájmů těsněji spolupracovat. Čtvrtá skupina zemí ve střední a východní Evropě (Rakousko, Česká republika, Polsko, Maďarsko a Slovensko) sleduje ve věci kooperace s Evropskou unií vlastní strategie. A pátá skupina stávajících a potenciálně nových členských států (Bulharsko, Rumunsko, Severní Makedonie, Srbsko a Albánie) koordinuje své politické a ekonomické zájmy v součinnosti s Ukrajinou, Běloruskem, Arménií, Gruzií a Tureckem. Územní důsledky, jimiž se další vývoj projevuje v těchto pěti skupinách, jsou různé. Ekonomické rozdíly mezi těmito skupinami zemí se po krizi začnou opět prohlubovat.

3. Evropa jako izolovaný, opevněný kontinent?

Mohutné migrační proudy z Blízkého a Středního Východu a Afriky do Evropy v roce 2015 hrály do karet populistickým hnutím po celé Evropě. Evropa na prvním místě! Za obzvláštní iniciativy několika členských zemí, zejména Polska, Maďarska a Rakouska, se Evropská unie rozhodla uzavřít přístup k evropskému trhu práce a evropskému sociálnímu systému. Evropská unie není již ochotna přijímat nové členy a rozšiřovat evropský vnitřní trh. Virtuální, ale dílem i fyzicky existující bariéra izoluje Evropu od zbytku světa. Jen několik bran pro kvalifikované odborné síly, lékaře jakož i levné zemědělské pracovníky zůstává otevřených. Pod intenzivním tlakem USA a NATO se podstatně navyšují výdaje na obranu. Politika studené války prožívá renesanci. Prostředky z kohezních fondů na rozvoj dopravní infrastruktury regionů v centru Evropy se z geopolitických důvodů přesouvají do oblastí okrajových a do vstupních měst na jihu a východě, neboť evropské společenství identifikovalo tyto finance jako potřebné právě tam na obranu před hrozbami terorismu. Do těchto míst plyne více podpory pro rozvoj technické infrastruktury, posilování regionální správy i rozvoj zemědělství. Přednost mají dopravní koridory, které tyto vstupní brány propojí s centrálněji položenými evropskými regiony. Soukromé investice a inovativní rozvoj vědy se naopak soustředí v centrálních oblastech, aby rizika související s hraničními regiony byla co nejnižší. Cestovní ruch a bytová výstavba ve většině z těchto okrajových oblastí stagnují. Klesá počet obyvatel a stagnují také ostatní ekonomická odvětví, která přímo nesouvisejí se zabezpečováním vnějších hranic.

Evropa po Covidu: Dystopické souostroví

Evropa po Covidu: Pětirychlostní unie

Evropa po Covidu: Izolovaný kontinent

Zdroj: Vlastní vyobrazení autora

Cesty k blízké budoucnosti Evropy

Ještě trochu vizionářství…

Myšlenkové hry, které si dále do budoucna představují územní důsledky politických rozhodnutí o infrastruktuře v Evropě (voda, energie, digitální sítě, urbánní oblasti, průmyslová výroba, rozvoj vědy, cestovní ruch a zemědělství), mohou naznačovat i nové směry skutečné evropské politiky územního rozvoje. Co by případně přinesla nová koncepce evropsko-africké spolupráce, která by šla dál než k tradičním formám nespravedlivé obchodní spolupráce a oprostila se od víceméně moralizující pastorální politiky rozvojové pomoci? Jak by mohla Evropská unie s budoucími balkánskými členskými státy profitovat z rozvojového potenciálu Blízkého Východu, kdyby po skončení Erdoganovy éry ignorovala dosavadní kontroverze s Tureckem? Která města a které regiony by profitovaly z překonání trvalého nesouladu členských zemí EU a poputinovského demokratického Ruska? A konečně: jaké by to bylo, kdyby permanentní strach z čínského nebezpečí mohla nahradit úzká euroasijská spolupráce s Čínou v rámci projektu nové hedvábné stezky? O tom všem jsme již v jiném textu spekulovali [Kunzmann 2020b].

Závěrem

Vizionářští myslitelé jako Jean Monnet, Konrad Adenauer, Robert Schumann nebo Jaques Delors po druhé světové válce postupně semkli evropské země a nastolili mír. Evropská unie se stala skutečností, ale pokrok jde šnečím tempem. Bude trvat ještě několik desetiletí, než bude realizována utopie politické, ekonomické, ovšem také územní integrace v Evropě, jak ji vyžaduje pečlivě formulovaná Územní agenda 2030. Návrh na doplňování územní agendy Evropské unie popisuje, co si přejí odborníci na územní plánování [BMI 2020]. Následky, které covid způsobil městům a regionům, budou politickou krajinu Evropy zaměstnávat ještě dlouho, a to na všech úrovních plánování a rozhodování. V nejbližších letech bude nejvyšší prioritou ozdravení ekonomiky. K tomuto účelu budou vyčleněny miliardy eur, ovšem miliardy ještě neznamenají strategii [Weidenfeld 2020] a v konečném důsledku i ty zase pomohou jen městům a městským oblastem, které již před krizí prokazovaly, že umí v mezinárodní konkurenci měst obstát díky kreativním a inovativním strategiím.

Použité zdroje:

BARRY, J. M. (2005): The Great Influenza: The Story of the Deadliest Pandemic in History. London.

BMI – Bundesministerium für Inneres, Bau und Heimat (2020): Territorial Agenda. A Future for all Places (Draft). Berlin.

BÖHME, K.; LÜER, C. (2016): Europe's territorial futures: between daydreams and nightmares. In: Ukrainian Geographical Journal, 1, s. 29–40.

COLLIER, P. (2008): The Future of Capitalism. London.

COM – European Commisson (Eds.) (2017): White Paper and the Future of Europe: Reflections and Scenarios for the EU 27 by 2025. Brussels.

ESPON 2050 (2014): Making Europe Open and Polycentric. Visions and Scenarios for the European Territory towards 2050. https://www.espon.eu/topics-policy/publications/making-europe-open-and-polycentric (01. 10. 2020).

GUÉROT, U. (2020): Perspektiven für Europa und seine Demokratie(n) nach Corona. In: VOLLMER, M.; WERNER, K.: Die Corona-Gesellschaft. Analysen zur Lage und Perspektiven für die Zukunft. Bielefeld.

KUNZMANN, K. R. (1982): The European Regional Planning Concept. In: Ekistics, 294, s. 217–222.

KUNZMANN, K. R. (2020a): Smart Cities After Covid-19: Ten Narratives. In: disP – The Planning Review 221, 56/2, s. 20–31.

KUNZMANN, K. R. (2020b): Gedankenspiele zur räumlichen Zukunft von Europa. In: Planerin 06/2020.

KUNZMANN, K. R.; ROJAHN, G. (1977): Outline of a Concept of European Regional Policy – Pilot Study. Strasbourg.

European Regional Planning Study Series, No. 3, Council of Europe.

KUNZMANN, K. R.; SPIEKERMANN, K.; NEGENER, M. (2015): Deutschland in Europa: Ergebnisse des Programms ESPON 2013. Heft 6: Räumliche Szenarien für Europa 2050. Bonn.

MACAES, B. (2018): The Dawn of Eurasia. On the Trail of the New World Order. London.

TOOZE, A. (2018): How a Decade of Financial Crisis Changed the World. London.

TROJANOV, I. (2019): Alle Wege führen durch Utopia. In: IWMpost, 3.

WEIDENFELD, W. (2020): Zukunft Europa: Milliarden sind noch keine Strategie. In: Frankfurter Allgemeine Zeitung (14. 08. 2020).

***Klaus R. Kunzmann**, inženýr, doktor technických věd, doktor honoris causa (Newcastle), působil mezi lety 1974 a 2006 jako profesor na Fakultě územního plánování Technické univerzity v Dortmundu, do roku 1993 pracoval jako vědecký vedoucí Ústavu územního plánování, od roku 1993 byl na Technické univerzitě v Dortmundu profesorem programu Jean Monnet pro evropské územní plánování. Je čestným profesorem University College London a hostujícím profesorem na Jihovýchodní univerzitě v Nankingu v Číně. V současnosti žije a pracuje v Postupimi a Templinu.*

ENGLISH ABSTRACT

European spatial development after COVID-19: challenges and visions, by Klaus R. Kunzmann

COVID-19 continues to make the world nervous. The pandemic has forced society to stay at home and individuals to maintain their distance from each other. Planners have more time to read and write. In the decade to come, the pandemic will be a frequent justification for why this or that could not be implemented. Challenges and visions will be regarded in a different manner. The book market will be flooded with popular and academic publications about COVID-19, but interest in them will soon wane. The pandemic will not necessarily mean the end of utopias in Europe as predicted by Ulrike Guérot, but COVID-19 is unlikely to raise a new wave of enthusiasm for efficient European policies of spatial development. Nor will enthusiasm be generated by Territorial Agenda 2030, a document approved in December 2020 at an informal meeting of ministers for spatial planning, spatial development and territorial cohesion.

ATLAS MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE

Jaroslav Burian, Stanislav Šťastný, Radim Fojtík

Česko je zemí s dlouhou tradicí atlasové tvorby. Atlasy patří neodmyslitelně k výstupům, které vznikaly především na akademických pracovištích, nicméně v posledních letech roste jejich tvorba také z rukou soukromých firem. Svoje místo si na trhu našly také tematické atlasy jednotlivých krajů (např. Vysočina nebo Jihomoravský kraj), které mohou nacházet uplatnění i v oblasti regionálního rozvoje nebo strategického a územního plánování. Nový atlas, který vznikl ve spolupráci společnosti Urban Planner s Katedrou geoinformatiky Univerzity Palackého v Olomouci, má nyní také Moravskoslezský kraj. Příspěvek popisuje atlas z pohledu použitých dat, obsahu, mapových výstupů a také možného využití v oblasti regionálního rozvoje a strategického a územního plánování.

Atlasová tvorba v Česku

Atlas je většinou autorů [např. Voženílek, 2004; Čapek, 1992] popisován jako soubor map, které jsou vzájemně provázané svým účelem, měřítkem, tematikou a úrovní generalizace do jednotného a systematicky uspořádaného díla. Atlasy mohou být klasifikovány dle mnoha kritérií, nejčastěji dle účelu, zobrazeného území, obsahu nebo dle technického provedení. Podrobně se tvorbou atlasů v Česku zabývají komerční společnosti (autoatlasy nebo školní atlasy) státní instituce (např. ústavy Akademie věd) a dále potom akademická pracoviště, která vytvářejí především tematické atlasy (např. Univerzita Palackého v Olomouci, Česká zemědělská univerzita nebo Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava).

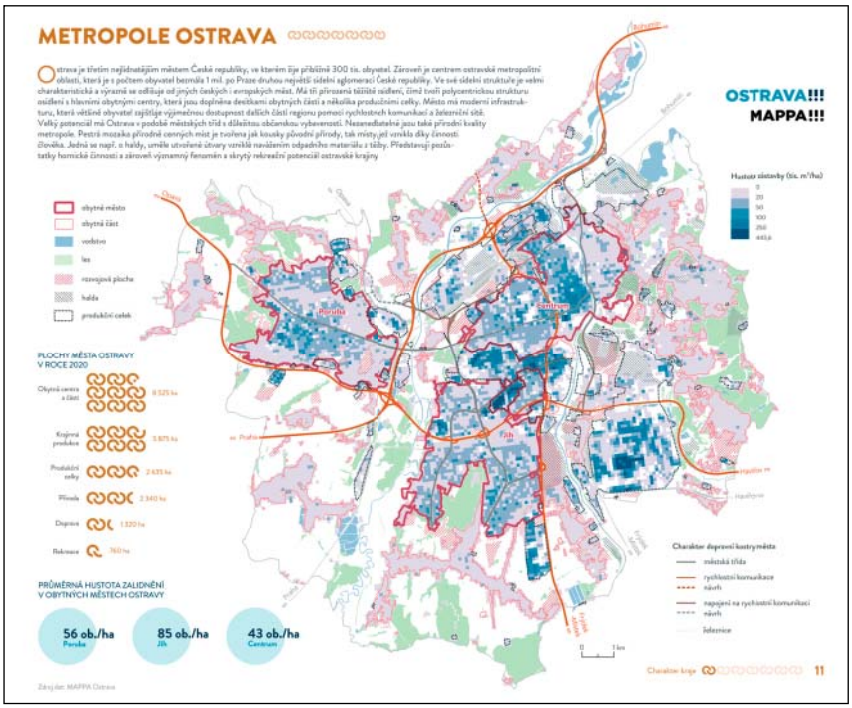

Atlasová tvorba má v Česku (dříve v Československu) dlouhou tradici, za zmínku jistě stojí rozsáhlá díla vzniklá v minulém století [Atlas republiky Československé RČS (1935), Atlas Československé socialistické republiky ČSSR (1966)]. Z moderních atlasů lze zmínit např. Atlas krajiny České republiky [2009] a potom celou řadu tematických atlasů – např. Atlas podnebí Česka [2007], Atlas fenologických poměrů Česka [2007] nebo Atlas činnosti speciálně pedagogických center [2013]. Významné jsou v posledních letech také aktivity studentů, kteří ve svých diplomových pracích vytvořili např. Statistický atlas Olomouce v infografickém provedení [2017] nebo Tematický atlas Olomouckého kraje v infografickém provedení [2020]. Význam a využitelnost regionálních tematických atlasů si uvědomují také jednotlivé kraje, a tak v minulosti vzniknul Tematický atlas Jihomoravského kraje [2017], Tematický atlas Kraje Vysočina [2015] a Tematický atlas Olomouckého kraje [2008].

Obsah atlasu

Atlas Moravskoslezského kraje je rozdělen do osmi kapitol odpovídajícím členění Strategie rozvoje kraje 2019–2027 (Strategie kraje), o které jsme psali v čísle 03/2020. Témata pokrývají jak obecné a očekávané oblasti (např. správu, přírodní podmínky nebo obyvatelstvo kraje), tak témata zaměřená na podnikání, vzdělání, dopravu, ochranu přírody nebo zdravotní a sociální služby. V atlase se tak můžete setkat s netradičními mapami, kterým předcházela poměrně náročná příprava dat. Mezi tyto specializované mapy patří například mapa nehodovosti, kriminality, časové dostupnosti krajského města či zdravotnické záchranné služby, připojení domácností na vysokorychlostní internet, vodní a větrné eroze, pivovary a jiné.

Snahou autorů bylo zpracovat jednotlivá témata nejen fakticky a kartograficky správně, ale především atraktivně v souladu s vizuálním stylem Moravskoslezského kraje. V atlase proto najdete celkem 532 prvků, z toho 111 map, 93 grafů a diagramů, 12 schémat, 74 tabulek a přehledů, 123 textových polí a 119 ilustrací (fotografie a loga). Oproti podobným atlasům, které si některé kraje v minulosti nechaly zpracovat, má Atlas Moravskoslezského kraje více než dvojnásobný rozsah a při jeho procházení vám jeden večer možná nebude stačit.

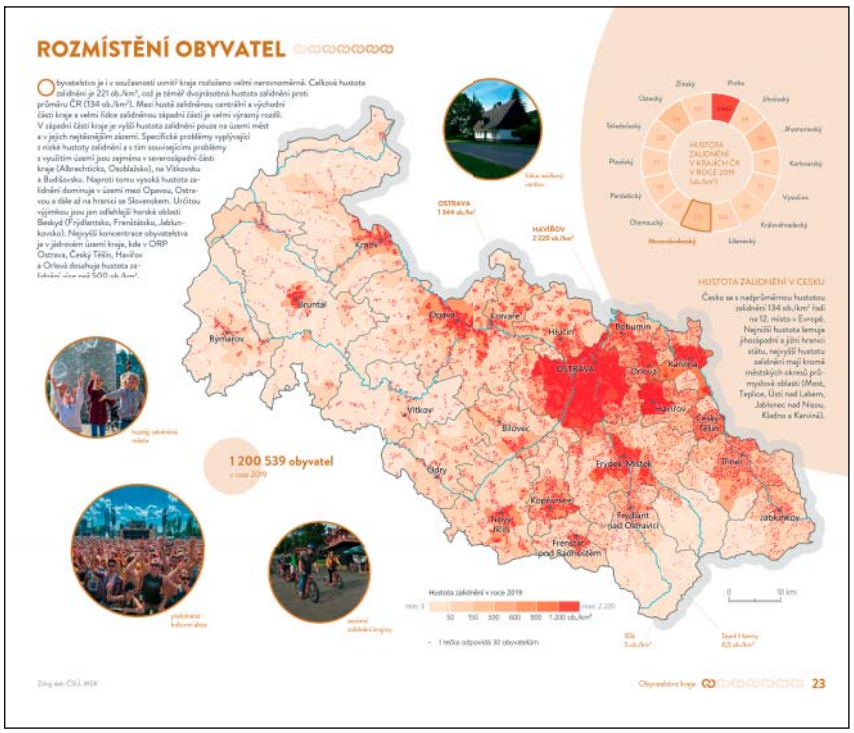

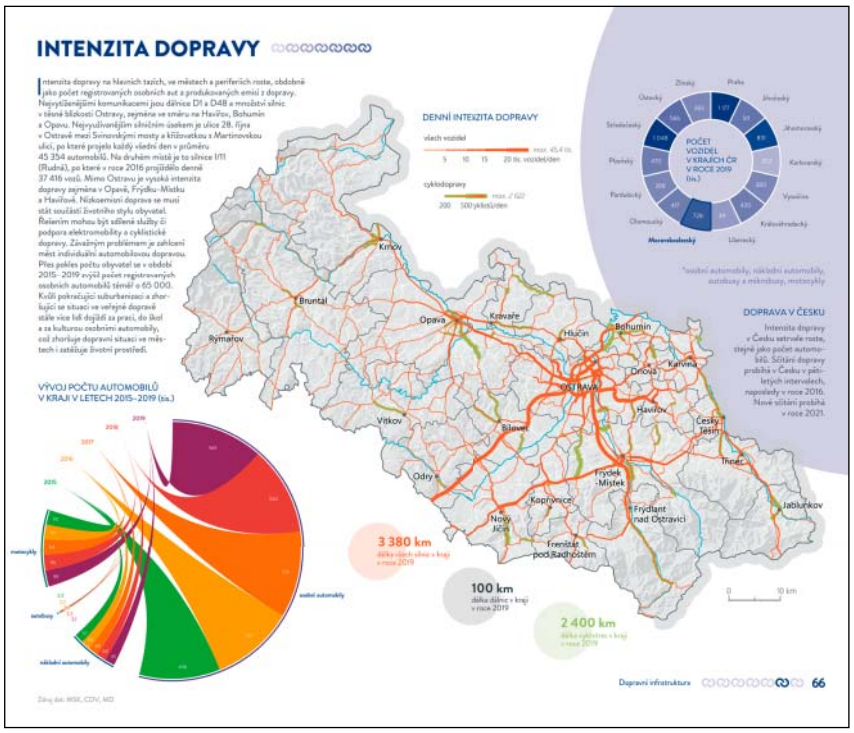

Mapy

Hlavní mapy jsou sestaveny v měřítku 1 : 500 000, vedlejší v měřítku 1 : 750 000. Převažují především kartogramy (za obce) a kartodiagramy (za ORP) doplněné bodovými znaky. Témata z oblasti přírodních podmínek využívají zejména metody bodových, liniových a plošných znaků. Většina map je doplněna také stínovaným reliéfem, který doplňuje informace o členitosti území a také působí jako atraktivní grafický prvek.

Významnými prvky téměř každé strany atlasu jsou nejen mapy, ale také doplňující infografika tvořená nejrůznějšími typy grafů nebo schémat. Hodnoty nebo vývoj tématu v čase jsou znázorněny prstencovým grafem. Jeden prstýnek je rozdělen na 18 segmentů reprezentujících poměrnou hodnotu zobrazovaného jevu. Porovnáním počtu prstýnků je možné získat kvantitativní srovnání prezentovaných hodnot. U většiny témat je uvedeno také grafické srovnání krajů pro vybraný ukazatel. Díky tomu je možné vyhodnocovat daný jev nejen v rámci kraje, ale také v porovnání s ostatními kraji.

Data

Základem atlasu je obrovské množství datových sad, bez kterých by takovéto dílo nemohlo vzniknout. V mnoha případech samotné vyhledání dat a jejich následné zpracování vyžadovalo více úsilí než samotná vizualizace. Jednalo se obvykle o přepočty dat do vhodných územních jednotek, jejich generalizace nebo agregace za delší časové období. Základními prostorovými daty pro tvorbu velké části mapových výstupů byla data ÚAP (územně analytických podkladů), data ze ZÚR (zásad územního rozvoje) a data od ČSÚ (Českého statistického úřadu).

Dále byla využita celá řada nejrůznějších datových sad, především od státních institucí. Jedná se například o Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo vnitra, Krajský úřad Moravskoslezského kraje, Agenturu ochrany přírody a krajiny, Český hydrometeorologický ústav, Český úřad zeměměřický a katastrální, Českou geologickou službu nebo Policii ČR. Část z nich je poskytována formou otevřených dat (Open data), což značně urychlilo tvorbu atlasu. Kromě toho byly využity také komerční databáze, a to informace o ekonomických subjektech od společnosti Bisnode a data o rychlostech dopravy prostřednictvím API Here WeGo. Za zmínku stojí také využití dat OpenStreetMap nebo dat z projektu WorldClim. Data pro detailní mapu Ostravy poskytnula MAPPA (Městský ateliér prostorového plánování a architektury). Pozitivní informací je, že naprostá většina dat je buď veřejně dostupná, nebo jsou k dispozici veřejné správě zdarma, tudíž podobný atlas je možné sestavit pro jakékoliv území Česka.

V atlase záměrně absentují témata dojížďky a vzdělanostní struktury obyvatel, neboť jde o datové sady sledované pouze v rámci SLDB, které probíhá jednou za desetiletí. Aktuálně dostupná data jsou k dispozici pouze z posledního SLDB v roce 2011 a jsou již značně zastaralá. Po zveřejnění dat z nového SLDB se tak bude nabízet využití těchto dat pro aktualizaci atlasu.

Využití atlasu

Mezi hlavní uživatele atlasu by měli patřit pracovníci veřejné správy, především krajského úřadu, ale také zaměstnanci městských úřadů. Největší využití může atlas nalézt u odborníků na územní a strategické plánování, na odborech regionálního rozvoje nebo jako podpůrný materiál pro výuku na školách.

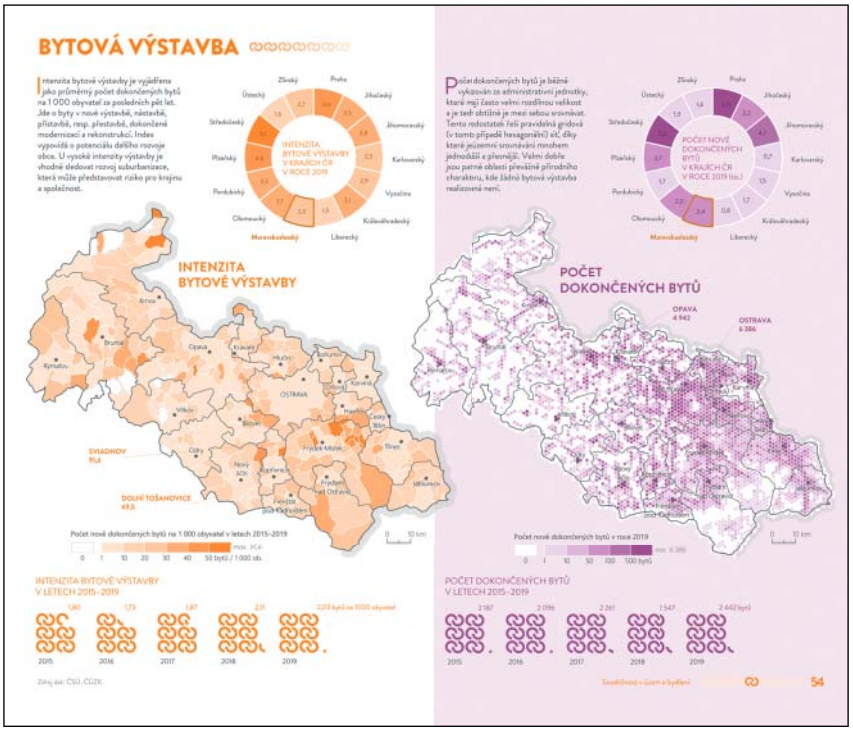

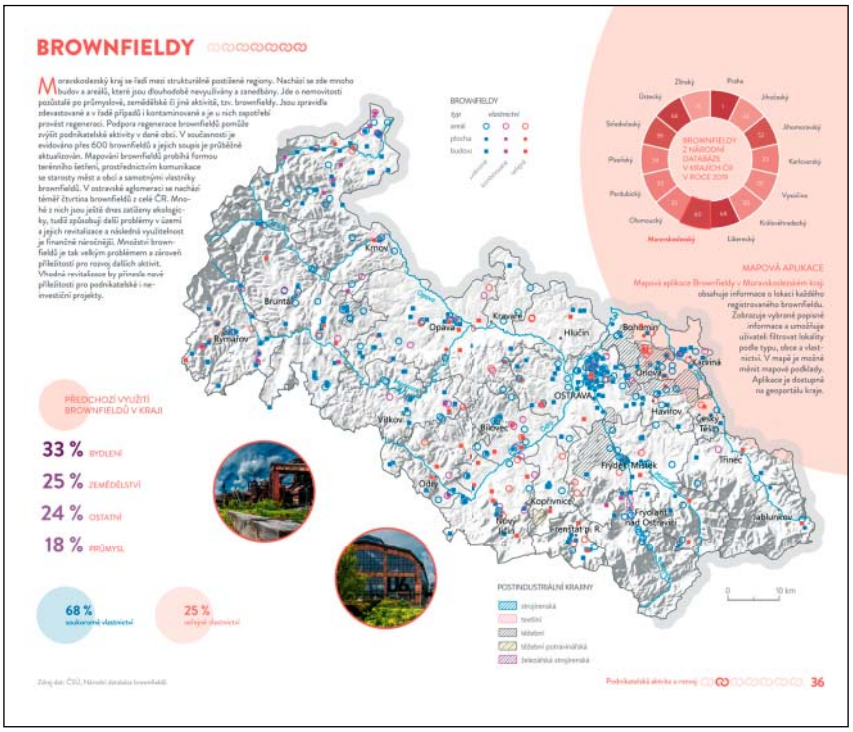

Kapitoly atlasu korespondují s prioritními tematickými oblastmi Strategie kraje tak, aby byly dokumenty vzájemně propojené. Další přidanou hodnotou je skutečnost, že v sobě atlas nese vyhodnocení hlavních a vedlejších indikátorů stanovených ve strategických cílech. Současně je možné celou řadu map využít také pro potřeby aktualizací územně analytických podkladů Moravskoslezského kraje, jelikož tematicky reflektují sledované jevy (část B) dle vyhlášky č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci, a o způsobu evidence územně plánovací činnosti.

Díky atraktivnímu grafickému zpracování, pestrosti témat a snadné dostupnosti však může být atlas zajímavý také pro širokou laickou a odbornou veřejnost.

Dostupnost atlasu

Atlas je sestaven jako interaktivní PDF soubor umožňující snadné procházení mezi jednotlivými kapitolami. Současně byla vytvořena také verze bez postranního interaktivního panelu, která je určena k tisku. Atlas je dostupný ke stažení na webu Moravskoslezského kraje (https://www.msk.cz/cs/temata/mapy/atlas-moravskoslezskeho-kraje-7374) a dále také na webu hrajemskrajem.cz (https://hrajemskrajem.cz/rozvoj-kraje/jak-jej-neznate) v podobě vložené prohlížečky (bez interaktivních funkcí). Doporučená citace atlasu je:

BURIAN, Jaroslav a kol. (2021): Atlas Moravskoslezského kraje: lidé, podnikání, prostředí. Olomouc: Urban Planner, s. r. o., pro Moravskoslezský kraj. 89 s. ISBN 978-80-270-9454-7.

Použité zdroje:

LÁSKA, V., PANTOFLÍČEK, J. (eds.). *Atlas republiky Československé RČS*. Vojenský zeměpisný ústav, Praha: Orbis, 1935. 55 s.

Atlas Československé socialistické republiky. Praha: Československá akademie věd, 1966.

ČAPEK, R. a kol. *Geografická kartografie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 373 s. ISBN 80-04-25153-6.

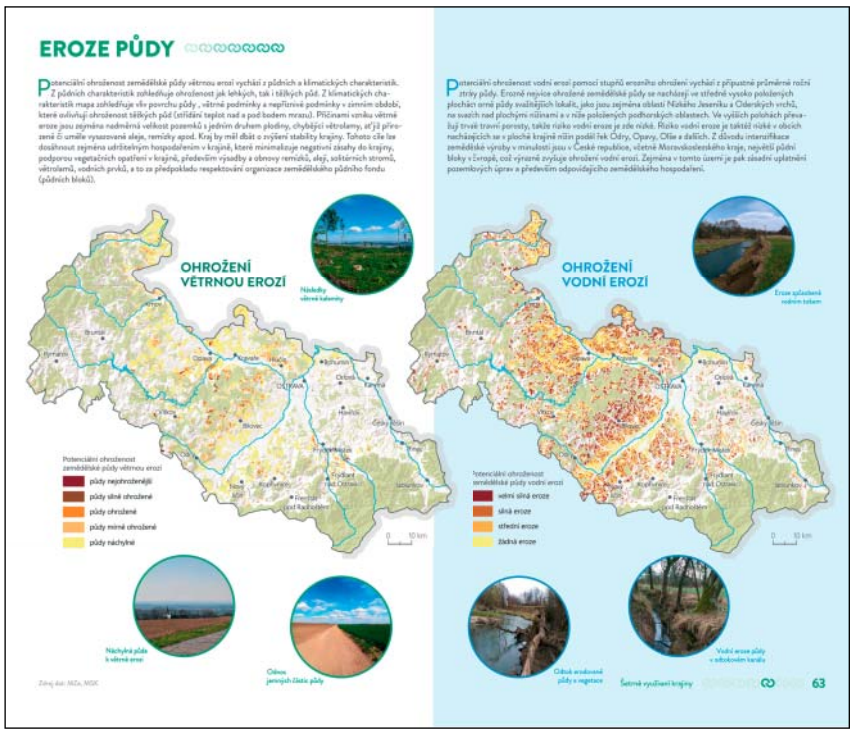

HÁJKOVÁ, L., VOŽENÍLEK, V., TOLASZ, R. a kol. *Atlas fenologických poměrů Česka /Atlas of the phenological conditions in Czechia*. Praha: Český hydrometeorologický ústav, 2012. 311 s. ISBN 978-80-86690-98-8.

HRNČIAROVÁ, T. a kol. *Atlas krajiny České republiky*. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky, 2009. 331 s. ISBN 978-80-85116-59-5.

MICHALÍK, J., VOŽENÍLEK, V., BRYCHTOVÁ, A., VONDRÁKOVÁ, A. *Atlas činnosti speciálně pedagogických center.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3464-3.

MÍKOVÁ, T., TOLASZ, R. a kol. *Atlas podnebí Česka / Climate atlas of Czechia*. 1. vyd. Praha: Český hydrometeorologický ústav, 2007. 255 s. ISBN 978-80-244-1626-7.

PORTEŠ, Martin. *Statistický atlas Olomouce v infografickém provedení* [online]. Olomouc, 2017 [cit. 9. 10. 2019]. Dostupné z: http://www.geoinformatics.upol.cz/dprace/bakalarske/portes17/. Bakalářská práce.

Tematický atlas Jihomoravského kraje. 3. vydání. Brno: Jihomoravský kraj, 2017. ISBN 978-80-7393-481-1.

Tematický atlas Kraje Vysočina. 2. vydání. Jihlava: Kraj Vysočina, 2015. ISBN 978-80-87521-27-4.

Tematický atlas Olomouckého kraje. Praha: Kartografie PRAHA, a. s., 2008. ISBN 978-80-7393-053-0.

ŽEJDLÍK, Jakub. *Tematický atlas Olomouckého kraje v infografickém provedení* [online]. Olomouc, 2020 [cit. 9. 10. 2019]. Dostupné z: http://www.geoinformatics.upol.cz/dprace/bakalarske/zejdlik20/. Bakalářská práce.

VOŽENÍLEK, V. *Aplikovaná kartografie I. tematické mapy*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 187 s. ISBN 80-244-0270-X.

doc. RNDr. Jaroslav Burian, Ph.D.
Katedra geoinformatiky
Přírodovědecká fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci

RNDr. Stanislav Šťastný
Urban Planner, s. r. o.

Mgr. Radim Fojtík
Oddělení strategického plánování
Krajský úřad Moravskoslezského kraje

ENGLISH ABSTRACT

An atlas of the Moravian-Silesian Region, by Jaroslav Burian, Stanislav Šťastný and Radim Fojtík

The Czech Republic is a country with a long tradition of making books of maps. Besides being an essential output of academic workplaces, atlases have become a point of growing interest for private publishers. Thematic atlases of particular regions such as the Region of Vysočina and the South Moravian Region sell well and can be used in regional development and strategic/spatial planning. An atlas of the Moravian-Silesian Region has recently been co-published by the agency Urban Planner and the Department of Geoinformatics of Palacký University of Olomouc. This article is a description of the atlas in terms of data used, content and map output as well as its potential for use in regional development and strategic and spatial planning.

URBANISTICKÝ PROJEKT ROKU 2021

Sedmý ročník celostátní přehlídky urbanistických prací **Urbanistický projekt roku 2021** byl poprvé ukončen večerem spojeným nejen s předáním cen, ale i s otevřením samostatné výstavy a vydáním reprezentačního katalogu, který návštěvníky a čtenáře seznamuje s celou letošní přehlídkou urbanistických prací. Webové stránky *www.stavbaroku.cz* získaly od veřejnosti pro vystavené projekty 15 738 hlasů. Vypisovatelé soutěže Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství, Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Český svaz stavebních inženýrů a Asociace pro urbanismus a územní plánování České republiky tak mohly konstatovat, že byla splněna slova ze záhlaví soutěžních podmínek: *„Cílem soutěže je seznámit nejširší odbornou i laickou veřejnost s důležitostí územního plánování. Soutěž je vypsána na podporu realizace kvalitních územních i regulačních plánů, urbanistických studií i koncepčních řešení částí územních celků, měst, obcí i krajiny."*

Jaká plynou poučení z posuzovaných prací? Jedním ze záměrů organizace soutěžní přehlídky bylo podpořit urbanistické modelování území, jeho prostorovou a regulační úlohu při vytváření veřejných prostorů a kompozičního utváření sídel. Zde praxe územního plánování, která se v posledních desetiletích soustředila na tvorbu funkčních územních plánů, zdaleka nevytváří jasná pravidla pro konkrétní zástavbu. Regulační plány, kterých je sotva desetina v porovnání s plány územními, nenašly snad vlivem legislativy či v důsledku „svobodné privatizace" území své uplatnění v takovém rozsahu, jako je tomu třeba v Německu nebo Rakousku, kde jejich počet je naopak násobkem územních plánů. Přitom česká zkušenost (jako příklad uveďme třeba dejvickou regulaci, výstavbu pražských vilových čtvrtí Hanspaulky a Ořechovky nebo Zahradního města), jsou ukázkou, jak je možné dlouhodobě zachovávat a rozvíjet území a vytvářet urbanisticky komponované veřejné prostory. Přitom tyto plány navázaly na zásady *Stavby měst podle uměleckých zásad* od Camilla Sitteho již v roce 1889 a byly prezentovány tehdy při regulaci Ostravy. S opuštěním státního plánování sídlištních celků (podrobnými územními plány, později územními projekty zóny) jako bychom na tuto formu přípravy území zapomněli. Nově přijatý stavební zákon, pod heslem zjednodušení, předpokládá jediné rozhodnutí zahrnující stávající územní rozhodnutí i stavební povolení. Přitom je také prosazována zásada zjednodušení dokumentace. Nejsložitější a často nejdelší fází územní přípravy investice je umístění stavby do konkrétního prostředí, pokud je definováno jen funkční plochou, na které má být konkrétní stavební záměr realizován. A právě zde bude často chybět podrobnější rozvaha o území. Proč nemáme připravené regulační plány, zda je to složitost jejich projednávání či jejich právní předurčení, nebo fakt, že jsou pro mnohé příliš svazující a neumožňují dynamické změny, nebo zda pořádek je na překážku „podnikatelského" přístupu, je asi na samostatnou úvahu. Soutěžní přehlídka je, věřme, dokladem, že se naše pozornost začíná znovu tímto směrem otáčet.

V posuzovaných projektech je věnována velká pozornost zástavbě brownfieldů a dalších „proluk" v územích, která zůstávají ve stávající zástavbě nedokončena a jejich funkční využití se dožilo. Navržená řešení lemují velké dopravní stavby, nebo upravují složité prostorové vazby v zastavěném území. Parcelace nových ploch se potýká s faktem, že jednotlivé záměry jsou často umisťovány v logice minulých pozemkových čar, které nelogicky limitují funkční i prostorové řešení, nemluvě o vazbě na okolní neřešené plochy. To je důsledkem komplikovaného hledání shody mezi vlastníky pozemků, jejichž vůle se na uspořádání území projevuje, a pro vytváření této shody zřejmě nemáme dostatečně vhodné právní a ekonomické nástroje.

Z šestnácti přihlášených projektů porota udělila 5 nominací. Z nich poté vybrala Urbanistický projekt roku 2021, udělila čestné uznání projektu, který byl zaslán ze Slovenska, a čestné uznání ČKAIT a ČSSI. Ocenění se dostalo i třem projektům, které vybrala veřejnost.

Vítězem a nositelem titulu Urbanistický projekt roku se stala **urbanistická studie „Bohdalec-Slatiny – brownfield Strašnice"**, kterou pro městskou část Praha 10 zpracovali Zdeněk Jiran, František Štáfek a Petr Máša z ateliérů Jiran a partner architekti, s. r. o., a SUM. architekti. Studie řešila velké rozvojové území v Praze 10, které přetváří a transformuje území brownfieldu protnuté železniční tratí na novou praž-

Urbanistická Studie Bohdalec-Slatiny – brownfield Strašnice, Praha 10

skou čtvrť. Studie stanovuje regulační podmínky pro sedm jasně definovaných souborů nové zástavby, které vytvářejí koncepci nové čtvrti, plynule navazující na okolní pražská území. Řešení zeleně se snaží o propojení nadmístní rekreační městské krajiny. Návrh jasně formuluje představu o měřítku a formě zástavbových struktur. Celkové řešení logicky a plnohodnotně navazuje na celoměstský systém dopravní a inženýrské infrastruktury a racionálně na ni napojuje novou zástavbu.

Urbanisticko-dopravní studie na řešení silničního koridoru X43 zpracovaná pro Kancelář architekta města Brna, p. o., kterou zpracovali Manar Chaker, Petr Skřička, Petr Pelčák, Miroslav Juren, Tomáš Kulhavý a Vladimír Novák z HBH Projekt, spol. s r. o., a Pelčák a partner architekti, s. r. o., získala nominaci na titul a cenu ČKAIT. Studie přináší velmi zajímavý podnět, jak s řešením integrace dopravních tras, tak na využití dříve poněkud nedefinovaných prostor mezi autonomně koncipovanými soubory dvou sídlišť s možností jejich propojení. Projekt dává jasnou představu o regulaci dostavby a vytváření veřejných prostor.

Terminál Smíchovského nádraží v Praze, technická studie autorů Martina Nápravníka a Jaroslava Wertiga ze SUDOPU Praha, a. s., a A69 – architekti, s. r. o., získala rovněž nominaci. Studie v rámci jednoho velkého konceptu sjednocuje provozní celky tohoto velmi významného dopravního uzlu (železniční nádraží, které je centrem celého souboru, stanice metra linky B, autobusový terminál a tramvajová trasa, automobilová obsluha a parkoviště i doprava cyklistická a pěší). Tento koncept je předpokladem racionálního rozvoje okolní zástavby a snížení dopravní zátěže na centrální prostor Smíchova.

Nominaci získalo i **propojení Nová Pivovarská – Karolina**, které pro statutární město Ostrava zpracovali Martin Staněk, Richard Průša, Tomáš Obruča, Ondřej Kocurek, Zdeněk Legerský, Martin Vilč, Michal Damek, Bedřich Nečas a Pavel Matyska z Dopravoprojektu Ostrava, a. s. Tento investiční záměr řeší regulační podmínky na dostavbu a přestavbu v návaznosti na širší historické centrum.

Urbanisticko-dopravní studie na řešení silničního koridoru X43, Brno

Terminál Smíchovské nádraží, Praha

Propojení Nová Pivovarská – Karolina, Ostrava

Předkládá etapové řešení dopravní a inženýrské obsluhy a optimalizuje řešení veřejných prostor a rozměry pro dostavbu jednotlivých nových objektů.

Nominaci získala i **urbanistická studie pro změnu územního plánu Nový Pavlov u Kladna**, kterou pro QEQ Czech, s. r. o., zpracovali Marek Janatka, Lucie Mejsnarová, Kateřina Hroníková, Martin Melena, Tomáš Chroust, Kateřina Maidlová, Markéta Ulmanová, z Visio, spol s r. o. Projekt je výsledkem vyzvané urbanistické soutěže zorganizované soukromým investorem. Projekt velkoryse navazuje na relativně malou obec a dává zajímavý námět na prostorové a funkční řešení, včetně otázek vodohospodářských, na dynamicky rostoucí uspořádání obcí ve Středočeském kraji.

Nový Pavlov (u Kladna)

Čestné uznání získal slovenský **projekt pro stavební povolení na celé území městská čtvrť Trnava-Prúdy**. Pro Terra Trnavia jej zpracovali Kalin Cakov, Metodiy Monev a Ján Obušek. Druhé čestné uznání získala **územní studie centrálního prostoru obce Háj ve Slezsku**, které udělil svoji cenu ČSSI. Tuto studii pro Obecní úřad Háj ve Slezsku zpracovali Tomáš Binder, Adéla Sanitráková a Petr Ondruška – krajinář z Atelieru 38, s. r. o. Od veřejnosti získal nejvíce hlasů projekt **Nový Pavlov (u Kladna) – 5 421**, dále urbanistická studie **využití území UP Bučovice II – 3 876** a **revitalizace bývalých kasáren Brno-Židenice – 2 537**.

Městská čtvrť Trnava-Prúdy

I další projekty posuzované v přehlídce přinesly řadu inspirativních námětů, jak se popasovat se složitostí územní regulace a u nás stále přetrvávající nejasností, jak nastolit udržitelná pravidla pro dané území. Snad proto také byla většina projektů doplněna rozsáhlou dokumentací technickou, ale i vizualizacemi a nezřídka i řešením konkrétních staveb. Je to možná i odrazem zkušenosti, jak často je při řešení konkrétních domů, jejich orientace a jejich kapacit porušováno urbanisty navržené řešení. Doufejme proto, že forma vzájemného předávání zkušeností, kterou soutěž Urbanistický projekt roku nepochybně je, získala letošním rokem jinou dimenzi, která nás dovede k pevnějšímu nalezení odpovědí o lepším využití urbanismu pro formování našich měst a obcí. Výsledky letošního ročníku jsou k takovému optimismu velkým příslibem.

Ing. arch. Jan Fibiger, CSc.
Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství

PROJEKT CORCAP

Projekt CORCAP (Capitalisation of TEN-T Corridors for Regional Development and Logistics) je mezinárodním projektem spadajícím pod program INTERREG, který zahrnuje deset projektových partnerů[1)] ze čtyř evropských zemí (Německa, Česka, Slovenska a Maďarska). Vedoucím projektovým partnerem je Saské ministerstvo regionálního rozvoje, Českou republiku zde zastupují KORDIS JMK a region Ústí nad Labem. KORDIS JMK má v rámci projektu realizovat průzkum kamionové dopravy na území České republiky a zejména Jihomoravského kraje. Úlohou Ústeckého kraje je zpracovat strategii dopadů vysokorychlostní železniční trati, která je vymezena právě na území kraje.

Cílem projektu je posílení spolupráce v oblasti nákladní dopravy a logistiky podél osy *Hamburk/Rostock – Drážďany – Praha – Vídeň/Bratislava – Budapešť* a zlepšit zapojení tohoto koridoru do regionálních rozvojových strategií v kooperačním prostoru CENTRAL EUROPE. V rámci projektu jsou projektovými partnery zpracovávány pilotní akce a akční plány se zadaným tématem pokrývající vybraná území. Dosažené výstupy mají sloužit jako podklady pro zpracování Nadnárodní kapitalizační strategie koridoru, která má přispět k lepšímu využití nových příležitostí v oblasti regionálního rozvoje a logistiky a ke zmírnění dopadů na životní prostředí, a to na základě snižování energie a podpory ekologicky šetrných způsobů dopravy.

Projekt CORCAP, který započal v roce 2019, je nyní ve své závěrečné fázi, kdy jsou představovány dílčí výstupy projektových partnerů. Dne 1. července 2021 proběhlo on-line jednání projektových partnerů, kde byly mj. představeny závěry z pilotní akce *Identifikace lokalit atraktivních z hlediska multimodální logistiky a zpracování profilů rozvoje v JMK a JZ Slovensku*, na které se podílí KORDIS JMK a slovenský Inštitút priestorového plánovania. V odpolední části jednání hlavní témata akčního plánu představili Josef Mareš pro Ústecký region a Květoslav Havlík pro Jihomoravský kraj. V závěru jednání byly shrnuty dosažené výstupy z projektu a byl představen základní návrh Nadnárodní kapitalizační strategie koridoru, která byla následující den předmětem diskuse v rámci Prvního nadnárodního jednání u kulatého stolu. Toto on-line jednání probíhalo pouze za účasti vedoucího partnera a přizvaných hostů z řad relevantních ministerstev, univerzit a výzkumných institucí. Česká republika zde byla zastoupena Filipem Novosádem (MMR), Františkem Nantlem (ÚÚR) a Luďkem Sosnou (MD).

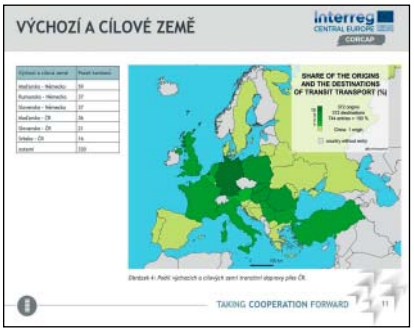

Dne 23. července 2021 byl v rámci projektu CORCAP uspořádán seminář na brněnské přehradě v hotelu Rakovec, kde byly prezentovány závěry z pilotních akcí CORCAP pro české a slovenské účastníky v národních jazycích. Zástupci KORDIS JMK, Vojtěch Elstner a Květoslav Havlík, zde představili přehled rozvojových záměrů železniční a silniční infrastruktury v Jihomoravském kraji a výsledky realizované analýzy zaměřené na nákladní železniční a silniční dopravu tranzitující Jihomoravským krajem.

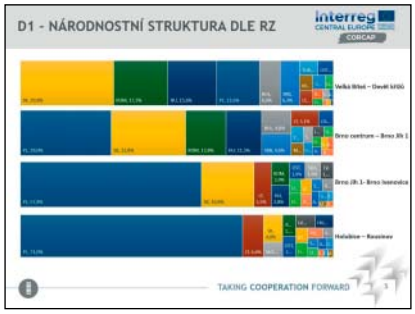

Na tomto semináři rovněž vystoupili vědečtí pracovníci z Masarykovy univerzity v Brně, Tomáš Paleta a Vilém Pařil, kteří představili závěry z analýzy mezinárodní přepravy v JMK a vize dopravy v roce 2050 pro ČR a JMK. Slovenskou stranu zde reprezentoval Filip Polonský z Inštitútu priestorového plánovania, který představil závěry dvou pilotních akcí, tj. *Mapování přeshraniční dostupnosti v regionu CENTROPE do roku 2050* a *Identifikace lokalit atraktivních z hlediska multimodální logistiky a zpracování profilů rozvoje v JMK a JZ Slovensku*.

Další jednání projektových partnerů má proběhnout v září 2021 v Ústí nad Labem, závěrečná konference projektu CORCAP je potom naplánována na listopad tohoto roku.

Ing. Elena Fedrová
Ústav územního rozvoje

1) Německo: Saské ministerstvo regionálního rozvoje (Saxon State Ministry for Regional Development), Přístav Rostock (Rostock Port), SBO (Sächsische Binnenhäfen Oberelbe), Evropské seskupení pro územní spolupráci pro „Novostavbu železniční tratě Drážďany–Praha“ (Eisenbahn-Neubaustrecke Dresden-Prag)
Česko: KORDIS JMK, Ústecký kraj
Slovensko: IPP (Inštitút priestorového plánovania)
Maďarsko: Institut KTI (Közlekedéstudományi Intézet), Dráhy GySEV (Györ-Sopron-Ebenfurti Vasút), Logistické centrum BSZL (Budapesti Szabadkikötő Logistikai)

CO PÍŠÍ JINDE

Světová architektura v Brně: Mezinárodní soutěž na nové hlavní nádraží vyhráli nizozemští architekti Benthem Crouwel

Je rozhodnuto – nové brněnské hlavní nádraží vznikne podle návrhu nizozemského ateliéru Benthem Crouwel Architects, který stojí za projektem nádraží v Rotterdamu nebo rekonstrukcí a dostavbou nádraží v Amsterdamu. Dle vítězů se brněnské nádraží stane novou branou do města a pozitivním impulzem pro vznikající čtvrť Trnitá na nábřeží řeky Svratky. Brňané získají moderní přestupní uzel a záruku dalšího rozvoje zdejší železniční dopravy. Výběr odborné poroty, ve které zasedla architektka Eva Jiřičná nebo urbanista Peter Gero, potvrdilo v tomto týdnu vedení města Brna i Správa železnic. Kancelář architekta města Brna vystaví jako organizátor soutěže všechny návrhy včetně velkého modelu nové čtvrti v Křížové chodbě brněnské Nové radnice na konci září.

Oceňovaná hlavní nádraží v nizozemském Rotterdamu, Amsterdamu nebo Haagu, ty všechny spojuje autorské jméno ateliéru Benthem Crouwel Architects. *„Autoři vítězného návrhu budou dohlížet na kvalitní zpracování projektové dokumentace nové budovy. Budou zárukou toho, že po dokončení bude nové nádraží nejen chloubou jižní Moravy, ale také místem, které budou cestující využívat opravdu rádi. Stávající předpoklad dokončení nové budovy hlavního nádraží směřuje do roků 2032 až 2035, kdy už bude hotová i část nové čtvrti Trnitá,“* říká náměstek generálního ředitele pro modernizaci dráhy Mojmír Nejezchleb ze Správy železnic.

Vítězný návrh brněnského nádraží ateliéru Benthem Crouwel Architects

Plynulé začlenění do městské sítě a obohacení veřejného života nové čtvrti, komfortní a snadné využití s vynikajícími možnostmi přestupu a reprezentativní budova, která posiluje identitu města Brna. I tak by podle vítězů mezinárodní soutěže z ateliéru Benthem Crouwel Architects mělo vypadat nové hlavní nádraží v Brně.

„Vítězný návrh v sobě podle poroty kombinuje odkaz na historické veřejné budovy s moderním přestupním uzlem a kvalitním veřejným prostranstvím. Klade důraz na brněnského genia loci i pečlivé posouzení praktického fungování nové budovy nádraží i jejího okolí,“ doplňuje městský architekt Michal Sedláček, který zároveň v odborné porotě zasedal. *„V průběhu soutěže jsme navíc doporučili některé části návrhu dále dopracovat, výsledek tak bude ještě lépe odpovídat nynějším přísným požadavkům na novou nádražní budovu,“* dodává.

„Velmi mě těší spolupráce města Brna se Správou železnic na tomto klíčovém projektu,“ oceňuje primátorka města Brna Markéta Vaňková a zdůrazňuje: *„Modernizované srdce brněnského železničního uzlu v nové poloze u řeky Svratky významně ovlivní další rozvoj města. Zjednodušením sítě kolejí dojde k odstranění bariér a uvolnění rozsáhlých ploch v centru města pro parky, rekreaci a větší výstavbu bytů. Historický železniční viadukt se stane promenádou mezi centrem města a proměněným nábřežím. Nové nádraží z obou stran obklopí kvalitní veřejný prostor, s centrem města ho spojí nový bulvár se stromořadím a tramvajovou linkou.“*

Další benefity připomíná 1. náměstek primátorky Petr Hladík: *„Jedním z cílů nového nádraží je na jednom místě umožnit rychlý přestup mezi vlakovou, autobusovou a městskou hromadnou dopravou. A to včetně příznivých podmínek pro přivedení linek připravované vysokorychlostní železnice ve směru na Prahu, Ostravu i Vídeň. Podstatný je zároveň komfort pro pěší i cyklisty, cestující i nové sousedy nádražní budovy.“*

Brněnský železniční uzel už dnes kapacitně ani technicky nevyhovuje a jeho modernizace je nutná. Bez ní by Brno ustrnulo na konci minulého století, kdy spolu s vybudováním nákladního průtahu proběhla poslední velká změna. Na stavbu nového nádraží v přesunuté poloze přitom bylo Brno už několikrát připraveno, opakovaně ale plány zastavila nepříznivá situace od velké hospodářské krize přes druhou světovou válku po okupaci v roce 1968. *„Nároky na železniční dopravu jsou už výrazně odlišné než před 180 lety. Brno si proto investici do své budoucnosti zaslouží a dnes představované výsledky mezinárodní soutěže potvrzují, že město získá to nejmodernější evropské nádraží,“* uvedl náměstek primátorky Tomáš Koláčný.

Nové hlavní nádraží je nejdůležitější součástí modernizace brněnského železničního uzlu. Jeho polohu u řeky upřednostnila 30. května 2018 Centrální komise Ministerstva dopravy. Ještě dříve o ní ve stejném roce rozhodli zastupitelé města i kraje. V současné době je v přípravě modernizace nádraží Brno-Židenice, které se posune blíž městské hromadné dopravě, i vznik nového terminálu v brněnských Černovicích na ulici Olomoucká.

„Mezinárodní urbanisticko-dopravně-architektonická soutěž o návrh nového hlavního nádraží v Brně byla vyhlášena 31. srpna 2020 a porota o vítězných návrzích rozhodla na dvoudenním zasedání 1. a 2. července 2021. Šlo o největší architektonickou soutěž v historii Česka, kdy bylo úkolem soutěžících navrhnout nádražní budovu včetně kompletního řešení přiléhajících veřejných prostranství, budov pro administrativu, bydlení a veřejnou vybavenost, autobusového nádraží, terminálu městské hromadné dopravy i propojení pro pěší,“ připomněl radní pro oblast územního plánování a rozvoje Filip Chvátal.

Jednalo se o dvoufázovou užší projektovou soutěž o návrh. Do první fáze se zapojilo celkem dvanáct týmů. Tři byly vyzvány přímo, dalších devět vybrala odborná porota ze 46 zaslaných přihlášek a portfolií architektů. Byly mezi nimi například autoři nádraží ve Vídni, Berlíně, Rotterdamu, Haagu, Boloni, Londýně nebo Birminghamu. V první fázi dvanáct soutěžících své návrhy rozpracovalo. Čtyři z nich byly vybrány do druhé fáze soutěže, kde je účastníci dopracovali do větší podrobnosti. Organizátorem soutěže byla Kancelář architekta města Brna a společnými zadavateli město Brno a Správa železnic.

Všechny návrhy z obou fází soutěže si veřejnost bude moci prohlédnout na výstavě v Křížové chodbě brněnské Nové radnice. Vernisáž za účasti vítězného týmu proběhne 30. září 2021. Představen bude i velký model nové čtvrti Trnitá, který během svého hodnocení využívala odborná porota. Přímo do modelu byly totiž vkládány soutěžní modely jednotlivých týmů s navrženými budovami i navazujícím veřejným prostranstvím.

Nové hlavní nádraží Brno – mezinárodní urbanisticko-dopravně-architektonická dvoufázová užší projektová soutěž o návrh:

1. cena
Benthem Crouwel International B. V. Daniel Jongtien, Martin Biewenga a Jan Benthem
2. cena
Sdružení Pelčák a partner architekti – Müller Reimann Architekten
3. cena
Ingenhoven architects GmbH, Architektonická kancelář Burian–Křivinka, architekti Koleček–Jura
4. cena
BIG – Bjarke Ingels Group + A8000, s. r. o.

Všechny návrhy lze zhlédnout na: www.kambrno.cz/souteze, www.kambrno.cz/novenadrazi

[Kancelář architekta města Brna, 21. 7. 2021]

Majitelé budov se zelenými střechami ušetří až 20 tisíc ročně za srážkovné

Ministerstvo zemědělství (MZe) připravuje změnu vyhlášky k zákonu o vodovodech a kanalizacích, která zvýhodní budovy se zelenými střechami. Nově veřejné a komerční budovy ušetří přibližně 20 000 Kč ročně za srážkovné. Stát tak zvýhodní jejich šetrný přístup k hospodaření s vodou. Změnu vyhlášky iniciovala aliance Šance pro budovy. Dosud totiž neexistovala jasná pravidla a případné slevy na srážkovném závisely pouze na dohodě vlastníka budovy s provozovatelem kanalizace. Bytové domy mají prozatím z poplatku výjimku. Účinnost přílohy č. 16 týkající se srážkovného MZe navrhuje od 1. 9. 2022.

Veřejné a komerční budovy musí podle zákona o vodovodech a kanalizacích platit stočné za srážkovou vodu, která napršího na střechu a odteče do kanalizace. Srážkovné vychází dle lokality na 35–50 Kč na kubík. *„Na metr čtvereční střechy za rok průměrně napršího asi 700 litrů vody. Ve výsledku jde u menší administrativní budovy každý rok o množství vody odpovídající asi jednomu 25metrovému plaveckému bazénu. Srážkovné pro takovou budovu pak je asi 20 000 Kč ročně,“* uvádí Petr Holub, ředitel Šance pro budovy.

Od příštího roku budou pro zelené střechy stanoveny nižší odtokové součinitele, tudíž půjde na srážkovném výrazně ušetřit. *„Pravidla pro výši srážkovného nebyla dříve explicitně stanovena, případné slevy závisely pouze na dohodě majitele budovy s provozovatelem kanalizace. Změna vyhlášky zajistí investorům lepší předvídatelnost, a budou tedy více motivovaní k implementaci zelených střech do nových projektů,“* říká Petr Holub.

Jak se změní odtokové součinitele od 1. 9. 2022?

- Extenzivní zelená střecha (tloušťka do 10 cm) = 0,6 (odteče 60 % vody)
- Intenzivní zelená střecha (11–30 cm) = 0,3 (odteče 30 % vody)
- Vegetační souvrství (nad 30 cm) – 0,1 (odteče 10 % vody)

Pokud se pro danou skladbu zelené střechy provede měření akreditovanou zkušebnou, pak může být odtokový součinitel nižší, než by odpovídal jejímu zařazení podle tloušťky.

Zelené střechy zadrží až 90 % vody
Zelené střechy a fasády zadržují srážkovou vodu, která jinak stéká do kanalizace. Střechy s vegetačním souvrstvím dokážou zadržet až 90 % vody. Tuto vodu buď pojmou rostliny a stromy, které na střeše rostou, nebo se voda

postupně odpaří, čímž dochází k ochlazení místního mikroklimatu. Na běžné administrativní budově může být v létě až 80 °C, u budovy se zeleným parkem na střeše je v takové chvíli až o polovinu méně, tedy 40 °C. *„Díky nižší potřebě chlazení v teplých měsících zajišťuje zelená střecha úsporu energie. V zimě působí podobně jako izolace, takže snižuje i potřebu vytápění. Obecně může zelená střecha v létě ušetřit 15–100 % energie, v zimě je to 5–10 %,“* vysvětluje Petr Holub.

Zelené střechy jsou v posledních letech v kurzu

Podle Svazu zakládání a údržby zeleně se na území Česka na konci roku 2019 nacházelo 1,58 milionu m² zelených střech, což je více než rozloha pražského Starého Města. V období 2015–2019 se plocha zelených střech v ČR více než zdvojnásobila. Rostoucí trend lze sledovat i nadále, a to například i mezi majiteli rodinných domů, kteří mohou na vybudování zelené střechy získat podporu z dotačního programu Nová zelená úsporám (NZÚ). Ten loni obecně zažil rekordní rok a rekordní byl i zájem o zelené střechy. Celkem na ně bylo v roce 2020 podáno 318 žádostí, což je meziroční nárůst o 179 %. Na zelené střechy půjde z programu rekordních 24 mil. Kč. Podporu poskytují také některá města, například Brno nebo Ústí nad Orlicí.

[StavbaWEB, 28. 6. 2021]

Soutěž na jezero Milada vyhrál švédský ateliér Mandaworks

Palivový kombinát Ústí, s. p., vyhlašovatel Mezinárodní urbanisticko-krajinářsko-architektonické soutěže jezero Milada spolu s organizátorem soutěže plánovací kanceláří ONplan oznámil, že vítězem soutěže se stal švédský ateliér Mandaworks. Druhou cenu získal návrh česko-amerického konsorcia 4ct a CIVITAS a třetí cenu návrh německého ateliéru Rehwaldt Landscape Architects.

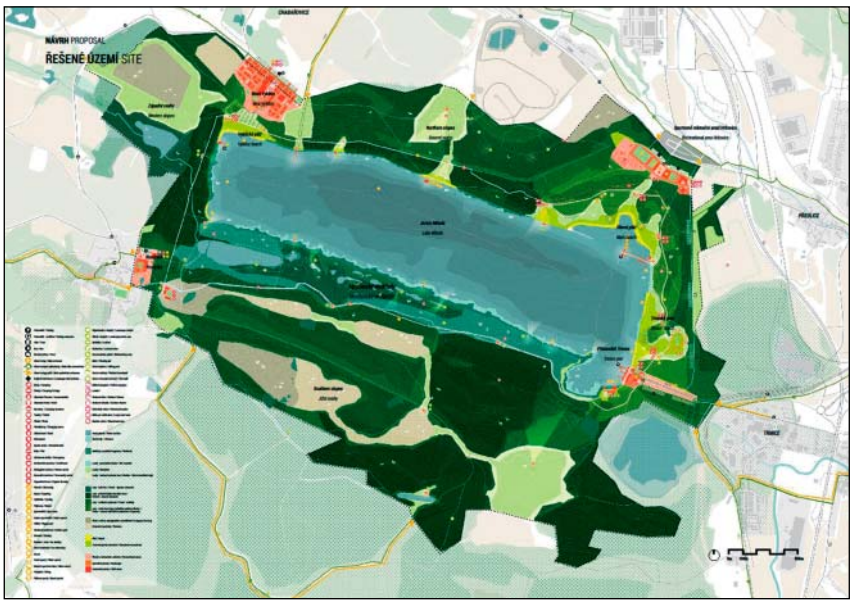

Vítězný návrh jezera Milada (ateliér Mandaworks)

„Do soutěže se přihlásily zkušené a prestižní společnosti se zajímavými referencemi, které vytvořily velmi kvalitní návrhy rozvíjející dané území ve všech potřebných směrech. Odborná porota velmi důkladně posoudila všechny zaslané návrhy a my pevně věříme, že po náročných a dlouhých diskusích bylo vybráno takové řešení, které přinese užitek mnoha dalším generacím,“ řekl ředitel PKÚ, s. p., Walter Fiedler. Porota, ve které zasedali krajináři Klára Salzmann, Jitka Trevisan, urbanista Filip Tittl, architekt dánské architektonické kanceláře BIG a ústecký rodák Jan Magasanik a odborníci na městské a strategické plánování Milota Sidorová, Ondřej Špaček a Miroslav Janovský a zástupci PKÚ, Ústeckého kraje a měst Ústí nad Labem, Chabařovice, Trmice, obce Řehlovice i Ministerstva průmyslu a obchodu rozhodla o vítězi jednomyslně.

Porotce přesvědčila promyšlená a srozumitelná celková koncepce respektující nově se vytvářející krajinu jezera Milada a jasně a logicky navržená území pro zástavbu, která navazují na okolní sídla a stávající vstupy do území. Toto uspořádání minimalizuje zátěž přírodní složky území, nevytěžuje neúnosně novou krajinu turismem a při tom bude snadné na dopravní obsluhu území. Porota ocenila i návrh architektonických intervencí v území, které mají potenciál dotvořit charakter území a vytvořit silnou značku jezera Milada.

Vítězný návrh plně naplňuje a rozvíjí sdílenou vizi jezera Milada, na které se před vyhlášením soutěže v přípravné fázi vedené plánovací kanceláře ONplan shodli zástupci všech měst, obcí i krajské samosprávy zájmového území jezera Milada.

„Dosáhnout jednohlasné shody o vítězi soutěže by nebylo možné, pokud by se nám při přípravě podkladů soutěže nepodařilo spolu se všemi aktéry v území definovat široce sdílenou vizi rozvoje jezera Milada. V průběhu soutěže jsme se tak nemuseli vracet k otázce "Kam má území směřovat?", ale hledali jsme nejlepší způsob, jak vytčené vize dosáhnout. Jsem přesvědčená, že to se podařilo,“ uvedla za ONplan krajinářská architektka Karolína Koupalová.

Vítězný tým popsal svůj soutěžní návrh jako živou krajinu založenou na třech hlavních principech, které posilují a rozvíjejí stávající hodnoty: živá příroda, oživené prostředí a životaschopná budoucnost.

Martin Arfalk, zakladatel švédského ateliéru Mandaworks, uvedl: *„Jsme velice potěšeni, že náš návrh získal 1. cenu a že máme příležitost přispět k formování budoucí podoby této jedinečné krajiny. Území má za sebou již mnoho razantních proměn. Ve snaze vyvážit tuto historii jsme se rozhodli založit náš návrh na citlivém přístupu respektujícím a posilujícím stávající hodnoty.*

Zaměřili jsme se proto na strategie k posílení, kultivaci a rozkvětu stávající krajiny a rozvoji nových architektonických a krajinářských nástrojů, jak tuto oblast pro místní komunity a návštěvníky dále zatraktivnit. Těšíme se na další kroky procesu a práce na návrhu v úzké spolupráci a dialogu se správcem území PKÚ, s. p., místními obyvateli a okolními samosprávami, ti všichni hrají zásadní roli při formování budoucnosti jezera Milada."

Mandaworks je mezinárodní designové studio působící na poli krajinné architektury, městského designu a strategického plánování. Hlavní kancelář, která byla založena v roce 2009, je umístěna ve švédském Stockholmu. Od té doby se studio rozrostlo o pobočky v kanadském Montrealu a v čínské Šanghaji. V uplynulém roce zvítězil Mandaworks v několika urbanistických a krajinářských soutěžích v Holandsku, Číně, Kanadě či Švédsku. Ateliér se může prezentovat například projektem právě probíhající revitalizace hlavní městské třídy Avenue McGill v Montrealu; návrhem urbanistického a regulačního plánu významného území Kolkajen v centru Stockholmu či návrhem regulačního plánu pro novou čtvrť ve finském Tampere o rozloze 246 ha – ta klade důraz na industriální historii země, nové technologie a cirkulární ekonomiku. V roce 2018 získalo studio druhou cenu v soutěži na novou podobu Vítězného náměstí v Praze 6.

Soutěž na jezero Milada byla zahájena 8. června 2020. Žádosti o účast, jejichž součástí bylo i portfolio referenčních prací, podalo celkem 15 týmů, z nichž porota vybrala šest soutěžících. Ti předložili v prosinci 2020 své návrhy do 1. fáze soutěže. Z těchto návrhů porota vybrala tři, které postoupily do 2. fáze soutěže. Pro tyto tři návrhy porota formulovala doporučení k jejich dopracování, ale i otázky, na které chtěla ve 2. kole znát odpovědi. Nad hodnocením tří návrhů odevzdaných ve 2. kole soutěže se porota sešla 20. a 21. května. Po dvoudenním jednání dospěla k jednohlasnému rozhodnutí o rozdělení 1., 2. a 3. ceny. Druhou cenu získal návrh, jehož autory jsou ateliéry 4ct, s. r. o., a CIVITAS, Inc., a třetí cenu návrh ateliéru Rehwaldt Landscape Architects.

PKÚ bude v nejbližší době jednat s vítězem soutěže o zpracování navazujících projektů a studií. Zásadní bude dopracování soutěžního návrhu do koncepční studie, která nastaví rámec pro další rozvoj celého území. Studie bude tvořena společně se zapojením zástupců okolních měst a obcí i veřejnosti. PKÚ a vítěz soutěže budou dále jednat i o zpracování design manuálu území a přípravě projektové dokumentace pro vybrané architektonické intervence.

Území kolem dnešního jezera Milada, které leží na pomezí Krušných hor a Českého středohoří mezi městy Ústí nad Labem a Teplicemi, si v minulosti prošlo překotnými změnami. V polovině minulého století původně úrodná, intenzivně osídlená zemědělská krajina s řadou hlubinných dolů z velké části zanikla založením rozsáhlého hnědouhelného povrchového lomu. Zrušena byla řada vesnic, zpřetrhány byly krajinné vazby, ale i vztah lidí k místu, kde žili. Na konci století byla těžba ukončena a nastalo období rekultivace. Jejím výsledkem je jezero o ploše téměř 250 ha a navazující nová krajina o rozloze 870 ha. Dnes je rekultivované území navráceno zpět krajině i lidem, budovány jsou nové vazby.

Palivový kombinát Ústí, státní podnik, je právním pokračovatelem těžebních organizací, které se zabývaly těžbou energetických surovin v celé České republice. V roce 1991 bylo rozhodnuto o zastavení těžební činnosti PKÚ a začalo se pracovat na revitalizaci území zasažených těžbou. V současnosti realizuje státní podnik formou sanace a rekultivace likvidaci následků hornické činnosti v oblasti těžebního průmyslu a podílí se na komplexní revitalizaci a resocializaci krajiny dotčené těžební činností. PKÚ je správcem území jezera Milada, jehož rekultivaci realizuje.

ONplan je plánovací kancelář, která poskytuje komplexní řešení a služby v oblasti revitalizace a rozvoje měst a strategického plánování. Organizovala řadu urbanistických a krajinářských soutěží, jako je mezinárodní urbanistická soutěž Florenc 21, nebo mezinárodní krajinářsko-architektonická soutěž Lety u Písku, památník romského holokaustu.

Podrobné informace o soutěži a soutěžní návrhy jsou k dispozici na: *www.vizemilada.cz*.

[www.onplanlab.com; 30. 6. 2021]

Vídeň postaví tisíc obecních bytů ve dřevostavbách

Vídeň, světový vzor bytové politiky, chce do roku 2025 postavit či začít přípravu tisícovky bytových jednotek v dřevostavbách a hybridních konstrukcích. Radnice slibuje tradiční kvalitu obecního bydlení a navíc zvýšený důraz na ekologii, klimatickou resilienci a blízkost přírody.

Prvních 155 bytů vznikne na šesti městských pozemcích ve 21. a 22. vídeňském obvodu. Největší projekt obsáhne kolem padesáti bytů, nejmenší pět. První developerskou soutěž uspořádá městský institut pro rozvoj obecního bydlení wohnfonds_wien letos na podzim, další dvě fáze plánuje na roky 2022 a 2023.

„Vídeň dnes stojí před úlohou, aby našla nejlepší možné odpovědi na výzvy jako změna klimatu, digitalizace a nárůst počtu obyvatel," okomentoval projekt Prvního vídeňského programu bytové výstavby starosta města Michael Ludwig. *„S ohledem na životní prostředí, ekologický, blízký přírodě, a přesto urbánní. To jsou všechno prvky, kterými se program vyznačuje. Jako výsledek vzniknou na kraji města malé, dvou až čtyřpatrové budovy ze dřeva a hybridní dřevostavby,"* doplnila vídeňská radní pro bytovou výstavbu Kathrin Gaal.

Nové dřevostavby mají splnit dosavadní kritéria úspěšných konvenčních vídeňských bytových projektů a zajistit tedy dostatečnou kvalitu, komfort a vhodnost pro každodenní použití. Nově se však přidává maximální akcent na ekologii a odolnost proti změnám klimatu. Konkrétně to znamená, že novostavby i jejich okolí budou využívat obnovitelné zdroje energie a nabízet zelené střechy a fasády, zastínění i dostatečné proudění vzduchu. Od těchto prvků si Vídeň slibuje zlepšení místního mikroklima i odolnost vůči letním tepelným ostrovům. Zkušenos-

ti z výstavby chce Vídeň do budoucna aplikovat i na další bytové projekty.

Dřevo vnímá hlavní město Rakouska jako dostupnou domácí přírodní surovinu, která nahrazuje energeticky intenzivní stavební materiály a nabízí rychlejší a méně hlučnou výstavbu, dobré izolační vlastnosti a v neposlední řadě vhodné vnitřní klima v budovách. Materiál chce Vídeň odebírat z udržitelně pěstovaných lesů s odpovídající certifikací.

Už od plánovací fáze chce Vídeň věnovat zvýšenou pozornost počítačovým simulacím, které mají vedle efektivity ozeleňovacích a zastiňujících opatření zlepšit i samotný proces stavby a snížit surovinovou náročnost.

Stavba tisícovky bytů v dřevostavbách by podle radnice měla být uvedena do pohybu do konce stávajícího volebního období, tedy do podzimu 2025. Společným prvkem minimálně v první etapě bude i blízkost přírody. Šest vybraných lokalit se liší velikostí od přibližně jednoho po devět tisíc metrů čtverečních plochy, novostavby na všech místech by ale v porovnání se stávající zástavbou neměly nijak vyčnívat, doplňuje Vídeň.

Další ekologicky vystavěné městské byty vyrostou v následujících letech i v centrálnějších částech Vídně, například ve třetím obvodu vznikne udržitelné bydlení pro čtyři tisíce obyvatel města.

[StavbaWEB, 27. 7. 2021]

Úspěch studentů ČVUT v soutěži Saint-Gobain

Obrovský úspěch si připsali do svého portfolia studenti Fakulty stavební ČVUT v Praze Kristýna Klůsová a Jiří Petrželka, kteří v mezinárodním kole studentské architektonické soutěže Multi-Komfortní dům Saint-Gobain získali jednu z pěti hlavních cen. Prosadili se tak nejen v domácí konkurenci jako vítězové českého kola, ale i v mezinárodním finále, do něhož postoupilo 58 nejlepších týmů z celého světa. Studenti obdrželi mimořádně cennou „studentskou cenu“ udělenou na základě demokratického hlasování osmapadesáti globálně nejlepších studentských týmů, které se většinově shodly na kvalitě jejich práce.

Úkolem letošního 16. ročníku bylo přeměnit reálnou industriální zónu v Saint-Denis ve Francii a navrhnout revitalizaci této oblasti, aby nově navržená lokalita měla obytnou, vzdělávací i rekreační funkci a současně respektovala historii daného místa. Vítězové národních kol měli své práce původně představit přímo v Paříži, vzhledem k pandemii však nakonec finále probíhalo formou videoprezentací, které studenti natočili v angličtině.

Návrh Kristýny Klůsové a Jiřího Petrželky kteří oba na Fakultě stavební ČVUT studují program Architektura a stavitelství, si vzal za základ komplexní přístup k celé problematice – od analytické části až po finální architektonické a konstrukční řešení budov a šel cestou celkové udržitelnosti.

„Pomohlo nám přitom, že jsme se mohli s Kristýnou při přípravě projektu do Paříže podívat. Předtím jsme totiž měli k dispozici jen street mapy a katastry, na jejichž základě jsme si sice udělali 3D model, ale až na místě jsme mohli posoudit reálnou situaci,“ říká Jiří Petrželka. *„Díky návštěvě pozemku jsme se mohli ujistit, že námi navržený koncept dává smysl pro danou lokalitu. Také jsme se přesvědčili, že téměř šestimetrový výškový rozdíl na pozemku není možné zanedbat, nýbrž lze využít k podpoře našeho konceptu, například podzemních garáží nebo komerčních prostor otevřených přes dvě podlaží spojující dvě výškové úrovně,“* doplňuje Kristýna Klůsová.

Oba studenti jsou ze stejného ateliéru Katedry architektury na Fakultě stavební ČVUT, na projektu pracovali pod

Vizualizace (Klůsová, Petrželka)

vedením týmu architektů Josefa Smoly, Ladislava Kalivody, Aleše Brotánka, Martina Starka a Jiřího Tencara. *„Je obdivuhodné, co Jirka s Kristýnou dokázali, protože téma revitalizace osmihektarového pozemku brownfieldu v lokalitě St. Denis v Paříži bylo mimořádně náročné. Vyžadovalo nejen tvůrčí přístup, ale i velkou míru respektu k lokalitě, její historii a tradici,"* komentuje získání jedné z pěti hlavních cen Josef Smola.

„Jsme jako fakulta na úspěch Kristýny Klůsové a Jiřího Petrželky velmi hrdí. Ukazuje v celosvětovém kontextu jak jejich schopnosti, tak unikátnost výuky na fakultě. O výjimečnosti jejich projektu a odvedené práci přitom vypovídá i skutečnost, že studenti s ním zvítězili i v mezinárodním kole SVOČ," uvádí Karel Kabele, proděkan pro rozvoj a vnější vztahy Fakulty stavební ČVUT v Praze.

Kristýna Klůsová s Jiřím Petrželkou se rozhodli zasadit momentálně odříznuté a mrtvé území do sítě městských parků v Paříži a zpřístupnit oblast přeměnou brownfieldů v městskou zástavbu. Do návrhu zahrnuli i nové dopravní a pěší spojení a také zelené mosty přes řeku a železnici. Kompozici tvoří promísení funkční náplně prostor, komunitní a komerční prostory v přízemí, variabilně užitná veřejná prostranství a kulturní stavby s celodenním využitím. Vznikl tak bohatý a bezpečný městský prostor, plný živých průhledů se zacílením na společenskou interakci obyvatel. Studenti přitom brali v potaz i uhlíkovou stopu – rozhodli se využít materiály na bázi dřeva jako hlavní konstrukční materiál a cíleně použít přírodní a recyklované materiály od místních firem a dodavatelů. Betonové konstrukce byly navrženy pouze v prvním nadzemním podlaží a komunikačních jádrech jako odkaz na historickou tradici místa a k zajištění požární bezpečnosti staveb. Díky mírnější požární normě ve Francii jsou podlažní objekty navrženy z přiznaných CLT panelů. Tepelného komfortu a kvalitního vnitřní prostředí se dosáhlo kvalitními tepelně izolačními vlastnostmi obálky budov a řešením všech klíčových detailů. Vytápění a ohřev vody zajišťují obnovitelné zdroje energie a díky recyklaci šedé vody je docíleno 40% úspory pitné vody z vodovodního řádu. Dešťová voda je akumulována ve veřejných vodních prvcích nebo na zelených střechách a slouží k ochlazení a zlepšení mikroklimatu v celé oblasti. Vyprodukovaná elektrická energie je využita přímo v budovách, nebo akumulována v bateriovém úložišti. Energie je sdílena pomocí smart grid sítě mezi objekty s rozdílnou denní špičkou. Výsledkem celého návrhu jsou budovy v pasivním standardu a možnou soběstačností.

Studentská soutěž Multi-Komfortní dům je dvoukolová mezinárodní soutěž pořádaná společností Saint-Gobain od roku 2004. Účastnit se jí mohou všichni studenti vysokých škol ve všech stupních studia. Určena je jednotlivcům, případně týmům dvou studentů.

[StavbaWEB, 23. 6. 2021]

Vytiskni a bydli

Vědci z Českého vysokého učení technického v Praze a Technické univerzity v Liberci dnes v pražském Kloknerově ústavu ČVUT představili funkční zařízení pro 3D tisk z cementových směsí. Liberecká univerzita dodala do projektu tiskovou hlavu a testovací tiskové zařízení. Vyvíjí také robotické rameno, které ponese další generace tiskových hlav. Specialisté z laboratoře betonu Kloknerova ústavu pracují na vývoji cementových kompozitů ideálních pro tisk a poskytují cennou zpětnou vazbu pro úpravy 3D tiskárny – testbedu a tiskové hlavy.

Technická univerzita v Liberci (TUL) je garantem projektu 3D STAR, který si klade za cíl vyvinout robotické rameno, které bude možné jednoduše dopravit na stavbu a vytisknout s ním i několikapatrové budovy přímo na místě. *„Navrhujeme mobilní robotické zařízení Printing Mantis, které se přemisťuje po staveništi a postupně zvládne tisknout jak svislé, tak vodorovné konstrukce,"* říká Jiří Suchomel z Fakulty umění a architektury TUL, duchovní otec projektu 3D STAR, na který univerzita získala dotaci z OP VVV.

Testovací zařízení s mobilní tiskovou hlavou už na TUL vyvinuli a další část jejího týmu vypracovala model robotického ramene, které dokáže opsat libovolnou křivku a má do budoucna tiskovou hlavu nést. Mezifakultní tým TUL spojil v projektu své síly s pražským ČVUT, konkrétně Kloknerovým ústavem, jehož pracovníci jsou specialisté z oblasti materiálového inženýrství a v tomto projektu cílí na beton a cementové směsi. Celý testbed byl do Kloknerova ústavu převezen, složen a zprovozněn.

„Naším úkolem bylo vyvinout a dále optimalizovat cementové směsi pro toto konkrétní tiskové zařízení tak, abychom z procesu tisku do budoucna vyloučili další zásahy člověka. Složky je potřeba správně vybrat, namíchat, udržet během tisku optimální konzistenci cementového kompozitu a nastavit také vhodnou rychlost tisku v závislosti na aktuálních požadavcích pro konkrétní tištěnou konstrukci," říká David Čítek, vedoucí laboratoře betonu Oddělení experimentálních a měřicích metod Kloknerova ústavu ČVUT v Praze, a dodává: *„Máme již zkušenosti s 3D tiskem a máme velmi slušnou materiálovou a technickou základnu. Z příkladů ze světa víme, že vhodný požadovaný cementový kompozit existuje, teď byl náš úkol tento materiál vyvinout a aplikovat."* Vývoj směsi trval postupně asi dva roky. Doladění optimální směsi odhaduje Čítek ještě na několik měsíců.

První experimenty už mají úspěšně za sebou, testbed nyní tiskne z cementového kompozitu o zrnitosti do 1 mm s přídavkem plastifikátoru a dalších modifikačních přísad. *„V tiskové hlavě je při některých aplikacích nutné přidávat do směsi urychlovače tuhnutí, zajišťující okamžitou stabilitu při tisku složitějších prvků,"* popisuje dále David Čítek. Kromě samotného kompozitu podrobují odborníci z Kloknerova ústavu vytisknuté vzorky testování z hlediska maximálních zatížení, materiálových parametrů ale i trvanlivosti. Celý míchací a tiskový systém dokáže kontinuálně vytisknout betonový objekt o půdorysné velikosti 3x1,5 m a výšky do asi 1 m.

„S kolegy z Kloknerova ústavu zkoušíme navrhovat i betony s příměsí kovových nebo polypropylenových vláken jako

rozptýlenou výztuž pro zlepšení mechanických vlastností směsi," říká Vladislav Bureš z Katedry nosných konstrukcí Fakulty umění a architektury TUL.

Projekt 3D Star byl zahájen v roce 2018 a končí v roce 2022 a jeho poskytovatelem je MŠMT. V rámci výzvy předaplikačního výzkumu, na který TUL získala dotaci přes 72,5 milionů korun, mají vědci ověřit hlavní principy fungování robotického ramene a jeho součástí a vytvořit funkční modely částí robota, v tomto případě tiskové hlavy, a pořídit a ověřit mají i vzorky tištěných stavebních konstrukcí.

„Pro dokončení skutečného zařízení pro tisk budov budou potřeba další prostředky. Očekáváme návaznost na operační program Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost. Pro pokračování dobře nastartovaného vývoje je nezbytné nalezení ekonomicky silného průmyslového partnera, který vidí v této technologii budoucnost," uzavírá Petr Zelený z Fakulty strojní TUL, hlavní garant projektu.

Více informací o projektu najdete na: *www.3dstar.tul.cz*.

[StavbaWEB, 29. 6. 2021]

Den architektury a Film a architektura

Vážení příznivci architektury a KRUHu, rádi bychom vás pozvali na festivaly **Den architektury** a **Film a architektura**, které se budou konat na začátku října 2021, a také na pokračování celoročního cyklu přednášek DIALOGY. V tomto roce se pojedenácté zapojíme do oslav Mezinárodního dne architektury. Letos se festival Den architektury uskuteční **od pátku 1. 10. do čtvrtka 7. 10.** a můžete se opět těšit na bohatý a zdarma přístupný program několika set akcí po celé republice i na Slovensku. Čekají nás výpravy za architekturou známou i neznámou, pěšky, na kole, vlakem či lodí, a to vždy s odborným výkladem.

Hlavním tématem nadcházejícího ročníku **Dne architektury** jsou cesty a spojnice, kterými jsou města, obce či krajina protkány. Festival se zaměří na železniční tratě, tramvajové linky, trasy metra, mosty a lávky i na regulaci automobilové dopravy a samozřejmě i související stavby, jakými jsou nádraží či jiné stavby pro dopravu. Festival rovněž připomene napříč celou republikou zakladatele moderní architektury u nás – architekta Jana Kotěru, od jehož narození letos uplyne 150 let, nebo architekta Antonína Balšánka. V Praze se můžete těšit na desítky objektů otevřených v rámci programu *Hurá dovnitř* či na rodinné workshopy o architektuře.

Programu bude průběžně aktualizován na: *www.denarchitektury.cz*.

Paralelně se Dnem architektury probíhá i letos festival **Film a architektura**, který ve dnech **30. 9. – 4. 10.** v Praze a dalších městech po celé ČR a na Slovensku představí výběr těch nejzajímavějších filmů z české i zahraniční produkce, a to převážně premiér. Jubilejní 10. ročník s názvem SPOJENÍ poukáže na důležitou roli architektury při propojování lidí, míst a kultur. Festival v pražském kině Světozor zahájí netradiční snímek Spaceship Earth popisující futuristický příběh simulace života v kosmické kolonii. Diváci si mohou vybírat z více než desítky snímků věnujících se např. unikátním sakrálním stavbám architekta Maria Botty, originálním tanečním performancím v zajímavých lokalitách Portugalska či vlivu architektury na politické dění v Německu.

Na podzim budeme také pokračovat v letošním **cyklu přednášek DIALOGY**, kam zveme nejzajímavější hosty, kteří v Kruhu za posledních dvacet let vystoupili, aby před naše publikum předstoupili znovu a rozšířili svou prezentaci o jiné pro ně inspirující osobnosti. Můžete se těšit na přednáškové večery například s nizozemským architektem Kamielem Klaasem ze studia NL architects, maďarsko-švýcarským architektem a teoretikem architektury Ákosem Moravánszkým, se švýcarským architektem Andreem Deplazesem nebo s nizozemskou architektkou ze studia Dok Architecten Liesbeth van der Pol a s dalšími. První podzimní přednáška se uskuteční ve čtvrtek 7. října od 19.30 v kině Světozor.

Více informací k jednotlivým programům najdete na:
www.denarchitektury.cz
www.filmarchitektura.cz
www.kruh.info

[spolek KRUH, StavbaWEB, 13. 7. 2021]

ECTP INNOVATIVE BUILT ENVIRONMENT

14. mezinárodní konference s podtitulem „Budovy a udržitelnost" se uskuteční 30. listopadu 2021 on-line

Jaké jsou hlavní cíle konference?

- Kombinace praktických znalostí a energie pro utváření architektury 21. století.
- Citlivé přizpůsobení budovy aktuálním podmínkám a potřebám klimatu a společnosti.
- Zvýšení povědomí o potřebě těchto změn v celém stavebním sektoru.
- Budování rostoucí komunity na: *www.architects-for-future.cz*, která pomáhá dosahovat deklarovaných cílů.

1. blok prezentací, **Urbanismus a vhodné podmínky pro správné uvedení udržitelné architektury do provozu**, bude zaměřený na spolupráci veřejných zadavatelů (regionů, měst, obcí) a architektů. Dále se bude probírat, jak vyvážit principy udržitelnosti s celkovou architektonickou kvalitou budov a městských celků a neaplikovat je na úkor estetických, uživatelských nebo technických hodnot budov.

2. blok prezentací, **Vliv architektonického návrhu, příklady dobré praxe – řádná realizace udržitelné architektury**, bude zaměřen na spolupráci architektů a projektantů a energetických specialistů. Od architektonického návrhu po projektovou dokumentaci a inovativní architektonická a urbanistická řešení budov a lokalit v praxi.

[ectp.org, 19. 7. 2021]

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR

Konečně. Česko má nový stavební zákon pro 21. století

Česká republika se dočkala nového stavebního zákona. Ten přinese zrychlení a zefektivnění povolování výstavby. Každý stavebník tak bude do roka vědět, jestli může stavět, či nikoliv. Nový zákon rovněž zajistí konkurenceschopnost naší země vůči okolním státům a umožní využít vyjednaný rekordní bilion korun z Evropské unie na projekty, které vyžadují stavební povolení. Po podpisu prezidenta bude účinnost nabývat postupně. Plné nabytí účinnosti nastane 1. července 2023.

„Mám opravdu upřímnou radost, že poslanci pro nový stavební zákon zvedli ruce. Svědčí to o jejich odpovědnosti, za což jim děkuji. Znovu zdůrazňuji, že je opravdu jedno, která strana zákon předložila. Všechny strany, které zákon podpořily, přispěly k rozvoji naší země a zvýšení konkurenceschopnosti. Nový zákon je cestou, jak konečně stavět byty, což pomůže vyřešit krizi dostupnosti bydlení. Jsem také ráda, že Česká republika nezažije další čtyři zbytečné roky byrokratického pekla,“ řekla ministryně pro místní rozvoj Klára Dostálová.

Nový stavební zákon zavádí lhůty tam, kde dnes chybí, a především obsahuje mechanismy pro jejich dodržování, aby stavebník na vyřízení žádosti již nečekal dlouhé roky.

„Na tomto zákoně jsme tvrdě pracovali a o jeho prosazení jsme museli bojovat, proto jsem ráda, že poslanci jeho kvality dokázali ocenit. Všichni chceme jednu a tu samou věc, a to je urychlení stavebního řízení. Nový stavební zákon se dnes může zdát stejně revoluční jako kdysi nový občanský zákoník – a přesně takové řešení dnešní tristní stav vyžaduje,“ dodala Dostálová.

Bydlení pro občany bez zbytečných překážek

Mladé rodiny už nebudou čekat věčnost na to, aby si mohly vystavět své domy. Základní lhůtou pro rozhodnutí stavebního úřadu je v případě rodinného domu 30 dní, přičemž tuto lhůtu může v odůvodněných případech stavební úřad prodloužit o dalších 30 až 60 dní. V rámci zrychleného řízení v případech, kde nejsou žádné rozpory, bude možné vydat stavební povolení již jako první úkon v řízení, tj. už za 30 dní.

Dodržování lhůt ze strany úřadů zajistí fikce souhlasu, která stanoví, že pokud se dotčený orgán nevyjádří, bude to pokládáno za bezvýhradný souhlas. Ta bude platit i pro orgány, které nebudou integrovány pod stavební úřad.

Zákon počítá s přechodem stavebních úřadů pod stát. Vznikne tak čistě státní stavební správa. Občan díky ní dostane profesionální a rychlou službu od úředníka, který bude zastupitelný, takže už se nestane, že by našel na dveřích ceduli: *„Pro nemoc zavřeno.“* Dnes je totiž 16 procent stavebních úřadů jednohlavých. Nová státní stavební správa umožní sdílení úředníků, což přispěje k dodržování lhůt. Díky digitalizaci nebudou muset úředníci cestovat, naopak ze svého úřadu budou schopni řešit žádosti na dálku. Úředníci navíc již nebudou ovlivňováni politickým vedením obcí, jak je tomu dnes. Budou rozhodovat nezávisle a bez strachu o svou kariéru nebo odměny a občan se již nebude muset bát hádek se starostou.

„V neposlední řadě stavební řízení urychlí digitalizace, která zjednoduší komunikaci nejen mezi stavebníkem a úřadem, ale i mezi dotčenými orgány. Lidé tak budou moci vyřizovat stavební povolení klidně doma z gauče v obýváku,“ dodala Dostálová.

Předvídatelné stavební řízení zajistí opětovný příliv investic

Dálnice se v Česku v průměru povoluje 13 let, bytový dům v Praze pět. Zdlouhavé povolovací řízení odrazuje investory, kteří radši zainvestují v zahraničí, kde ví, kdy se jejich projekt rozjede. Stavebníci budou do 345 dnů vědět, zda mohou stavět, či nikoliv. A to včetně odvolání a přezkumu. U záměrů, pro které je třeba posouzení vlivu na životní prostředí, půjde o 375 dnů. Toto jsou ovšem maximální, nepřekročitelné lhůty. V praxi bude povolování mnohem kratší. Tyto maximální lhůty platí například při komplikovaném doručování do ciziny nebo tam, kde probíhá dědické řízení. Takové lhůty stanovil věcný záměr zákona, a ty držíme.

Využijeme rekordní dotace z EU

Vládě se podařilo vyjednat rekordní objem dotací z Evropské unie. Na programové období 2021–2027 je připraven téměř bilion korun. Velká část těchto prostředků bude využita právě na stavební projekty, jakými jsou stavby silnic, obchvatů, železnic nebo vodohospodářských projektů.

Řada velkých projektů však nemůže začít bez povolení stavebního úřadu, přičemž získání takového povolení trvá u strategických staveb dlouhé roky. Bez nového stavebního zákona by hrozilo, že nám EU dotaci neproplatí právě kvůli zdlouhavému povolovacímu řízení. S novým stavebním zákonem, který Ministerstvo pro místní rozvoj připravilo, přijde dodržování lhůt a zjednodušení celého byrokratického procesu, což nám v konečném důsledku ulehčí i čerpání z evropských fondů.

Hlavní principy NSZ v kostce:

- **Už žádný ping pong mezi úřady**
  Občan se už nebude muset bát, že se proti rozhodnutí stavebního úřadu někdo odvolá a úřady si jeho případ mezi sebou budou přehazovat jako horký brambor. Zákon zavádí apelační princip, který stanoví, že odvolací orgán bude muset ve věci rozhodnout.

- **Nový institucionální model bude přehlednější**
  Současný institucionální model stavebních úřadů je nepřehledný a komplikovaný, jelikož kromě obecných existuje i řada speciálních stavebních úřadů pro různé druhy staveb, jakými jsou speciální, vojenské, drážní či vodoprávní.

Nová státní stavební soustava přenáší stavební úřady přímo pod stát a vytváří zcela novou dvoučlánkovou strukturu v čele s Nejvyšším stavebním úřadem (v současnosti se počítá se sídlem v Ostravě) a se Specializovaným a odvolacím stavebním úřadem se sídlem v Praze, který bude zároveň řešit zákonem vyhrazené stavby, jako jsou například dálnice či letiště. Základním stupněm stavební soustavy se stanou krajské stavební úřady sídlící v krajských městech s územními pracovišti v obcích.

V první řadě ministerstvo vyvine veškeré úsilí, aby všichni úředníci vykonávali svou činnost ve stejných budovách, kde v současné době pracují. Pokud nebude uzavřena dohoda mezi státem a územně samosprávnými celky, teprve poté se bude jednat o jiných vhodných prostorech formou pronájmu.

- **Ochranáři i památkáři si udrží vliv**
  V zájmu ochrany přírody i památek do nové stavební soustavy nebudou zcela integrovány některé dotčené orgány jako Agentura ochrany přírody a krajiny v otázkách zvláště chráněných území, nově se však bude vyjadřovat jen jedním dokumentem a ne několika, jak bylo běžné doposud. Orgány památkové péče budou integrovány částečně, a to v ochranných pásmech nemovité kulturní památky, nemovité národní kulturní památky, památkové rezervace nebo památkové zóny. Ostatní procesy týkající se památek zůstanou nadále v kompetenci orgánů státní památkové péče. Do Nejvyššího stavebního úřadu nebude integrován Hasičský záchranný sbor. Žádný z těchto orgánů se však nevyhne přísnému dodržování lhůt, i pro ně bude platit fikce souhlasu.

- **Lepší služby od úředníků**
  V současnosti stavební úřady na obcích zaměstnávají přibližně 7 000 úředníků. Díky zjednodušení stavební agendy a její digitalizaci by práci mělo být schopno vykonávat pouze 4 až 5 tisíc zaměstnanců. Úředníci vstoupí do služebního poměru a budou navíc jednotně metodicky vedeni. Tím se zamezí chybným úředním postupům, a tudíž dojde k urychlení procesu žádosti.

- **Občan i investor získají povolení snadno a rychle**
  Dnes stavebník obvykle potřebuje územní rozhodnutí a stavební povolení, nezřídka i vyjádření vlastníků dopravní a technické infrastruktury a závazná stanoviska a vyjádření dotčených orgánů.

S novým stavebním zákonem bude potřebovat pouze jedno povolení jediného stavebního úřadu. Stavební úřad bude vyřizovat téměř všechny dokumenty, které si dnes zajišťuje stavebník sám. Vše se podstatně ulehčí pro jakéhokoliv stavebníka – ať už pro občana s plány na rodinný dům, nebo velkého investora, který se kvůli stavbám dálnic, železnic, leteckých drah, jaderných elektráren a dalších významných staveb bude moci obrátit na specializovaný stavební úřad.

- **Místo štosu dokumentů elektronická žádost**
  Všechny úkony mezi stavebníkem, stavebním úřadem, dotčenými orgány a vlastníky veřejné dopravní nebo technické infrastruktury budou probíhat elektronicky. Základním komunikačním prostředkem bude Integrační platforma stavebního řízení a Portál stavebníka. Místo papírové žádosti s desítkami příloh, potvrzení a razítek stavebník nově podá žádost elektronickou, kterou do systému nahraje včetně projektové dokumentace.

[MMR, 13. 7. 2021]

Politika územního rozvoje ČR reaguje na potřeby krajů v územním plánování

Vláda schválila 13. července 2021 aktualizaci č. 4 Politiky územního rozvoje České republiky (PÚR ČR) pořízenou Ministerstvem pro místní rozvoj. Díky aktualizaci dojde například ke zpřesnění vymezení koridorů pro jednotlivé úseky plánované vysokorychlostní železnice směřované jak na sousední státy, tak strategické úseky v rámci České republiky.

„Hlavním důvodem pro pořízení této aktualizace Politiky územního rozvoje České republiky byla nutnost reagovat na nové skutečnosti jak v rámci územně plánovací činnosti krajů, tak i činností ministerstev a jiných ústředních správních úřadů,“ říká náměstkyně Sekce výstavby a veřejného investování Marcela Pavlová.

Dojde tak například ke zpřesnění vymezení koridorů pro jednotlivé úseky plánované vysokorychlostní železnice směřované jak na sousední státy, tak strategické úseky v rámci ČR, rozšíření mezinárodních letišť či prodloužení vodní cesty do Českých Budějovic. I přes zrušení části rozvojových záměrů v oblasti plynárenství byl vymezen nový koridor pro rozvojový záměr posilující strategickou roli ČR v mezinárodním tranzitu plynu.

V úkolech pro územní plánování byly stanoveny cíle týkající se mj. prověření posílení vodních zdrojů v povodí horní Moravy vodou z povodí Odry nebo řešení střetu dopravy s ochranou lázeňského města Luhačovic. V kapitole, která se týká specifických oblastí, byly doplněny dvě nové oblasti. Jedná se o specifickou oblast Sokolovsko a dále specifickou oblast, ve které se projevuje aktuální problém ohrožení území suchem.

Od roku 2015 proběhly tři mimořádné aktualizace PÚR ČR z důvodu naléhavého veřejného zájmu, a to v letech 2019 a 2020.
Kompletní materiál projednávaný vládou je zveřejněn na internetových stránkách MMR.

[MMR, 13. 7. 2021]

Vláda schválila věcný záměr zákona o vyvlastnění

Vláda schválila 19. července 2021 návrh věcného záměru zákona o vyvlastnění. Jeho hlavním cílem je zrychlení přípravy staveb zrychlením procesu vyvlastnění, a to zkrácením délky vyvlastňovacího řízení, snížením počtu a délky soudních řízení a urychlením zahajování staveb, které jsou na vyvlastňovacích procesech závislé.

„Chceme také zvýšit právní jistoty v otázkách náhrady za vyvlastnění a zvýšit motivaci k uzavírání dohod o získání

práv. Usilujeme o nastolení optimální situace, kdy nebude možné jednostranné prosazování zájmů vyvlastnitelů reprezentujících zájem společnosti na úkor vlastníků. Zároveň však nebude vlastníkům dovoleno, aby realizaci stavby zmařili nebo neúměrně protahovali a bránili tak stavbám, které mají celospolečenský význam," uvedla ministryně pro místní rozvoj Klára Dostálová.

Věcný záměr také řeší změny a instituty, které upravuje občanský zákoník, například právo stavby jakožto věcné právo, protože stávající zákon o vyvlastnění tuto úpravu občanského zákoníku ještě nezohlednil. Věcný záměr dále řeší otázky střetu vyvlastňovacího a exekučního či insolvenčního řízení.

Vyvlastňovacím úřadem bude krajský stavební úřad, odvolacím orgánem bude specializovaný a odvolací stavební úřad, což bude záruka kvality a rychlosti. Vlastní vyvlastňovací řízení bude probíhat obdobně, jen s některými odlišnostmi.

Zákon zavede lhůty

Podstatou věcného záměru zákona o vyvlastnění je zrychlení procesu vyvlastnění. Zákon zajistí zkrácení délky vyvlastňovacího řízení cca na 90 dnů tím, že stanoví lhůty pro veškeré úkony vyvlastňovacího úřadu i účastníků řízení. Jedná se např. o doložení znaleckého posudku vyvlastňovaným do 30 dnů od uvědomění o zahájení řízení (dnes lhůta není), uvědomění o zahájení řízení nejméně 30 dnů před dnem konání ústního jednání (dnes lhůta není) a stanovení třicetidenní lhůty soudu pro projednání žaloby proti rozhodnutí o vyvlastnění (dnes lhůta není).

Věcný záměr také počítá s uplatněním koncentrační zásady v rámci řízení, kdy veškeré připomínky lze uplatnit nejpozději při ústním jednání (zmeškání lhůt nelze prominout) a souběhem vyvlastňovacího a případných dalších jiných vedených řízení (např. exekučního, insolvenčního, veřejných dražeb). Řízení by běžela souběžně, což urychlí výsledný proces majetkoprávních příprav staveb.

Návrh věcného záměru prošel standardním legislativním procesem. V rámci meziresortního připomínkového řízení byly vypořádány veškeré došlé připomínky. Návrh věcného záměru byl proto předložen vládě bez rozporu. Nyní zahájíme práce na paragrafovém znění návrhu nového zákona o vyvlastnění.

[MMR, 19. 7. 2021]

Dokument Územní dimenze v operačních programech schválen vládou. Podpora regionů si zaslouží individuální přístup

V červenci schválila vláda dokument Územní dimenze v operačních programech 2021+ (ÚDOP). Jde o významný nástroj regionální politiky, který v souladu se Strategií regionálního rozvoje ČR 2021+ určuje, v jakém objemu a do kterých konkrétních území budou alokovány desítky miliard korun z fondů EU.

„Programy financované z fondů EU v období 2021–2027 zohlední odlišnosti regionů, a proto nelze k jejich problémům přistupovat plošně. Prostřednictvím materiálu bude Ministerstvo pro místní rozvoj usilovat o zohlednění specifických potřeb jednotlivých regionů v operačních programech. Klíčová je pro nás kontinuální diskuse mezi regiony a dotčenými ministerstvy," shrnuje náměstek Sekce regionálního rozvoje a cestovního ruchu David Koppitz.

Využití prostředků z evropských fondů pro období 2021–2027 se opírá o ustanovení evropské legislativy pro politiku soudržnosti. Cíle a parametry pro nakládání s těmito prostředky jsou uvedeny v Dohodě o partnerství (DoP). Vládě má být DoP předložena letos v srpnu. ÚDOP u vybraných specifických cílů a aktivit programů uvádí, do jakých území by měly být finanční prostředky prioritně směřovány, a to na základě Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+, případně dalších statistických dat.

ÚDOP vznikl na základě dohody o uplatnění územní dimenze mezi územními partnery (např. Asociace krajů ČR, Svaz měst a obcí ČR, Sdružení místních samospráv ČR), ministerstvy spravujícími programy financované z fondů EU a Ministerstvem pro místní rozvoj. Dokument byl mj. diskutován s územními partnery na červnové Národní stálé konferenci.

Specifickou pozornost věnuje ÚDOP nástrojům podpory regionálního rozvoje, mezi ně patří mj. Integrované teritoriální investice (ITI), Komunitně vedený místní rozvoj (CLLD) a Regionální akční plány (RAP), u nichž uvádí jejich minimální alokaci v příslušných programech.

Ministerstvo pro místní rozvoj plánuje jednak monitoring naplňování ÚDOP, ale také připravuje pro územní partnery a širokou veřejnost informace o výsledném prostorovém rozložení projektů v území ukázané především v přehledných mapách.
Více informací naleznete na:
www.uzemnidimenze.cz.

[MMR, 26. 7. 2021]

Téměř 80 mil. korun pro obce na demolice budov a studie využití brownfieldů

Ministerstvo pro místní rozvoj letos podruhé podpoří obce ve snaze odstranit zchátralé a nebezpečné objekty na jejich území. Vyhlásilo výzvu, ve které mohou obce žádat o dotaci na demolice budov v sociálně vyloučených lokalitách. V programu je připraveno 69 milionů korun. Podpora směřuje i na vypracování studií a analýz možností využití brownfieldů.

„Obce v České republice se stále potýkají s nedostatkem peněz na odstranění zchátralých budov, které ohrožují okolí, jsou lidem nebezpečné a snižují atraktivitu obce. Již třetím rokem pomáháme také s tvorbou studií, které jsou následně základem pro revitalizaci brownfieldů," uvedla ministryně pro místní rozvoj Klára Dostálová.

Program Demolice budov v sociálně vyloučených lokalitách Ministerstva pro místní rozvoj má za cíl podpořit demolice budov dříve využívaných k bydlení, ubytování či rekreaci v obcích s rizikem vzniku sociálně vyloučené lokality a připravit tak dané území, aby jej bylo

možné znovu využít v dalším rozvoji obce a zamezit tím vzniku oblastí se sociální segregací. Dotace je poskytována až do výše 70 % uznatelných nákladů. Žádat mohou obce i kraje. Objekt musí být ve výhradním vlastnictví žadatele.

Dotace také na vypracování studií využití brownfieldů

MMR zároveň podporuje prostřednictvím programu Tvorba studií a analýz možností využití vybraných brownfieldů obce a kraje ve vypracování podkladů pro revitalizaci území u obzvláště složitých nebo rozsáhlých brownfieldů. Dotace je poskytována až do výše 85 % uznatelných nákladů. Připraveno je pro žadatele 8 mil. Kč.
U obou programů lze podávat žádosti až do 10. září 2021 (do 12 h). Více informací o programu Tvorba studií a analýz možností využití vybraných brownfieldů a postup podání žádosti naleznete na stránkách MMR.

[MMR, 26. 7. 2021]

EU schválila legislativní balíček klíčový pro programové období 2021–2027

Evropská unie schválila v červnu 2021 sadu dokumentů, které jsou zásadní pro chod nového programového období 2021–2027. Jedná se mimo jiné o nařízení o společných ustanoveních (tzv. obecné nařízení), které nastavuje pravidla pro evropské fondy z rodiny politiky soudržnosti, z nichž budou čerpat české národní programy. Součástí balíčku jsou i specifická nařízení pro jednotlivé fondy. Jedná se tak o další krok nutný k rozběhnutí nové unijní sedmiletky.

„Programové období 2021–2027 znamená pro Českou republiku velkou výzvu i velké možnosti. Musíme se vyrovnat s dopady pandemie, ale i s měnícími se prioritami Evropské unie, jako je větší důraz na boj s klimatickou změnou a digitalizaci. Chceme investovat a povzbudit ekonomiku. Během více než tříletého vyjednávání se podařilo prosadit některé z priorit České republiky – vyšší míru spolufinancování – v některých případech až na 85 %, flexibilnější tematickou koncentraci či pružnější možnost přesunu prostředků mezi jednotlivými fondy,“ uvedla ministryně pro místní rozvoj Klára Dostálová.

Na začátku března schválila vláda alokace jednotlivých programů nového období. Vstup nové legislativy v platnost umožní ČR v průběhu léta dokončit jejich přípravu a zahájit formální schvalování programů ze strany Evropské komise. V srpnu pak ministryně pro místní rozvoj plánuje předložit vládě ke schválení Dohodu o partnerství.

První výzvy spadající pod nové programové období 2021–2027 by mohly být v některých programech vyhlášeny na konci tohoto roku; většina výzev by se pak začala vyhlašovat v první polovině roku 2022.
Dokumenty jsou zveřejněny v úředním věstníku EU.

[MMR, 30. 6. 2021]

MMR bude se Svazem měst a obcí ČR společně komunikovat územní pracoviště krajských stavebních úřadů podle nového stavebního zákona

Dne 23. srpna proběhlo na Ministerstvu pro místní rozvoj setkání ministryně pro místní rozvoj Kláry Dostálové a jejích náměstků s vedením Svazu měst a obcí ČR, a to s předsedou Františkem Luklem a místopředsedy Miroslavem Žbánkem a Pavlem Drahovzalem. Hlavními tématy jednání byl další postup ve věci stavebního zákona po jeho schválení, Národní plán obnovy, budoucí programové období pro čerpání fondů EU a další témata.

„Svaz měst a obcí je klíčovým partnerem Ministerstva pro místní rozvoj, s nímž budeme nyní intenzivně spolupracovat kvůli zavádění změn po schválení nového stavebního zákona. Ten bude nabývat účinnosti postupně, plné účinnosti nabyde 1. července 2023,“ komentovala setkání ministryně Klára Dostálová. V souvislosti se schválením nového stavebního zákona se na jednání řešil přesun úředníků, pronájem prostor nebo nové rozmístění stavebních úřadů.

„Zákon byl schválen, a tak je teď nutné se dívat dopředu a začít podnikat potřebné kroky, aby přechod úředníků i ostatní kroky, které souvisí s nabýváním účinnosti nového stavebního zákona, proběhly co nejlépe. Deklarovali jsme paní ministryni naši připravenost se na procesu podílet a pomůžeme ministerstvu jednotlivé kroky komunikovat mezi naše primátory a starosty,“ uvedl předseda SMO ČR František Lukl. Diskuse se dotkla i územního plánování v samostatné působnosti. Obě strany si vzájemně potvrdily, že bude i nadále fungovat pracovní skupina pro budoucnost územního plánování 2030 a společně s partnery se pokusí najít způsob, jak legislativně čistě upravit pořizování územně plánovací dokumentace v samostatné působnosti a vyřešit financování územních plánů v samostatné působnosti.

Dalším důležitým tématem bylo nové programové období pro čerpání evropských fondů 2027+, kdy ministerstvo deklarovalo připravenost předložit nový programový dokument Integrovaného regionálního operačního programu 2027+ do konce září 2021 vládě ke schválení.

Posledním velkým tématem byl Národní plán obnovy. *„Shodli jsme se s kolegy ze Svazu, že Národní plán obnovy je pro investice měst a obcí velká šance. Připomněla jsem představitelům měst a obcí, že finanční prostředky, které plánujeme prostřednictvím našich komponent v NPO využít ve prospěch krajů, měst a obcí, dosahují více než 6 mld. korun a je nutné, aby byly projekty zazávazkovány do roku 2023, což z pohledu projektové přípravy není mnoho času,“* řekla ministryně Klára Dostálová. Obě strany se také shodly na potřebnosti správného nastavení jednotlivých komponent Národního plánu obnovy, které směřují do území k obcím a městům.

„Jsme si vědomi toho, že projekty musí být dobře připravené a musí odpovídat vyjednaným podmínkám, aby se prostředky z NPO čerpaly co nejlépe, proto jsem rád, že jsem za SMO ČR mohl paní ministryni dnes sdělit, že připravenost měst a obcí je v diskutovaných oblastech vysoká,“ uzavírá předseda František Lukl.

[MMR, 23. 8. 2021]

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

ÚÚR

23. CELOSTÁTNÍ KONFERENCE O ÚZEMNÍM PLÁNOVÁNÍ A STAVEBNÍM ŘÁDU

Téma:
NOVÝ STAVEBNÍ ZÁKON, STANDARDIZACE A DIGITALIZACE

ORGANIZAČNÍ POKYNY

Místo konání:	**Hotel Černigov, Riegrovo náměstí 1494, Hradec Králové**
Termín:	**30. září a 1. října 2021**
Forma konání:	Konference se uskuteční prezenční formou a on-line formou.
Doprava:	Účastníci se dopravují individuálně.
Stravování:	V průběhu jednání bude zajištěn oběd a občerstvení.
Ubytování:	**Ubytování si účastníci zajišťují a hradí sami.**

Konference se bude konat za dodržení platných epidemiologických opatření.
Kapacita míst konferenčních sálů v hotelu Černigov je omezena.
Závaznou přihlášku a více informací naleznete na webové stránce www.uur.cz.

Závazné přihlášky zasílejte na adresu:

Ústav územního rozvoje – Silvie Juránková, tel. +420 542 423 106, Jakubské nám. 3, 602 00 Brno.
E-mail: jurankova@uur.cz.

Termín pro zaslání závazných přihlášek: **20. září 2021**

Účastnický poplatek a úhrada:

Státní správa a samospráva – prezenční účast:	**1 500 Kč**
Ostatní – prezenční účast:	**2 000 Kč**
On-line účast:	**1 000 Kč**
Splatnost:	**do 22. září 2021**
Účet:	19-27321621/0710 u ČNB Brno, variabilní symbol **202109**

Při neúčasti na konferenci se vložné nevrací, je možné vyslat náhradníka.
Při neuhrazení účastnického poplatku do **22. září 2021**, je nutné při prezenci předložit kopii dokladu o zaplacení.

Foto: Hradec Králové © Oficiální web – Procházky městem Hradec Králové – Studijní a vědecká knihovna / Náplavka Labe / Rašínovo státní gymnázium
Zdroj: https://www.hradeckralove.org/vismo/zobraz_dok.asp?id_org=4687&id_ktg=1817&n=prochazkove-okruhy-mestem-hradec-kralove